



Letnik VI. DRUŽINSKI LIST S PODOBAMI 1925, št. 8.

Krištof Dimač.

Spisal Jack London. — Iz angleščine prevel France Magajna.

9. Zmota stvarstva.

»Oha!« je Dimač zaklical psom in se z vso svojo težo nalegel na vodilno ročico, da bi ustavil sani.

»Kaj te pa zdaj grize?« je godrnjal Čok. »Saj tukaj ni podtalne vode.«

»Vem. Pa poglej na to sled, ki se cepi na pravo roko. Mislil sem, da nihče ne prezimuje v tem delu.«

Komaj so se psi ustavili, so takoj legli v sneg in začeli gristi zmrzolino, ki jim je tičala med prsti na šapah. Ta zmrzlina je bila pred petimi minutami še voda. Živali so se bile namreč udrle skozi zasneženo ledeno skorjo, taječo pod seboj studenčnico, ki se je cedila iz brega in se na tri čevlje debelem ledu reke Nordbeske nabirala v lužo.

»Še nikoli nisem slišal, da bi kdo živel tu gori ob Nordbeski,« je rekel Čok, strmeč v napol zabrisan sled, ki je bil dva čevlja na debelo pokrit s snegom. Zapuščal je v pravem kotu rečno strugo in se izgubljal v ustje majhnega pritoka, ki je prihajal od desne. »Morda so le lovci svoj plen tod vlačili.«

Dimač je naglo z roko razgrebel rahel sneg, pre-mišljeval nekaj časa, potem razgrebal naprej in spet premišljeval. »Ne,« je rekel končno. »Tod so potovali gori in doli, a poslednji sled vodi navzgor. Kdorkoli so že, jasno je to, da se niso vrnili. In že več tednov je preteklo, odkar tod nihče ni hodil. Ampak kaj jih drži tam, kjer so? To me pa res mika izvedeti.«

»Mene pa mika izvedeti, kje bova nocoj nočila,« je rekel Čok in zlovoljno gledal proti jugozapadnemu obzorju, kjer se je pozni popoldanski mrak že jel zgoščevati v noč.

»Kreniva v potok za sledom,« je svetoval Dimač. »Suih drv bova našla dovolj in prenočila bova, kjer nama bo kazalo.«

»Kajpada, prenočiva lahko, kjerkoli nama kaže. Pozabil si pa menda, da morava potovati hitro, če nočeva stradati, in da morava potovati v pravi smeri.«

»Gori v potoku bova gotovo kaj našla.«

»Poglej vendar, kako malo imava hrane, in poglej tudi uboge pse!« je vzkliknil Čok. »Poglej... Ah, vraga! Pa naj obvelja tvoja. Zgodi se, kar hoče.«

»Niti en dan se ne bova zamudila,« je silil Dimač.

»Morda ne bova šla niti miljo daleč.«

»Zgodilo se je, da so ljudje eno miljo morali plačati z življenjem,« je odvrnil Čok z otožno vdanostjo.

»Pa si nakopljiva še to sitnost. Hop, pasje dlake, pokonci! Kaj nama mari vaših trudnih in kosmatih nog! Alo, Svetlin, na noge! Hop! Hop!«

Vodilni pes je ubogal in vprega je trudoma krenila v rahli sneg.

»Oha!« je zaklical Čok. »Nikar tako hitro po tej uglajeni gazi.«

Dimač je potegnil izpod vezi na saneh krplje, si jih pritrnil na mokasine in stopil na čelo, gazit mokasti sneg, v katerega so se živali globoko vdirale.

Težavno delo. Že nekaj dni sem so živeli ob pičli hrani in zaloge telesnih moči so bile že skoro izčrpane. Struga potoka, po kateri so potovali, je bila strma kakor stopnice. Visoke skalnate stene na obeh straneh so se čedalje bolj bližale druga drugi, tako da ju je pot vodila po dnu ozke špranje. Bledi severni mrak, zaslonjen od gora, je tamkaj prehajal v poltemo.

»To je past,« je rekel Čok. »Cela stvar je videti gnila. Tod je vhod v podzemlje. Greva v paradiz vseh mogočih težav.«

Dimač ni odgovoril. Molčala sta in se cele pol ure molče péhala skozi tesnino. Končno je Čok spregovoril:

»Dà, dà. Tako je, tako. Kajpada, tako je. Čuj, če se ti zdi, da bi nekaj slišal in poslušal...«

»Nadaljuj,« je rekel Dimač.

»Slutnjo imam in pravi mi, jasno in preprosto, da se še dneve in tedne ne rešiva te vražje luknje. V take situaciji se bova zapletla, da bova obtičala v njej dolgo časa in še malo povrhu.«

»Ali ti kaj pravi glede hrane?« ga je neprijazno vprašal Dimač. »Saj veš, da nimava živil za dneve in tedne in za dolgo časa povrhu.«

»Nak. O živilih pa niti zinila ni moja slutnja. Mislim pa, da si bova že vedela pomagati, kar se tega tiče. Ampak, eno stvar ti povem, Dimač, naravnost in postrani. Vsakega psa v vpregi bi pojedel, Svetlina pa ne. Preko njega sem potegnil črto. Za vse na svetu ne bi mogel Svetlina odreti.«

»Potolaži se. Tvoja slutnja ni vredna piškavega oreha. Moja je pa bolj pridna nego tvoja in mi baš sedaj pripoveduje, da ne bova pojedla nobenega psa, ampak, da bova otolstela. Ne vem sicer, kaj bova jedla, ali losje ali jelenje meso ali morda samo prazene prepelice.«

Čok je pihnil, da bi pokazal preziranje do teh besedi. Zopet je zavladal molk, ki je trajal četrto ure.

»Tu je začetek tvojih težav,« se je oglasil Dimač in nehal gaziti. Ob strani stare poti je ležal teman predmet.

Čok je izpustil vodilno ročico in se pridružil tovarišu. Skupaj sta ogledovala truplo moža v snegu.

»Rejen je,« je rekel Dimač.

»Kakšne ustnice ima,« je dodal Čok.

»Trd kakor železno ogrebalo,« je izjavil Dimač, ki je skušal dvigniti mrtvečevo roko, pa je obrnil celo truplo.

»Poberi ga ter vrzi na tla, pa se bo razletel na kosce,« je dodal Čok.

Mož je ležal na boku, zmrzel kakor ledena sveča. Ker ni bil zameten, menda ni še preveč dolgo ležal.

»Pred tremi dnevi je snežilo,« je omenil Čok.

Dimač je prikimal in se sklonil k mrtvecu. Obrnil ga je na hrbet in zapazil, da ima sence prebito od krogle. Pogledal je okrog sebe in namignil na samokres, ki je ležal v snegu.

Sto korakov naprej sta naletela na drugo truplo, ki je ležalo sredi gazi z obrazom obrnjenim v tla. »Dvoje bo gotova resnica,« je omenil Dimač. »Prvič to, da na bogastvo baš nista zadela, ker inace bi si ne bila zadala smrti.«

»Bog ve, če sta si jo sama zadala,« je ugovarjal Čok.

»Kdo bi dvomil! Saj ni drugih sledov razen njunih. Poleg tega so rane osmojene od smodnika.« Dimač je s koncem svojega mokasina mrtveca obrnil na bok in izbrskal samokres, ki ga je bilo truplo potlačilo v sneg. »Tale stvarca ga je ubila. Ali ti nisem pravil, da bova nekaj našla?«

»Videti je, da je to šele začetek cele zgodbe. Ampak, zakaj sta se tale dva smolarja sklenila ubiti?«

»Ko rešiva to uganko, bova našla tudi tiste situacije in težave, o katerih si govoril poprej. Pojdiva! Temni se.«

Bila je že noč, ko se je Dimač s krpljami spoteknil ob tretje truplo. Dimač je omahnil čez sani, na katerih je ležal mrlič. Ko si je izpraskal sneg izza vratu in prižgal klinček, sta ob medlem svitu zagledala v odeje zavito truplo, ki je ležalo na saneh zraven napol izkopanega groba. Preden je plamenček potuhnil, sta v bližini zagledala šest gomil.

»B-r-r-r,« je Čoka streslo. »To ti je pa naselbina samomorivcev. In vsi so rejeni. Stavim, da so vsi mrtvi.«

»Ne! Ali vidiš tamle?« Dimač je gledal v daljavo, kjer je bilo videti bled odsev luči. »Pa tamle se tudi sveti in na oni strani tudi. Daj, pojdiva pogledat!«

Mrtveci jim niso več zastavljali poti. Čez par minut sta po uglajeni stezi dospela v naselbino.

»Celo mesto,« je zašepetal Čok. »Najmanj dvajset koč je, pa niti enega samega psa ne! Ali ni smešno?«

»In baš to razodeva, s kom imava opraviti!« mu je razburjeno šepetaje odvrnil Dimač. »Družba Lavre Sibley je. Se ne spominjaš? Jeseni je priplula po Yukonu na ladji 'Port Townsend' št. 6. Ne da bi se ustavili, so minili Dawson. Parnik jih je najbrž izkrcal pri ustju potoka.«

»Kakopak; spominjam se. Bili so mormonci.«

»Ne mormonci,« se je Dimač nasmehnil, »ampak vegetarijanci. Mesa ne jedo in psov ne silijo k delu.«

»Mormonci ali vegetarijanci, vsi so ene žare ljudje. Da je nekaj smešnega, to sem takoj vedel. Imeli so premodro voditeljico, ki naj bi jim kazala pot do zlatih zakladov. Tista Lavra Sibley jih je menda hotela peljati naravnost na tako mesto, kjer bi vsi hkrati postali milijonarji.«

»Da. Bila jim je prerokinja. Večkrat se je zameknila in delala še druge take budalosti. Ampak jaz sem vedno mislil, da so odšli gor po Nordensjoldu.«

»Hm! Poslušaj nol!«

Čok je v temi svareč položil Dimaču roko na ramo in oba sta napeto poslušala zateglo in globoko ječanje, ki se je čulo iz ene malih koč. Še preden je umolknilo, se je oglasilo ječanje iz sosednje, tretje, četrte in tako dalje. Bila je to pretresljiva tožba bednih človeških bitij. Učinek je bil grozen, pošasten.

»B-r-r-r,« je trepetal Čok. »Nekaj me prijemlje za srce. Dajva udreti v enega teh kurnikov, da vidiva, kaj jih grize.«

Dimač je potrkal na vrata prve razsvetljene koče. Ostri glas, ki je malo prej ječal, je zaklical »Naprej!« in sta vstopila. Koča je bila preprosta, zgrajena iz brun. Med špranje je bil zatlačen mah. Ilovnati pod je bil pokrit z žaganjem in oblanicami. Svetila je petrolejka in ob njeni luči sta zagledala štiri ležnice. Na treh so bili zleknjeni moški, ki so prenehali stokati in strmeli v pozna gosta.

»Kaj Vam pa je?« je Dimač vprašal tistega, ki mu pokrivala niso mogla povsem zakriti širokih pleč in polnega, mišičastega telesa. Iz oči tega krepkega moža vdratih lic so se odsevale nepopisne bolečine. »Ali ste kozavi, ka-li?«

Možak mu ni odgovoril, temveč pokazal na svoja usta in razprl otekle, ocrnele ustnice. Ob pogledu nanje se je Dimač zdrzil.

»Skorbut,« je zašepetal Čoku in mož na postelji je prikimal, češ, da jo je pogodil.

»Hrane dovolj?« je vprašal Čok.

»Tisto pa,« se je oglasil bolnik na sosednji ležnici. »Kar vzemita si je po mili volji, saj je imamo do preostajanja. Onstran ulice je prazna koča in tik nje je skladišče. Kar brez skrbi odprita.«

Slične prilike sta našla tudi v vseh drugih kočah, ki sta jih obiskala. Skorbutu, tej grozni bolezni, je bila zapadla čela naselbina. Kakor sta izvedela, je bilo med njunimi prebivavci tudi dvanajst žen, ki jih pa pri svojem obhodu nista videla vseh. Ko so bili jeseni zgradili koče, jih je bilo triindvetdeset mož in žena. Deset jih je umrlo, dva sta pa nedavno izgubila. Dimač jim je povedal, kako sta spotoma našla tista dva mrtveca, in jim ni prikril svojega začudenja, zakaj nihče ni stopil dolj po poti pogledat, kaj se jima je pripetilo. Najbolj čudno pa se je Dimaču in Čoku zdelo to, da si ti bolniki niso znali prav nič pomagati. Njihove koče so bile umazane in v neredu. Na sirovo izdelanih mizah iz neostruganih desk so stali kar nepomiti krožniki in druga posoda. Nikjer ni bilo nobenega sledu medsebojne pomoči. Križi in težave, ki so jih trpeli prebivavci te ali one koče, so bile ostalim deveta briga. Niti svojih mrtvih niso več pokopavali.

»Strah in groza!« je dejal Dimač Čoku. »Saj sem videl že marsikaterega lenuha in postopača, ampak toliko njih skupaj še nikoli. Sicer si pa sam slišal, kaj so pravili. Ves božji čas niti genili niso. Stavim, da si tudi obraza ne umivajo. Ni čuda, da se jih je lotil skorbut.«

»Ampak vegetarijanci bi ne smeli dobiti skorbuta,« je rekel Čok. »Pravijo, da tej bolezni podležejo samo tisti, ki jedo soljeno meso. Ti ljudje pa sploh ne jedo mesa, ne soljenega ne svežega, ne sirovega ne kuhanega in drugačnega tudi ne.«

Dimač je zmajal z glavo. »Vem. Vprav vegetarijanska hrana baje skorbut ozdravi. Te bolezni se ne naležeš. Na vsem lepem se v človeku rodi. Kolikor

mi je znano, jo je pripisovati izčrpanemu stanju krvi. Vzrok te bolezni niso kake strupene kali, ampak pomanjkanje krvotvornih snovi. Teh snovi pa bolnik ne more dobiti v praških in zdravilnih pijačah, ampak samo v rastlinah.«

»Seveda, v rastlinah!« je zarentačil Čok. »Ali ne vidiš, da drugega ne jedo ko travo? Saj jim že iz ušes gleda. To dokazuje, moj dragi Dimač, da tvoje trditve počenega groša niso vredne. Predeš in predeš nekakšno modrost, stanje teh ljudi pa priča, da mlatiš prazno slamo. Pravim ti, da je skorbut nalezljiva bolezen, in zato ga imajo od prvega do zadnjega vsi. In še presneto jih drži za vrat. Če se bova kaj dolgo mudila v tem brlogu, se ga bova našla še midva. B-r-r-r! Saj že čutim, kako mi bacili pod kožo silijo!«

Dimač se je po strani nasmehnil in potrkal na vrata ene tistih koč. »Mislim, da bova tukaj našla isto, kar sva drugod,« je rekel. »Pa vendar si morava ustvariti jasno sliko o prilikah v naselbini.«

»Kaj hočete?« se je oglasil oster ženski glas.

»Vas obiskati,« je pojasnil Dimač.

»Kdo pa ste?«

»Dva zdravnika iz Dawsona,« se je lahkomišljeno vteknil v pogovor Čok, za kar ga je Dimač nemilo dregnil s komolcem v rebra.

»Ne maramo zdravnikov,« je odvrnila ženska s hripavim glasom, ki se je trgal od bolečin in nejevolje. »Z Bogom! Lahko noč! Ne zaupamo zdravnikom.«

Dimač je hladnokrvno pritisnil na kljuko, odrinil vrata in vstopil. Privil je brlečo petrolejko in zagledal štiri ležnice, na katerih so ležale štiri ženske in strmele v oba nepoznana prihajajoča. Dve izmed njih sta bili videti še mladi in sta imeli drobne obrazke, tretja je bila stara, jako polna ženska; četrta pa, ki je bila poprej govorila skozi zaprta vrata, je bila najrahljši in najdrobnejši vzorec človeškega plemena, kar jih je Dimač kedaj videl. Kakor je kmalu izvedel, je to bila Lavra Sibley, prerokinja in zamaknjenka, ki je v Los Angelesu zbrala te ljudi ter jih pripeljala v to smrtno taborišče ob Nordbeski. Pogovor, ki sta ga začela Dimač in Lavra Sibley, je bil oster in neprijazen. Lavra Sibley ni verjela zdravnikom. Pa še neka druga nadloga jo je trla: izgubila je tudi vero v samo sebe.

»Zakaj pa niste poslali iskat pomoči?« jo je vprašal Dimač, ko je po svojem uvodnem besedičenju vsa iznemogla umolknila in začela lovititi sapo. »Ob reki Stewart je na primer naselbina in do Dawsona ni več nego osemnajst dni hoda.«

»Zakaj pa ni šel Amos Wentworth?« je dejala s peno na ustnah.

»Te ga gospoda ne poznam,« je odvrnil Dimač. »Kaj pa je počenjal?«

»Ničesar. On edini nima skorbuta. In zakaj ga ni dobil? Povedala Vam bom, zakaj. Ne, ne bom

Vam povedala.« Njene tenke, skoro prozorne ustnice so se tako tesno stisnile, da se je Dimaču zazdevalo, da vidi pod njimi zobe in korenine zob. »In kaj bi tudi koristilo?« je nadaljevala. »Mar ne vem? Saj nisem neumna. Naše shrambe so polne vsakovrstnih sadnih sokov in konservirane zelenjave. Ni je druge naselbine v Alaski, ki bi bila tako dobro preskrbljena za boj proti skorbutu kakor je naša. Sočivja, sadja in jedrc, vsega imamo v izobilju.«

»Ali si slišal, kaj ti je povedala, Dimač?« je rekel Čok. »Pred seboj imava prepričevalna dejstva, ne pa učeno domnevanje. Praviš, da rastlinska hrana ozdravlja. Na, rastlinske hrane, kolikor ti je drago! Kje pa je njena zdravilna moč?«

»Moja modrost ne sega tako daleč, da bi to razložil,« je priznal Dimač. »In vendar, v vsej Alaski ni take naselbine kot je ta. Videl sem že slučaje skorbuta, tu pa tam kakšnega, nikoli pa še nisem videl, da bi ta bolezen kar celo naselbino hkratu vrgla na posteljo. Tudi tako grozних slučajev še nisem videl. Ampak, Čok, kaj pomaga to razglabljanje? Kar se da, morava storiti za te ljudi. Najprej pa nama je treba poskrbeti za stanovanje in za pse. Zjutraj Vas obiščeva zopet, gospa Sibley.«

»Gospodična Sibley, prosim,« se je osoto našopirila. »To Vam pa rečem, mladi mož, če boste še kdaj uganjali okoli naše kože svojo zdravniško prismodarijo, Vam bom nasula pod kožo nekaj pesti ptičjih šiber.«

»Sladka stvarca, ta božanska prerokinja,« se je smejal Dimač, ko sta korakala skozi temo nazaj proti prazni koči, ki je stala poleg tiste, ki sta jo najprej obiskala.

Vse je kazalo, da sta v koči še nedavno bivala dva človeka, menda samomorivca, kakor sta sklepala Dimač in Čok. Vdrla sta v jedilno shrambo in našla v njej neverjetne množine najrazličnejših konserviranih, zmletih, posušenih, vkuhanih, zgoščenih in posušenih rastlinskih živil.

»Zakaj neki so ti ljudje zapadli skorbutu?« je momljal Čok, ko je, oziraje se po bogatih zalogah, odpiral ovitke jajčnega prahu in italijanskih jurčkov. »Poglej no, česa vse nimajo!« Šaril je med škatlami paradižnikov in mlečne koruze ter steklenicami, napolnjenimi z olivami. »In celo njihova božanska urokinja je dobila skorbut. Kaj praviš ti na to?«

»Prerokinja,« je popravil Dimač.

»Urokinja,« je Čok ponovil. »Ako ne bi znala uročiti, kje bi ji bilo moči zvabiti toliko tepcev v to mrtvaško luknjo?«

Drugo jutro je Dimač naletel na človeka, ki je vlekel na saneh veliko butaro drv. Bil je to majhen, na videz snažen in živahen mož. Navzlic tovoru, ki ga je vlekel, je stopal hitro in čilo. Dimač je takoj začutil, da nikdar ne bosta prijatelja.

»Kaj je pa Vam?« ga je vprašal.

»Nič.«

»To vem in vprav zato sem Vas vprašal. Saj ste Amos Wentworth? Zdaj mi pa povejte, kakšen šment je to, da nimate skorbuta kakor vsi ostali?«

»Zato, ker delam,« se je glasil hitri odgovor. »Ko bi vsi ti ljudje vsaj z mezincem gibali, pa bi ostali zdravi. Kaj pa so doslej delali? Renčali, godrnjali in zabavljali so proti mrazu, proti dolgim nočem, proti težavam, proti bolečinam in proti vsemu, kar jim je prišlo na misel. Tako dolgo so se valjali v posteljah, dokler niso postali tolsti in zabuhli, da se niso mogli geniti. Poglejta mene! Delal sem. Vstopita v mojo kočol.«

Dimač mu je sledil.

»Razglejta se! Čisto kakor bi bilo umito, kajne? Vsaka stvar na svojem mestu. Temule žaganju in oblanju ne bi dal ležati na tleh, če bi ne bilo radi mraza. Ampak oboje je čisto, vidite. Eh, morali bi si pogledati, kaj je v nekaterih kočah po tleh nastlano. Pravcati svinjaki, Vam pravim. Kar se pa mene tiče, lahko rečem, da nisem niti enkrat obedoval iz nepomitega kroznika. Ne, gospod. Jaz ne pasem lenobe, rad delam in sem delal in zato tudi nimam skorbuta. To je resnica, ki jo lahko denete v pipo in pokadite.«

»To ste pa dobro pogodili,« je priznal Dimač. »Pa, kakor opažam, imate v koči samo eno ležnico. Kako, da ste tako malo družabni?«

»Najrajši bivam sam. Za enim je mnogo lažje čistiti kakor za dvema. Ali mislite, da bi mogel trpeti poleg sebe takega pododejnega lenuha, kakršne ste videli drugod? Kaj čuda, če so dobili skorbut!«

Mož je pravilno in prepričujoče razsojal. Dimač pa navzlic temu ni mogel v sebi zatreti mržnje do tega človeka.

»Kaj pa ima Lavra Sibley proti Vam?« ga je na vsem lepem vprašal.

Amos Wentworth ga je ošinil s pogledom. »To Vam je prenapeta ženska,« je rekel. »Sicer smo ji pa mi vsi več ali manj podobni. Ampak Bog me obvaruj takih prenapetežev, ki nočejo pomivati svoje jedilne posode, in taki so vsi tukajšnji naseljenci.«

Nekaj minut pozneje je Dimač govoril z Lavro Sibley. Opiraje se na dve palici je bila počasi prilezla do njegove kože.

»Zakaj si pa nista prijatelja z Amosom Wentworthom?« jo je tako iznenada vprašal sredi razgovora, da bi jo bil skoro ujel.

Njene zelene oči so se grenko zabliskale, obraz se ji je skremžil v sovražne gube in njene razbolele ustnice so že trepetale, da izrekó nepremišljeno besedo. Toda le nekaj stokov in neumljivih glasov je prišlo čeznje, nato pa je zbrala vse svoje sile in se obvladala.

»Sovražim ga, ker je zdrav,« je rekla, težko sopeč, »ker nima skorbuta. Sovražim ga, ker je skrajno sebičen, ker niti z mezincem ne migne, da bi komu

pomagal. Sovražim ga, ker bi rajši dal, da vsi poginemo in segnijemo na mestu, kakor da bi nam prinesel vedro vode ali naročaj drv. Taka sirovina je. Ampak le pazi naj se! Nič drugega ne rečem, pazi naj se!»

Vsa zasopla je odkrevsala svojo pot. Ko je čez pet minut Dimač stopil iz svoje kočice, da bi nakrmil pse, jo je videl, kako je baš zapirala za seboj duri Amosove kočice.

»V tej stvari tiči nekaj gnilega, Čok, nekaj zelo zelo gnilega,« je rekel in pomenljivo pokimal, ko se je njegov tovariš prikazal na pragu in pljusnil v jarek vedro pomij.

»Kakopak,« mu je radostno pritrdil Čok. »Ako se ne izkidava kaj kmalu iz tega kraja, se bova še midva nalezla te gnilobe. Boš videl, če kaj vem.«

»Ne mislim skorbuta.«

»Oh, potem pa gotovo misliš tisto božanstveno urokinjo. Zdi se mi, da bi ta babnica oropala celo mrtveca. Še nikoli nisem videl ženske, ki bi bila tako lakotna videti kakor tale.«

»Čok, naju je telesna vaja ohranila pri zdravju. Wentwortha tudi. Videl si, kaj je lenoba napravila iz ostalih. Ukazati morava tem zgubam telesno vajo. V bodoče bo tvoja naloga skrbeti, da bo vsakdo imel s čim posla. Imenujem te za glavnega bolniškega nadzornika.«

»Koga? Mene?« je zavpil Čok. »Odklanjam.«

»Nak, odklanjal pa ne boš. Jaz ti bom za pomočnika, zato ker stvar ne bo šla čisto zlepa. Poskrbela bova, da se jim bodo tečajji pošteno ugreli. Najprej morajo pokopati svoje mrtve. Najmočnejše prideliva pogrebne oddelku, malo slabše pa oddelku za nabiranje drv (ležali so zaviti v odeje, da bi prihranili kurivo). In tako naprej. Vsak bo dobil delo po svoji moči. Potem pa borov čaj. Ga ne smeva pozabiti. Vsi stari severjanje ga visoko cenijo. Ti travojedi pa najbrž še slišali niso o njem.«

»Pametno govoriš. Preden se bova mogla dvakrat ozreti, bova že dobila nekaj pesti svinca pod kožo.«

»Ker bi se to res utegnilo pripetiti, začniva pri tej stvari. Kar za mano!«

Še preden je minila ena ura, sta prebrskala vseh štiriindvajset koč in zaplenila vse strelno orožje, dvocevke, risanice in samokrese s strelivom vred.

»Alo, vi pohabljeni,« je pozival Čok. »Le sem z vašimi pihalniki! Jih nujno potrebujeva.«

»Kdo to pravi?« so ju vprašali stanovavci prve kočice, ki sta vanjo vdrla.

»Dva slavna zdravnika iz Dawsona,« je odgovarjal Čok. »In kar ta dva rečeta, se tudi zgodi. Le urno. Sem s puškami in ne pozabite na strelivo.«

»In čemu vama bo naše orožje?«

»Kaj ne veste še, da se po soteski bliža velika vojska mesojedcev z govejimi konservami? Potem

pa tisti grozoviti napad z borovim čajem! Čuvajte se! No, le hitro, le hitro!«

To je bil šele začetek dneva. Z največjo brezobzirnostjo sta prisilila trpeče vegetarijance, da so se začeli gibati. Kadar prigovarjanje in zmerjanje ni izdalo, sta porabila sirovo silo in potegnili uporneže raz njihove ležnice ter jih prisilila, da so se oblekli. Najkrepkejšje je Dimač odbral in jih določil za pokopavanje mrtvih. Drugi oddelek je odšel nabirat drva, s katerimi so potem tajali zmrzla tla, da je bilo mogoče izkopati grobove. Tretji oddelek je moral drva cepiti in jih raznašati po kočah. Tisti, ki so bili preslabi, da bi delali zunaj, so morali pomivati posodo, čistiti pode in prati perilo. Zopet drug oddelek je bil odposlan v bližnji borov gozd, da naseče in pripelje domov borovih poganjkov, iz katerih sta hotela variti čaj.

Dimač in Čok sta sicer bila polna dobrih nad, pa vendar je položaj bil mračen in obupen. Najmanj trideset oseb je bilo tako hudo bolnih, da jim ni bilo moči zapustiti ležišč, kar sta zdravnika spoznala z grozo in nepopisnim gnusom.

V koči Lavre Sibley je ena ženska celo umrla. Pa vendar je bilo treba odločnih odredb.

»Za vse na svetu ne bi oplazil po bolnem človeku,« je pojasnjeval Čok in preteče stiskal pesti, »ampak pri tej priči bi mu zdrobil bučo, če bi vedel, da bo radi tega ozdravel. Kar vi lenuhi in postopači zdaj najbolj potrebujete, je čedno številce poštenih sunkov in bunkov. Zgenite se no! Doli z vaših polic in v cape, pa hitro, ker drugače vas bom res moral s pestjo podrgniti po nosu.«

Reveži so jokali, ječali in vzdihovali. Solze so jim tekale po licih in sproti zmrzovale. Bilo je očitno, da resnično trpe nepopisne muke. Položaj je bil obupen, Dimačeva odredba pa kruta.

Ko so se delavski oddelki opoldne vrnili domov, so na mizi našli kosilo, pripravljeno po slabotnejših članih naselbine. Dimač in Čok sta tudi kuho nadzorovala.

»Dovolj za danes,« je rekel Dimač ob treh popoldne. »Delo iz rok, pa na posteljo! Vem, da vam ni kaj prida pri srcu, ampak videli boste, da bo jutri bolje. Zdravljenje ni prijetno, ampak sklenil sem, da vas izlečim.«

»Prepozno,« se je Amos Wentworth suho posmehoval Dimačevemu prizadevanju. »Že v jeseni bi bilo treba začeti tako življenje, ne pa šele zdaj.«

»Vi boste šli z mano,« je odvrnil Dimač. »Kar primite tisti dve vedri! Vi niste bolni.«

Hodili so od kočice do kočice in so vsakemu, moškemu ali ženski, vsilili skodelico borovega čaja. Pa ni šlo nič kaj od rok to delo.

»Da ne bo nepotrebne opletanja, naj Vam takoj povem, da nam ni do šale,« je rekel Dimač prvemu, ki se je upiral in ječe tiščal zobe skupaj. »Čok, stopi

no bliže.« Dimač je z eno roko prijel bolnika za nos, z drugo pa ga je sunil pod žličko. Bolniku je vzelo sapo in je široko zazijal. »Zdaj, Čok! Doli s čajem!«

In bolnik je moral požirati, če ni hotel, da ga grenka tekočina zaduši.

»Prihodnjič pojde bolj gladko,« je zagotovil Dimač svoji žrtvi in pograbil za nos bolnika v sosednji postelji.

»Rajši bi pil ricinovo olje,« je Čok med štirimi očmi zaupal Dimaču, ko mu je prišla vrsta, da izpije neprijetno tekočino. »O sveta božja pomagavka!« je zarjul na ves glas, ko je končno spravil pod streho grenki delež. »Samo skodelico je bilo te pijačice,« je rekel, »močna pa je kot tristo zelenih strupov.«

»Štirikrat na dan bomo delili borov čaj in vsakokrat moramo napojiti osemdeset ljudi. Lahko si na prstih izračunate, da se ne utegnemo baviti z neumnostmi,« je pojasnjeval Dimač Lavri Sibley, ki se je branila piti. »Vprašam Vas, ali boste izpili brez tuje pomoči ali naj Vas primem za nos.« Pa ji je pred nosom pomenljivo pomencal s palcem in kazalcem. »Sicer pa, čemu se upirate, ko je čaj izvrstno rastlinsko sredstvo. Ne bo Vas vest pekla, ne.«

»Vest pekla!« je vzkliknil Čok. »Gotovo, da Vas ne bo vest pekla. To Vam je pijačica, da Vam je ni enake.«

Lavra Sibley se je obotavljala. Ni se mogla odločiti.

»No?« je vprašal Dimač.

»Bom — bom pila,« je rekla. »Samo hitro!«

Tisti večer sta se Dimač in Čok zavila v odeje trudna kot še nikoli.

»Sem že sit vsega tega,« je priznal Dimač. »Groza me obhaja, ko gledam, kako trpijo. Toda edino zdravilo, ki nam je na razpolago, je gibanje, morava ga preizkusiti. Da bi vsaj imela vrečo sirovega krompirja.«

»Sparkins ne more več pomivati posode,« je poročal Čok. »Tako trpi, da ga obliva mrzel znoj. Sem videl na lastne oči. Niti toliko moči ni več imel, da bi sam legel na posteljo, moral sem ga položiti nanjo.«

»Samo da bi imela sirovega krompirja,« je nadaljeval Dimač. »V njihovih konserviranih živilih ni tistih živilnih snovi, ki so jim potrebne. In zaradi pomanjkanja tistih snovi poginjajo.«

»Če se tisti mladi fant Jones v Brownlowi koči ne bo stegnil še pred jutrom, ne znam več ugibati.«

»Za božjo voljo, ne bodi vendar tako krut,« je nejevoljno vzkliknil Dimač.

»Jutri ga pokopljemo, kajneda?« je Čok nemo teno nadaljeval. »Ubogi fant, pa ga je že prijelo.«

»Molči!« je zakričal Dimač.

Čok je še nekaj časa momljalo, kmalu pa je globoko dihanje pričalo, da je zaspal.

Jones je bil naslednje jutro res mrtev. Obenem sta pa izvedela, da se je eden najmočnejših članov oddelka za nabiranje drv ponoči obesil. Začeli so se vrstiti grozni dnevi. Ves teden je Dimač s krčevito vztrajnostjo silil bolnike k delu in jih napajal z borovim čajem. Pa se ni hotelo obrniti na boljše. Ni ga bilo dne, da ne bi enega, dveh, treh ali več moral pustiti v posteljah, tako onemogli so bili. Delavcev je bilo čedalje manj. Končno je spoznal, da ga za bolne od skorbuta ni slabšega na svetu kakor telesni napor. Grobokopi so bili neprestano na delu in vedno je bilo kakih pet šest grobov pripravljenih.

»Slabšega kraja za naselbino si pa res niste mogli izbrati,« je Dimač rekel Lavri Sibley. »Poglejte, kje leži! Na dnu ozke tesnine, ki se razteza od vzhoda proti zapadu. Opoldne solnce nikdar ne pogleda preko roba teh navpičnih sten. Menda že več mesecev niste imeli solnčnega sija.«

»Mar sem jaz kriva? Saj nisem prej vedela, da bo tako.«

Dimač je skomizgnil. »Ne razumem, zakaj bi ne bili mogli vedeti, ko ste vendar bili tako zelo prebrisani, da ste pripeljali teh sto tepcev semkaj, zlato kopat.«

Pisano je pogledala in odšepala strani. Ko se je čez več minut povrnil iz gozdčiča, kamor je šel nadzirat delavce, ki so nabirali borove poganjke, je zapazil, da je vstopila v kočico Amosa Wentwortha. Šel je za njo. Ko je došel do vrat, je slišal njen obupni, proseči glas.

»Samo zame,« je moledovala, ko je Dimač odpiral vrata. »Živi duši ne bom povedala.«

Oba sta se potuhnjeno ozrla na vsiljenca in Dimač je bil uverjen, da bi bil kmalu slišal nekaj važnega. Bil je sam nase jezen, zakaj ni postal pred durmi in prisluškoval.

»Ven z besedo,« je srdito ukazal. »Kaj pa imata?«

»Kaj naj imava?« je mrzlo vprašal Wentworth. In Dimač mu ni vedel odgovora.

Položaj je postajal čedalje resnejši in obupnejši. V tej mračni soteski, kamor ni solnce nikoli prodrlo, se je seznam umrlih od dne do dne večal. Vsak večer sta si Dimač in Čok drug drugemu pregledovala usta, če ne bi na dlesnah in sluznici opazila beline, ki je prvi znak skorbuta.

»Dosti je tega,« je neki večer naznanil Čok. »Preudaril sem vso stvar in sklenil, da je dosti. Za priganjača sužnjem sem dober, priganjanje pohabljenec pa je prehuda naloga za moj želodec. In vsak dan je slabše. Saj je le še kakih dvajset mož, ki so dela zmožni. Danes popoldne sem poslal Jacksona, naj gre ležat. Na samoumor misli. Vsaka njegova kretnja kaže na to. Telesna vaja ni kaj prida.«

»Tudi jaz sem prišel do tega zaključka,« je rekel Dimač. »Odslovlila bova vse delavce razen desetih,

ki nama bodo pomagali. Sama ne zmoreva vsega. Nadaljevala bova tudi z borovim čajem.«

»Tudi čaj je zanič.«

»Saj priznam. Vsekakor jim pa ne škoduje.«

»Nov samoumor,« je naznanil Čok drugo jutro.

»Tisti Phillips, veš. Že nekaj dni se mi je dozdevalo, da namerava kaj takega.«

»Stojiva pred grozno uganko,« je Dimač tožil. »Svetuj, Čok!«

»Kdo? Jaz? Dragi moj, sem reven dobrih svetov. Stvar bo morala iti svojo pot.«

»Ampak to se pravi, da bodo vsi morali pomreti,« se je Dimač upiral.

»Vsi razen Wentwortha,« je zarenčal Čok, ki je, kakor Dimač, kmalu zamrzil tega človeka.

Bil je pravi čudež, da se je Wentworth edini od vseh trajno veselil zdravja. Dimač si ni mogel pojasniti, zakaj se baš njega edinega skorbut ne prime. Zakaj pa ga Lavra Sibley tako sovraži in zakaj se venomer plazi okoli njega in ga nečesa prosi? Kaj neki je tisto, kar ga prosi in ji Wentworth noče dati?

Večkrat je hotel presenetiti Wentwortha ob času obeda, pa je kmalu spoznal, da Wentworth zna ugibati njegove misli. Potem je sklenil potrkati pri Lavri Sibley.

»Sirov krompir, to Vam je zdravilo za skorbut,« je rekel prerokinji. »Jaz to dobro vem, ker sem že videl, kako deluje.«

Kako so se ji oči zablistale ob teh besedah! Nato pa jih je takoj zatemnila senca grenkobe in gneva. Dimač je spoznal, da je zadel na toplo sled.

»Zakaj neki niste pripeljali na parniku zaloge svežega krompirja?« jo je vprašal.

»Smo ga. Med potjo pa smo ga v Fort Yukonu z velikim dobičkom prodali. Imeli smo namreč polno posušenega krompirja, ki dolgo trpi, svež pa rad ozebe.«

Dimač je zastokal. »In vsega ste prodali, vsega?« je vprašal.

»Da. Nismo vedeli, da nas bo taka doletela.«

»Pa ni morda po golem naključju ostalo na parniku par vreč krompirja? Ob tolikem blagu, ki ste ga imeli, bi se bilo to kaj lahko pripetilo.«

Zmajala je z glavo, malo obotavlja se, kakor se mu je zazdelo, in potem dodala: »Ne, tisto pa ne.«

»Ampak, ni li mogoče, da bi bilo nekaj krompirja v naselbini?« je vztrajal Dimač.

»Kaj jaz vem?« se je jezno zadrila. »Kaj sem jaz nadzorovala hrano?«

»Jo je pa Amos Wentworth,« je naglo sklenil Dimač. »Dobro. Povejte mi iz oči v oči, saj itak ostane med nama. Kaj mislite, nima li Wentworth neke skrite zaloge krompirja?«

»Ne, seveda ne. Čemu naj bi jo imel?«

»In čemu naj bi je ne imel?«

Skomizgnila je.

Naj se je trudil, kakor se je hotel, ničesar ni mogel izvabiti iz nje. Niti tega ni hotela priznati, da bi bilo kaj takega sploh mogoče.

»Wentworth je ostuden prasec,« je izjavil Čok, ko mu je Dimač obrazložil svoj sum.

»In Lavra Sibley ni nič boljša od njega,« je dodal Dimač. »Prepričana je, da ima zalogo svežega krompirja, pa samo zato noče tega izpovedati, ker upa, da si bosta delila.«

»In ta lopov ne da niti krompirčka od sebe, kaj?« In Čok je obsul podleža z dolgo vrsto najrobatejših kletvin. »Obadva sta mi prava tička. Bog daj, da bi obadva segnila od skorbuta, drugega za sedaj ne rečem. Pač, še nekaj. Grem, da temu ciganu glavo sklatim s tilnika.«

Toda Dimač je bil za diplomacijo. Še tisto noč, ko je naselbina ječala in spala, oziroma ko je ječala in ni spala, je odšel k Wentworthovi nerazsvetljeni koči.

»Poslušajte me, Wentworth,« je rekel. »V roki držim vrečico, v kateri je za tisoč dolarjev zatega prahu. Bogat sem za te kraje in si lahko privoščim tako potrato. Stisnite mi v roko en sam krompir in vrečica z zlatom je Vaša. Potežkajte jo!«

Dimač je trepetal od veselja, ko mu je Wentworth v temi prožil roko in potežkal zlato. Potem ga je slišal iztikati po odejah in kmalu je začutil, da mu je stisnil v pest ne vrečico z zlatom, ampak krompir, kakor kurje jajce debel krompir, ki je bil še topel od Wentworthovega života.

Dimač in Čok nista čakala jutra. Vsak hip je bilo pričakovati smrti dveh najbolj onemoglih bolnikov. Odšla sta v njuno kočico. V skodelici sta zmečkala tisočdolarski krompir z olupkom, klicami in prstjo vred, ki se ga je držala. Dobila sta gosto tekočino, ki sta jo po kapljicah spuščala skozi gnusni odprtini, ki so jima nekoč rekli usta.

Pri tem poslu sta se vrstila vso noč. Vtirala sta zdravilno tekočino v uboge otekle dlesne, v katerih so se zobje majali in šklepetali, ter silila bolnika, naj požirata krepčilne kapljice.

Na večer drugega dne se je obema bolnikoma tolikanj obrnilo na bolje, da se je vse čudilo. Nič več nista bila najbolj slabotna. V osemindesetih urah sta bila rešena smrtne nevarnosti. Seveda jima je še dosti manjkalo do resničnega zdravja. Takrat je pošel krompirjev sok.

»Veste, kaj,« je Dimač rekel Wentworthu. »V tej deželi imam precej posesti in moje čeke Vam izplačajo povsod. Za vsak krompir Vam dam petsto dolarjev in ga kupim za petdeset tisoč dolarjev. Dajte mi sto krompirjev.«

»Ali je bilo tisto zlato, ki ste mi ga dali oni večer, vse, kar ste ga imeli s seboj?« je sladko vprašal Wentworth.

»Vse. Ampak rečem Vam, da sva s Čokom več milijonov težka.«

»Krompirja nimam več,« je končno rekel Wentworth. »Pa bi ga rad imel. Tisti, ki sem Vam ga prodal, je bil zadnji. Vso zimo sem ga hranil, ker sem se bal, da bo skorbut pograbil tudi mene, in prodal sem ga le zato, da bom lahko plačal vožnjo domov, ko se bo spomladí začela plovba po rekah.«

Navzlic temu, da nista smrti rešena bolnika nič več dobivala krompirjevega soka, se jima je tretji dan še vedno boljšalo. Drugim bolnikom je pa šlo od slabega na hujše. Četrto jutro so pokopali tri ostudna trupla. Ko se je Čok vrnil od pokopa, je stopil k Dimaču in dejal: »Ti si po svoje poskušal dobiti krompir. Zdaj si bom pa jaz rokave zavihal.«

Odkorakal je naravnost v Wentworthovo koč. Kaj se je tam dogodilo, tega ni Čok nikoli povedal. Vrnil se je z odrtimi in obtolčenimi pestmi. Wentworth je poleg hudo prizadetega obraza nekaj dni imel povito glavo in okorel tilnik. Ta zadnja nadloga ni bila nič kaj skrivnostna, saj so se mu na goltancu poznali modro podpluti sledovi prstov.

Kmalu nato sta Dimač in Čok skupaj vdrla v Wentworthovo koč. Vrgla sta ga skozi vrata v sneg in potem vso notranjščino obrnila narobe. Takoj za njima je prišepala tudi prerokinja Lavra Sibley in jima besno pomagala pri preiskavi.

»Tudi če ga najdemo celo tono,« ji je dopovedoval Čok, »ga ne dobiš nič, da veš, ti stara majolika.«

Končno ni bila nič manj razočarana od njiju. Dasi so celo tla prekopali, ni bilo o krompirju ne duha ne sluha.

»Najboljše bo, če ga položiva v ogenj cvret,« je Čok čisto resno svetoval. »Boš videl, kako, hitro se bo odkašljaj od svoje skrivnosti.«

Dimač pa je nejevoljno zmajal z glavo.

»Kaj bi tisto, saj je morivec,« je Čok silil. »On prav tako zanesljivo ugonablja te uboge ljudi, kakor če bi jih pobijal s sekuro, samo da je ta njegova morija še bolj grozovita.«

Zatem je spet pretekkel dan in sta od zore do mraka skrbno opazovala vsak Wentworthov korak. Kadar je odšel z vedrom na potok po vodo, sta se zanalašč poskušala oprezno približati njegovi koči. Pa je vselej pridiral brez vode nazaj.

»Kaže,« je rekel Čok, »da ima krompir vendar skrit v koči. Kakor gotovo je Bog ustvaril drobna jabolka, tako gotovo je krompir v koči. Ampak kje? Saj sva preteknila vse kote in kotiče.« Nateknil si je rokavice in vstal. »Ampak našel ga bom, pa če bom moral po hlodih razdreti to nakazano kolibo.«

Ozrl se je na Dimača, a ta je bil zamišljen in ga ni slišal.

»Kaj te pa zdaj grize?« ga je Čok srdito vprašal. »Bog nas obvaruj, pa se menda nisi tudi ti nalezal te vražje bolezní!«

»Nečesa bi se rad spomnil, Čok!«

»Česa?«

»Saj sam ne vem. Zato me tako daje. Ampak da je nekaj imenitnega, to mi verjemi. Ko bi se le mogel domisliti.«

»Čuj, Dimač. Prijatelja sva, kajne? Pri najinem prijateljstvu te prosim, pazi, da se ti brenclji ne zarede v glavi. Pomisli, da sem tudi jaz tukaj. Pošlji svoje misli k vragu in pomagaj mi rajši podreti to salamensko bajto do tal. Zažgal bi jo, če se ne bi bal, da bom v pepelu našel samo pečen krompir.«

»Jo že imam!« je planil Dimač pokonci. »Baš tega sem se hotel domisliti. Kje je ročka s petrolejem? Tu je moja roka, Čok. Krompir je že najin.«

»Kaj pa si iztuhtal?«

»Samo dobro glej, nič drugega. Vedno sem ti pravil, Čok, da je celo v Klondiku sitno, če se človek premalo bavi z literaturo. Kar bova zdaj napravila, je že vse podrobno opisano v neki knjigi. Ko sem bil še majhen deček, sem čital o tem.* Boš videl, da se bo obneslo. Kar za mano!«

Čez nekaj minut sta se ob bleđi, zelenkasti svetlobi severnega sija oprezno plazila proti koči Amosa Wentwortha. Previdno in neslišno sta polila s petrolejem hlode in posebej še podboje in oboje pri durih. Nato sta priteknila vžigalico in se naglo umeknila v temo, da bi ju ognjeni svit ne izdal. Iz svojega skrivališča sta opazovala, kako plamen naglo liže po stenah navzgor.

Čez nekaj hipov so se vrata razpehnila in ven je pridrevil Wentworth. Nekaj časa je divje zrl v plamen, potem pa je treščil skozi duri nazaj v gorečo koč. Komaj je pretekla minuta, ko se je zopet prikazal. Zdaj pa je stopal počasi in globoko sklonjen, kajti na njegovem hrbtu je čepela težka vreča. Dimač in Čok sta planila nanj kakor sestradana volkova. Udarci so se začeli sipati nanj istočasno od leve in od desne. Wentworth se je pod težkim bremenom zgrudil na tla. Dimač je začel vrečo otipavati, če je v njej krompir. Takrat je začutil, da se je Wentworth oklenil njegovih kolen. Obrnil je svoj od groze spačeni obraz navzgor.

»Deset mi jih dajte, samo deset, pet samo, druge pa vzemita vse,« je cvilil. Zaškripal je z zobmi, pobesnel od srda, in že nagnil glavo, da bi ugriznil Dimača v meča. Pa se je vendar premislil in se zatekel k moledovanju. »Samo pet,« je vokal. »Samo pet, lepo prosim. Saj sem ga vama hotel jutri zjutraj vsega izročiti. Da, hotel sem. Krompir, to je življenje, to je življenje. Samo pet mi jih dajte!«

»Kje pa je druga vreča?« je Dimač vprašal na slepo srečo.

»Ni je več, sem pojedel,« se je glasil nedvomno resnični odgovor. »Samo to ga je še, kar ga je v vreči. Samo par mi jih dajta, drugo naj bo pa vajino.«

* Mišljena je morda zgodba o Temistoklejevi smrti, ki so mu zažgali hišo in ga ubili s puščico, ko se je prikazal ob oknu, da bi srknil svežega zraka.

»Požrl si ga!« je besnel Čok. »Polno vrečo si ga sam požrl, dočim so ti nesrečni smolikavci umirali vprav od pomanjkanja krompirja! Na, to je zate! Pa še to! Pa še to! Na, ti svinja! Na, ti prasec!«

Prva brca je odtrgala Wentwortha od Dimačevih kolen, druga pa ga je nekolikokrat zakobalila po snegu. Čok je pa venomer nadaljeval.

»Pazi na svoje palce,« je bila edina beseda, ki je prišla iz Dimačevih ust.

»Ne boj se, saj rabim peto,« je Čok odvrnil. »Le pazi, boš videl, kako lepo mu bom v rebra izdolbel luknjo! Čeljust mu bom odčesnil. Na! Pa še to! Zakaj si nisem danes obul podkovanih škornjev. Ti mokasini niso nič prida! Ti svinja, ti!«

Tisto noč ni v naselbini nihče spal. Vso noč sta Dimač in Čok hodila po kočah in delila nesrečnim bolnikom životvorni krompirjev sok. Vsak je dobil četrto žlice naenkrat. Naslednji dan sta se vrstila: eden je spal, drugi je pa posloval.

Kakor bi odrezal, smrti ni bilo več. Najslabotnejšim se je tako naglo začelo obračati na bolje, da bi človek svojim lastnim očem ne verjel. Tretji dan so po berglah prilezli iz koč bolniki, ki so bili že tedne prikovani na svoje postelje. In tisti dan je solnce na potu proti severu prvič radostno pogledalo preko skalnatih sten soteske.

»Niti enega ne dobiš,« je Čok zabrusil cvilečemu in moledujočemu Wentworthu. »Še potipal te ni skorbut. Sam si požrl celo vrečo krompirja in ga imaš dovolj za dvajset let. Šele odkar sem tebe spoznal, razumem Boga. Vedno sem se čudil, zakaj je pustil hudiča živega. Zdaj pa vem, zakaj. Iz istih nagibov kakor jaz tebe. Pa je vendarle krivica, da kar v nebo vpije.«

»Dober svet,« je Dimač rekel Wentworthu. »Ti ljudje tukaj se naglo popravljajo. Midva s Čokom bova čez teden dni odrinila in tako boste sami ostali med njimi. Dobro veste, da že premišlujejo, kako bi se vam v kar najobilnejši meri hvaležne izkazali. Tamle je pot. V osemnajstih dneh pridete v Dawson.«

»Kar pobriši jo, Amos,« je dodal Čok, »če ne, bo tisto, kar sva midva imela, nedolžno božanje v primeri s tistim, kar so ti namenili tvoji ljubi prijatelji.«

»Gospoda, prosim vaju, poslušajta me,« je moledeval Wentworth. »Tujec sem. Potov ne poznam. Naj potujem z vama. Tisoč dolarjev vama dam, če mi dovolita oditi z vama.«

»Seveda,« je rekel Dimač in se hudomušno nasmehnil. »Če bo le Čok zadovoljen.«

»Kdo? Jaz?« in Čok je otrpnil ko drenov kol. »Kaj pa sem jaz? Listne uši so otroci napuha, če bi jih človek primerjal z mojo ponižnostjo. Črv sem, ličinka, brat govnača, otrok muhe enodnevnice. Ne bojim in ne sramujem se ničesar, kar leze, se plazi

ali pika. Da bi pa potoval skupaj s tako zmoto stvarstva kot si ti, nak, tega pa ne bi prenesel. Izgini! Nisem prevzetan, ampak samo pogledam naj te, pa se mi že hoče želodec obrniti narobe.«

In tako je Wentworth odpotoval sam. Vlekel je sani, naložene s hrano, ki naj bi zadostovala do Dawsona. Bil je že miljo od naselbine, ko ga je dohitel Čok.

»Stopi no sem! Sem z njimi! Izkašljaj jih na dan!« se je glasil njegov pozdrav.



Navalila sta nanj z leve in desne istočasno.

»Ne razumem,« je rekel Wentworth in se tresel ob spominu na temeljite batine, ki mu jih je bil Čok naštel z rokami in nogami.

»Tistih tisoč dolarjev, no. Kaj ne razumeš? Tistih tisoč dolarjev, ki ti jih je dal Dimač za tisti garjavi krompir. Alo, na dan z njimi!«

In Amos Wentworth mu je ponižno in ne da bi črhnil, izročil vrečico z zlatim prahom.

»Upam, da te bo spotoma vendar ugriznil kak dihur in ti vcepil rjovečo steklino.«

Tako je Čok od Amosa Wentwortha — zmote stvarstva — slovo vzel.

(Dalje prihodnjič.)

Vse te besede . . .

(Iz cikla: Kras.)

Vse te besede bi morale biti
dehteče kot borova morja —
jutranje zvezde, ki ugašajo
ob zarji iznad pogorja . . .

Pa je polnoč še, pa je polnoč še
in jih moram prižgati,
da v tej sivi kraški hiši
nam je še ostati.

V tesen plašč zaviti jih v burjo
govorim, ko se zaغانja
v okna: pa se mati vzdrami
in pomisli in zasanja . . .

Jaz pa divji sem kot burja —
proč, o proč je moje spanje.
Tiho stopam preko poti kraških,
noč mi sije nanje.

Srečko Kosovel.



Romarji.

Po prašni cesti romajo,
na Brezje k Mariji romajo,
o dolgo, dolgo pot romamo.

Po prahu diši in košnji
ta božja pot;
po težkih nogah,
po sključenih materah,
in tihi prošnji,
vroči prošnji
k Materi Mariji
in Sinu Jezusu.

Romamo, romamo,
vsaka družina roma.

Suh kruh in gnjat
vzame mati na pot,
na božjo pot,
težav za cekarja dva,
voščenk in drobiža
za berače in maše
in roženkranc:
»Za vse naše, za vse naše,
in še za sina
in mojo smrt . . .«

Oče z gorjačo
suva v gramoz:
»Je ostra pot,
ta božja pot
in kamenja kot grehov . . .«
Težko je iti
k Materi Mariji
in Sinu Jezusu . . .

In fant, ta naš mali:
čevlje je vrgel v hrbet
in bos meša prah —
ne zadeva se v kamenje —,
gre na pot,
na božjo pot
kot na semenj na Brezje:
»Svetinjco z Marijo dobil bom . . .«
C ta fant, ta naš mali,
kako roma na Brezje! . . .

Ostro je, ostro kamenje
do Matere Marije kronane,
do Sina v naročju, Jezusa . . .
Po kamenju, prahu in prošnjah,
po težkem življenju gre naša pot,
božja pot k Mariji na Brezje . . .

Tine Debeljak.





Henrik Smrekar: Rajska ptica. (Radiranka.)

Iz življenja rastlin.

Doktorica Angela Piskernik.

4. Rastlinske posebnosti.

Kakor so si živa bitja, rastline, živali in človek v nekih življenjskih pojavih podobna, da n. pr. vsa dihalo in rastejo, se hranijo in razmnožujejo, tako so si v drugih lastnostih zopet zelo različna. Človek se od živali ne odlikuje samo s pokončno hojo, temveč predvsem po svojih duševnih zmožnostih; on se zaveda samega sebe, obvladuje nagon in si ureja življenje po svoji pameti. Žival sledi slepo svojemu nagonu in prav nič ne premišluje. Pred rastlino pa ima zopet žival to prednost, da se lahko prosto giblje in si išče hrane in zavetja kjerkoli. Rastlina je nasprotno navezana na svoj kos zemlje, in tam, kjer je vzkalila, se na posled navadno tudi zruši.

Rastlina je — kakor se zdi na prvi pogled — najbolj zapostavljena živo bitje. Toda, če pogledamo bliže, najdemo pri njej svojstva, za katera bi jo mogel zavidati celo človek. Mislim na njeno vsako leto se ponavljajoče vigredno pomlajenje. Če je drevo že tudi staro in polomljeno, spomladi skrrije starost in napake pod rahlo odejo nežnega cvetja, ki dehti z vej kakor v prvem maju. Drevo je postalo zopet mlado, čisto mlado, in doživlja tako vedno iznova čas ljubezni in cvetenja. Ko pa pride jesen, se vse izmučeno in utrujeno otrese lepote in preživi zimo v največji skromnosti — rastlina počiva. Na vse zgodaj spomladi pa se zopet zbudi in požene mladike in raste in se debeli naprej, vsako leto tako, tja do najvišje starosti.

In vprav o teh rastlinskih posebnostih, ki jih tako čudno razvitih ne najdemo ne pri živali in ne pri človeku, o vsakoletnem počitku, izredni starosti, visokosti in silnosti dreves, hočem tukaj govoriti.

a) Počitek.

Ko se zbirajo lastovice na vasi, da bi skupno odletele na solčni jug, zažari drevo še enkrat v vsej prelesti jesenskih barv. Za tem pa se prične poslavljati od poletnega razkošja v silni otožnosti. Polagoma spuščajo liste na tla, kakor v vednem pričakovanju, da se morda zgodi nekaj izrednega in bo potem vse drugače. Listi sami pa se obotavljajo vrtijo med vejevjem in padajo počasi, kakor bi jih zadržavala bolelost drevesa, a jih obenem kliče in vabi mati zemlja. Gola in samotna drevesa objame trdno zimsko spanje. Delo jih je izmučilo in zaspilo.

Toda nekatere rastline ne poznajo počitka in ga jim tudi ni treba. Tradescancija (megrin) n. pr. raste venomer naprej pozimi in poleti in tudi zunaj na polju bi marsikatera storila isto, če bi ne bilo zime in mraza.

Potrebni in prisiljeni počitek.

Vsem drugim rastlinam pa je počitek potreben. One ne ukinejo svojih življenjskih pojavov radi padlega snega in radi mraza; kajti če bi jih tudi postavili v toplo sobo ali v cvetličnjak, vendar ne bi pognale. Če odrežemo takoj za tem, ko smo obrali češnjo, češnjevo vejico in jo postavimo v kozarcu vode v toplo sobo, o božiču ne bo cvetela; če storimo to meseca oktobra, tudi ne. Če pa odrežemo vejico pozneje, koncem novembra n. pr. ali okoli sv. Barbare, se bo razcvetela vprav v božičnih praznikih. Zakaj to? Zato, ker se je češnja dotlej že naspala in izpočila. Doba nujno potrebnega počitka je zanjo minula in tudi v naravi bi zdaj vzcvetela, če bi ne bilo mraza.

Rastline ne počivajo vse enako dolgo. Nekatere se izpočijejo v nekaj tednih, druge šele po več mesecih. Naše rastlinstvo ne bi moglo takoj razgrniti cvetja, ko je rodilo sad, ker si mora odpomoči. Toda ne bilo bi treba, da vzcveti šele spomladi. Že decembra bi lahko bila v cvetju leska, češnja, marelica, kostanj in jeglič. In tako naprej vsak mesec druge rastline, kadar je pač končan njihov potrební počitek. Toda zima zavlačuje to vzbrst, ker vklene rastline v drugo, prisiljeno mirovanje, ki traja do spomladi.

Cvetje v jeseni.

Po suhih, vročih poletjih mine doba potrebnega počitka že prej. Rastline, ki so izpočite sicer šele v decembru, so se naspale v tem slučaju že oktobra in novembra. Zato se zgodi, da zacvetijo kostanji, jabolane, jeglič in drugi zgodnjaki isto leto še enkrat, v jeseni. To pa samo tedaj, če je tudi jesen topla in prijetna. Kajti vprav m r a z je oni činitelj, ki rastlinam ne da pognati, dasi so že izpočite.

b) Rastlinski počitek in vrtnarstvo.

To znanstveno doznanje je odkrilo vrtnarstvu popolnoma nova pota. Medtem ko je obstajal glavni uspeh vrtnarske umetnosti poprej v vzgoji cvetov najneverjetnejših barv in oblik — na Holandskem se je trudilo na tisoče vrtnarjev, da bi vzgojili črno cvetoči tulipan! —, se bavi vrtnarstvo sedaj predvsem s proizvajanjem raznega cvetja ob vsakem letnem času. Spomladi, ko cvetijo solzice (koroški izraz za šmarnice) povsod, v vrtovih pred hišo, po grobljah, gozdovih in hladnih logih, kjer si jih lahko natrga vsak, ne zanimajo toliko kakor če jih sredi zime naenkrat zagledamo v oknu vrtnarjeve izložbe. To umetno proizvajanje cvetja je doseglo že nečuvne uspehe, saj si ob vsakem času lahko naročiš

pri vrtnarju cvetja, da si okrašiš sobe in dvorane. Pripomočki, katere vrtnarji uporabljajo, da skrčijo dobo rastlinskega počitka ali jo samovoljno izzovejo za drugi čas, so deloma tajni in znani samo njim, deloma naravni ali pa obče znani, umetni; najvažnejši so sledeči:

Toplota.

Majhno marelično drevesce n. pr., rastoče v čebriču, naj bi vzcvetelo že pozimi. Vrtnar prenese v ta namen drevesce, ki je stalo do končanega počitka (decembra, januarja) na vrtu, v topel rastlinjak, kjer kmalu vzbrsti.

Mraz.

Španski bezeg in solzice, ki jih cvetoče ponuja vrtnar oktobra in novembra, je postavil meseca maja, ko so se razvijali popki in se nabrekli, kakor bi se hoteli vpravkar odpreti, na mrzlo, v prostor s temperaturo okoli 0 do +1 stopinje. Rastlina v tem prostoru živi, toda radi mraza ne more vzcveteti. Ko jo vrtnar oktobra ali novembra postavi v cvetličnjak, je v par dneh v polnem cvetju; kajti počitek, v katerem se je doslej nahajala, je bil samo prisiljen in se je končal s trenutkom, ko je odnehal mraz.

Z mrazom je mogoče zbuditi rastline celo iz prostovoljnega, torej nujno potrebnega spanja. Če poleti vsadiš krompir, ki si ga bil vpravkar izkopal na njivi, tudi v najboljšo zemljo, ti ne bo pognal. Šele ko se je tekom nekaj mesecev do dobra izpočil, začenja poganjati že tudi v kleti svoje dolge, bledičaste poganjke. Če pa ga pelješ z njive takoj v ledeno klet in ga pustiš tam kakih 14 dni, postane, ker se je v gomoljih nakopičen škrob radi mraza spremenil v sladkor, ves sladak, in razrezan in posajen v zemljo toplega rastlinjaka zdaj takoj požene, tako da je isto leto še druga žetev mogoča.

Eter.

Tudi z etrom je mogoče skrajšati dobo potrebnega počitka. Rastlino je treba zapreti za 48 ur v neprodušno zaprto omaro, v kateri izhlapeva eter. Tako narkotizirano jo zalijemo in postavimo v rastlinjak. V 3—4 tednih se bodo vejice šibile pod težo najrazkošnejšega cvetja.

Topla kopel.

Rastline, ki naj bi pognale cvete, pomočimo v času, ko počivajo (od julija do decembra) za 9—12 ur v toplo vodo 30—35 stopinj in jih tako okopane postavimo v rastlinjak, kjer se v najkrajšem času — nekatere že v 10 dneh — razcvetijo. Topla voda vpliva samo omejeno, to se pravi, da od vseh vejic drevesca poženejo samo one, ki so bile okopane. Če vzamemo leskovo vejo in pomočimo v vodo samo vejice ene strani, bodo vzcvetele samo te, na drugih pa bodo spali popki naprej.

S popolnoma preprostimi sredstvi si je človek zaslužnil rastlino, tako da mora celo cveteti po njegovi volji. Na navedene načine pričara v sobo sredi najneugodnejšega časa krasen vrt in sestavlja šopke iz cvetic, ki v naravi ne cvetijo istočasno. Pozimi nam nudi pomladanske šmarnice, spomladi pa reže otožne jesenske krizanteme.



Vpliv tople kopeli.

Desna polovica leskove veje je bila okopana in je devet dni po kopeli v polnem cvetju, medtem ko je nekopana leva polovica še popolnoma neizpremenjena. (Po Molischu.)

c) Staranje in smrt.

Jesenski listopad ima v rastlinskem gospodarstvu dvojni pomen: Prvič prepreči, kakor smo že slišali, premočno izhlapevanje rastlinske vode v času, ko je korenina iz mrzlih tal ne more v zadostni meri zaseči. Če bi listje ne odpadlo, bi se rastlina v najkrajšem času posušila. Ni prazna vera naših kmetovavcev, da je najbolje sekati les za kurjavo poleti, ko je drevje (bukovina) še v polnem zelenju (med šmarnimi mašami), in ga pustiti neokleščenega do jeseni. Ker listje posekanega drevesa radi velike poletne vročine močno izhlapeva, deblo, iz katerega vleče in sesa mokroto in ki nima več prilike, da bi to vodo iz zemlje nadomestilo, tako popolnoma osuši, kakor bi to mogla storiti samo najfineje zgrajena sesalnica. Drva, nažagana iz takega debla, so suha in lahka in zato najboljše gorivo. Drugič pa odstrani rastlina z odpadajočimi listi dosti snovi, ki so zanjo kvarljive, bodisi kot take, bodisi radi prevelike množine, v kateri so se v njej nabrale.

Vseh snovi, ki nastajajo ob priliki njenega notranjega snovanja, pa se vendar ne more iznebiti; v mrenicah in kožicah posameznih celic se zgoščujejo, tako da izgube mrenice in kožice sčasoma svojo naravno prožnost. Tako postaja premikanje snovi od celice do celice vedno težavnejše in prehrana je od leta do leta nepopolnejša. To je čas očitnega staranja rastline, ki se izraža na zunaj v izostalem ali slabem cvetenju. Ko so mrenice popolnoma natlačene in napojene s temi snovnimi delci in je zaradi tega začela zastajati voda v ceveh in se nenaravno razkrajati že tudi plazma v celicah, takrat začne rastlina umirati. Prav v srcu — v strženu — prične gniti, kjer so najstarejša njena staničja; končno pa se zruši in omahne. Bolehanje in umiranje traja dostikrat več let, včasih celo stoletja. Le spomnimo se votlih dreves po sadovnjakih in gozdovih, v katerih gnezdiyo sršeni in domujejo mimogrede lisice in kune; odkar jih poznamo, so drevesa votla, in deske, s katerimi je zabil umni kmet odprtino, da bi deževnica notranjega razpada ne pospeševala še bolj, so postale trhle, drevo pa še vedno živi.

č) Starost rastlin, zlasti dreves.

Dolgost rastlinskega življenja je jako različna. Vsaka rastlinska vrsta je vezana na neko starost, preko katere je ni mogoče več ohraniti. Najnežnejše zeli živé samo eno leto; iz semena, ki pade jeseni na tla, se razvije prihodnje leto nova rastlina, ki jeseni umre. O megli (koroški izraz za nemški Schleierblume) vemo to, ki jo z rožmarinom in nageljnom vred poveže dekle v »pušcl«, o salati in mnogih drugih. O pelargonijah, begonijah, rožah, nageljnih, rožmarinu in muškatu pa je znano, da cvetijo več let zaporedoma. To so grmičevja, ki dosežejo 5, 10 in celo 20 let. Še z večjo starostjo se ponašajo pravi grmiči v prosti naravi: bezeg, črni trn, dren itd. Toda kaj pomenijo ta leta v primeri s starostjo dreves? V sledečem so označena leta, ki jih drevesa v skrajnih slučajih dosežejo:

| | | | |
|----------------------|---------|-------------------|----------|
| črni gaber | 150 let | smreka | 1200 let |
| jesen | 300 » | cedra | 2000 » |
| bukev | 300 » | oljka | 2000 » |
| jagnjet | 500 » | hrast | 2000 » |
| borovec | 570 » | kostanj | 2000 » |
| macesen | 600 » | tisa | 3000 » |
| lipa | 1000 » | cipresa | 3000 » |

Napovedi o večtisočletnih drevesih so po veliki večini napačne. Tisočletna drevesa so redkost. A vendar imamo drevesa, ki so stala že pred Kristusovim rojstvom, ki so preživela cele narode, ki so videla mesta nastajati in zopet propasti. Eno izmed teh je sveta tisa — jorkširska na Angleškem. Znanstveniki jo cenijo na 3000 let, domačini na 4000 let.

Toda to drevo še niti ni najstarejše. Leta 1868 je v Oratovi na otoku Teneriffa porušila burja starosta dreves, domnevno 5—6000 let staro draceno. Ako je navedena starost resnična, o čemer pa znanstveniki zelo dvomijo, bi bilo to drevo preživelo vso znano zgodovino človeštva. Imelo je pa samo $13\frac{1}{2}$ m v obsegu in je bilo le 22 m visoko!

Obiskovavce svete dežele opozarjajo na gaj libanonskih ceder, iz katerega je baje sekal hlode Salomon za jeruzalemski tempelj. Zdaj je samo še kakih 300 ceder, od katerih imajo najdebelejše 12 m v obsegu. Mogoče je, da so ostanki onega nekdanj razsežnega gozda, toda bolj verjetno je, da cedre še niso stare niti 2000 let. Isto velja pač tudi za onih osem na vznožju Oljske gore posamezno stoječih oljk, o katerih pravijo, da so povesele svoje vejevje od groze nad trpljenjem Boga-Zveličarja, ko je v oni najtežji noči sklenil roke, da mu Oče prizanese. — Oljke postajajo sicer tudi zelo stare, kljub temu pa ni gotovo, so li omenjene gledale Krista ali ne. Kajti znano je, da je rimski cesar Tit zapovedal posekati vse gozdove jeruzalemske okolice, ko je 70. leta po Kristusu oblegal Jeruzalem. Toda mogoče je, da so senčile obličje Boga vsaj one oljke, iz katerih korenin je teh osem pognalo.

Med našimi drevesi so najstarejše tise, torej ono drevo, ki dandanes žal izumira. Lipa stoji šele na petem mestu. Ker pa so jo sadili pri nas že od nekdanj v bližini naselbin, je našemu kmetu najbolj priljubljeno drevo. Koliko lip je po Slovenskem, ki jim ne vemo ne rojstva ne let. Vseeno pa moramo priznati, da je večina teh velikanov stara samo 200 do 500 let in ne več tisoč, kakor se radi pobahajo domači.

d) Debelost dreves.

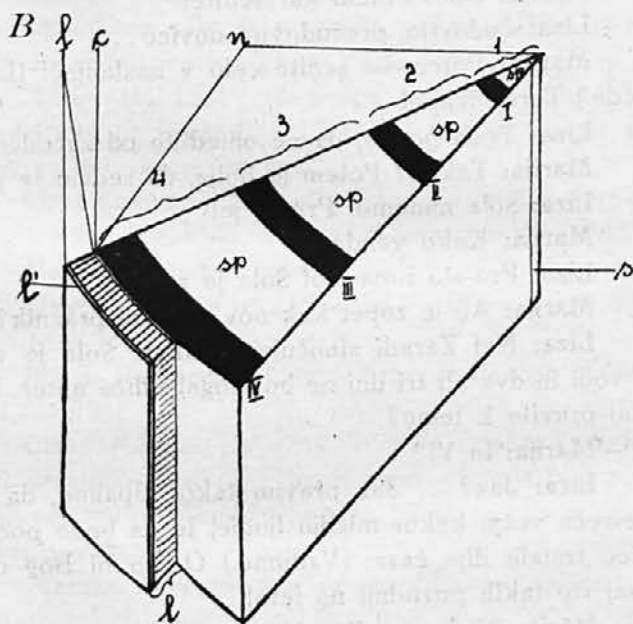
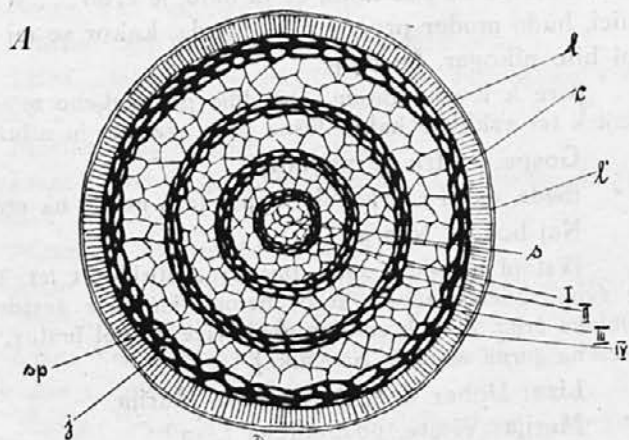
Kakor že omenjeno, se debeli drevo med ličjem (skorjo) in lesom. Tam se nahajajo nežne kambijeve celice, ki se venomer delijo. Nanovo nastale celice, ki ležijo na zunaj od kambija, se spremenijo v ličje, one pa, ki so se razvrstile na znotraj, v les. Tako se razvijajo vedno nove plasti iz kambijevega valja. Čim več lesa se na znotraj razvije, tem bolj napeta je skorja na drevesu. Zunanje plasti skorje so mrtve in radi tega niso več prožne; zato se naposled razkoljejo in se odlupijo od skorje. To je lubje, ki pada s platan v ploščnatih cunjah, z brez v obliki tenkih obročev in z drugih dreves v več ali manj debelih kosih. Na mladih stebelcih in vejah pa je plast lubja še zelo tenka in nezatna (glej sliko A in B).

Letni kolobarji ali letnice.

Les, ki ga kambijev kolobar oddaja na znotraj, je spomladi drugačen nego jeseni. Kakor vemo, sestoji les iz celic. Celice spomladanskega lesa so velike in tenkokožne (sliko A in B: sp), jesenskega lesa so pa debelokožne, stisnjene in manjše (sliko A: j). In vprav

plasti jesenskega lesa so oni krogi na debelnem prerezu, ki jih imenujemo letne kolobarje ali letnice (sliki A in B: I—IV). Število teh kolobarjev nam pove starost drevesa.

Shematični sliki A in B predstavljata prereze skozi štiriletno borovčevo deblo. Črne črte I—IV



Letni kolobarji ali letnice.

A prečni prerez skozi štiriletni borovec. B klin iz istega borovčevega debela. I, II, III, IV letni kolobarji, s stržen, l ličje ali skorja, l' lubje, c kambijev kolobar med ličjem in lesom, I les, ki se je razvil v prvem, 2 v drugem, 3 v tretjem, 4 v četrtem letu, sp spomladanski, j jesenski les.

na klinu pomenijo štiri letne kolobarje, ki so sestavljeni iz jesenskega lesa. Čim starejša je drevo, tem tanjša so plasti jesenskega in spomladanskega lesa in tem težje je razločiti posamezne letnice. Zato je štetje vnanjih zadnjih letnic pri jako starih rastlinah zelo težavno in natančne starosti skoraj ni mogoče določiti.

Obseg dreves.

S starostjo raste obseg dreves. Približni najskrajnejši obseg (ne premer!) doseže n. pr.:

| | | | |
|----------------------|-----|-------------------|------|
| beli gaber | 3 m | cipresa | 9 m |
| borovec | 3 » | tisa | 15 » |
| macesen | 5 » | hrast | 21 » |
| jesen | 5 » | avstralski evka- | |
| smreka | 6 » | liptus | 24 » |
| bukev | 6 » | lipa | 27 » |
| oljka | 6 » | mamutovo drevo | 33 » |
| jelka | 9 » | platana | 45 » |
| brest | 9 » | kostanj | 60 » |

Skozi neko kaliforniško mamutovo drevo (mamutovo drevo je podobno naši jelki) je napeljana široka cesta, po kateri drdajo avtomobili in vozovi, toda drevo raste mirno naprej, kakor da se ni nič zgodilo. Mamutova drevesa sestavljajo tam obširni log in najobilnejša med njimi nosijo imena ameriških mest in držav. — Nas pa zanima še posebno obseg lipe, kajti gotovo je, da je tudi v naših krajih dosti lip, ki bi jih bilo mogoče tukaj omeniti.*

e) Višina dreves.

Višina dreves z debelostjo dostikrat ni v nobenem sorazmerju. O mehiškani cipresi na pokopališču Santa Maria del Tule je zabeleženo, da ima 31 m v obsegu, je pa samo 32 m visoka! Njene spodnje veje so do 18 m dolge, tako da meri obseg drevesa z vejevjem vred okoli 130 m. Ferdinand Cortez, ki je med prvimi odrinil v odkrito Ameriko, piše, da je leta 1519 počival z vso svojo četo v senci tega 2000 let starega drevesa. — Pravitako tudi tisa in oljka nimata znatne višine, medtem ko prekašata mamutovo drevo in evkaliptus celo stolp Štefanove cerkve na Dunaju (136 m). Najvišje izmed vseh dreves je avstralski evkaliptus.

Naj navedem nekaj največjih višin dreves:

| | | | |
|----------------------|------|----------------------|-------|
| oljka | 12 m | borovec | 48 m |
| tisa | 15 » | cipresa | 52 » |
| beli gaber | 20 » | macesen | 54 » |
| jesen | 30 » | smreka | 60 » |
| hrast | 35 » | jelka | 75 » |
| cedra | 40 » | mamutovo drevo | 140 » |
| bukev | 44 » | evkaliptus | 152 » |

Če mimogrede še omenim zanimive oblike rastlin — mnoge so nastale iz nam neznanih vzrokov, mnoge pa radi zunanjih poškodb —, na katere tu in tam naletimo, na jelke in smreke z več enako močno razvitimi vrhovi, na strehaste pinije in velikanskim liram in pipam podobna drevesa, sem očrtala samo v glavnem najočitejše rastlinske posebnosti.

(Dalje prihodnjič.)

* Če bi sporočali to uredniku »Mladike«, bi vam bila pisateljica zelo hvaležna.

Učiteljica.

Komedija v treh dejanjih.*

Spisal Dario Nicodemi. — Po italijanskem izvorniku poslovenil Iv. Gruden.

Osebe:

Filip pl. Blagaj, posestnik, graščak in župan.

Jakob Grdin, posestnik.

Klopčič Janez, šolski sluga.

Policijski svetnik *Vohán*.

Sluga.

Marija Svetina, učiteljica.

Šolska ravnateljica.

Liza, učiteljica.

Anica.

Prvo dejanje.

Sobica, ponižna in svetla kakor samostanska celica. Polna luči in solnca, tiha, srčkana. Mnogo poljskih cvetic, svežih in živih barv, razpostavljenih sem ter tja. Sredi ozadja precej široko okno, čigar zastori so prevezani v sredi z modrimi trakovi. Vrata na desni in levi. Med oknom in vrati na desni ubožna železna posteljica, pa snažna in okrašena s trakovi in čipkami. Pri postelji mizica, na kateri so knjige in cvetlice. Na zidu nad posteljo Madonna, okrašena s svežimi cveticami. Pred posteljo je španska stena, tako da je postelja ločena od ostalega dela sobe. Med oknom in vrati na levi — v ozadju — majhno stojalce za knjige, ki so v lepem redu. V skrajnem kotu na levi obešalo za obleko. V ospredju na levi pisalna miza in naslanjač. Sredi sobe okrogla mizica in drugi stol. Vse pohištvo je iz jelovega lesa, preprosto in ponižno.

Prvi prizor.

(Pozorišče je prazno. Od daleč se slišijo gosli, na katere nekdo zelo slabo igra: »Dete, zatisni premile oči...« Nato se po kratki pavzi vrata na levi odpro in vstopi)

Marija. (Je zelo podobna svoji sobi. Je skromna in elegantna, preprosta in vesela, sveža, jasnega obraza. Natihoma poje napev, ki ga igrajo gosli, gre od enega kota sobe do drugega in jemlje iz omare in iz predalov vse, kar ji je treba, da pogrne mizo za svoj zajtrk. Vidi se ji, da pazi na vsako malenkost. Tu pa tam se ustavi in gleda od daleč, kako učinkuje pogrnjena miza. Smehlja se veselo kakor deklica, ki pripravlja obed za svoje punčke. Pri vsem tem pa poje natihoma):

Dete, zatisni premile oči,
materin ljubček...

(Goslar pri tej besedi odločno in jasno distonira, Marija pojoč poudari to neubranost, kakor bi je bila že vajena).

No! Zopet!

(Glas violine se zopet ponovi, toda je bolj truden in slab.)

... materin ljubček,
le kmalu zaspi...

(Glas violine utihne.)

Lahko noč!

(V trenutku, ko se Marija pripravlja, da bi zajtrkovala, nekdo potrka na vrata.)

* Ta igra izide v oktobru v »Mohorjevi knjižnici« in jo smejo odri uprizarjati le po knjigi.

Kaj pa bo vendar novega? Kdo se me le spominja o tem času. Jutranji obisk prinese žalost, pa tudi veselje. Je pač tako, če ni belo, je črno... V resnici, hudo moder pregovor. — Toda, kakor se mi zdi, ni bilo nikogar. Še bolje.

(Gre k levim vratom, občuduje pripravljeno mizo in zajtrk ter vzklikne kakor hišna prav svečano in uslužno.)

Gospa, zajtrk je na mizi!

(Sede, da bi zajtrkovala. Zopet trka nekdo na vrata.)

Naj bo!... Naprej!

(Vstopi učiteljica Liza. Ima krog štirideset let, toda v svoji zanemarjenosti in ovenelosti jih kaže šestdeset. Obleka črna, klobuk smešen, Rokavice do pol prstov. Brčice na gornji ustnici. Naočniki.)

Liza: Dober dan, gospodična Marija.

Marija: Vi ste, gospodična Liza?

Liza: Prinašam Vam veselo novico.

Marija: Oho! Potem kar sedite!

Liza: Čudovito, prečudovito novico...

Marija: Potem — sedite celó v naslanjač! (Liza sede.) Torej čujmo!

Liza: Toda pazite, da ne omedlite od začudenja.

Marija: Takoo? Potem je bolje, da sedem še jaz.

Liza: Šole nimamo! Prosto je!

Marija: Kako vendar?

Liza: Pro-stó i-ma-mo! Šola je zaprta.

Marija: Ali je zopet kak nov državni praznik?

Liza: Ne! Zaradi sinočnjega naliva. Šola je vsa v vodi in dva ali tri dni ne bo mogel nihče noter. E? Kaj pravite k temu?

Marija: In Vi?

Liza: Jaz?... Jaz pravim tako: Upajmo, da je nesreča večja kakor mislijo ljudje, in da bodo počitnice trajale dlje časa. (Vzdihne.) O, ko bi Bog dal vsaj sto takih povodnji na leto!

Marija: No, gospodična!

Liza: Mar niste zadovoljni?

Marija: Čisto nič ne. To bodo zame dolgočasni dnevi.

Liza: Jaz pa kar gorim od veselja; vsa srečna sem in solčna kakor Vaša soba; kakor rožica sem! Kakor pesem! Ali tega ne opazate?

Marija: Pa še kako!

Liza: Poglejte, pogledajte vendar, kako nebeški dan je danes!

Marija: Pomlad sega v roko poletju.

Liza: Res je! To je praznik! In praznik je treba praznovati. Bodite torej veseli, gospodična Marija! V našem revnem, mračnem življenju je dan prostosti res pravi blagoslov. Izrabite to! Ven, ven, na zrak, na solnce!

Marija: Gospodična Liza, danes ste sijajni!

Liza: Zdi se mi, kakor bi dopolnila danes komaj dvajseto leto. Sama pomlad me je. Zdaj pa grem. Najprej stopim v cerkev in prižgem sv. Miklavžu svečo, da ga zahvalim za včerajšnje povodenj. Potem pa hajdi čez polja in travnike, čez drn in strn kakor metuljček, ki išče cvetk. Do svidenja, gospodična Marija. Ne maram Vas več nadlegovati.

Marija: Saj me vendar ne nadlegujete!

Liza: Da, da! Nadlegujem Vas, saj vidim, vse vidim...

Marija: Kaj vidite?

Liza: Ljuba gospodična Marija, kar povejte, koга čakate?

Marija: Kóga naj bi čakala?

Liza: Kaj pa tale, tako lepo pogrjnena mizica?

Marija: Miza je zame.

Liza: Res? Za Vas sólo? Sólo za Vas? Pa je vsak dan takó?

Marija: Vsak dan... Ob nedeljah pa — nikar tega ne pravite nikomur — ob nedeljah si ocvrem tudi kakega petelinčka. Vrag vzemi vso skopost!

Liza: Vaša soba je v resnici srčkana. Hiša pa je last, če se ne motim, grofa Filipa.

Marija: Da! Last grofa Filipa... lepega Lipeta... posestnika in župana... Njegova last je, kakor je njegova last skoro vsa vas!

Liza: Kak mož! In mož povsod: pri svojih opravkih, v veri, v politiki, v javnem življenju...

Marija: In tudi v zasebnem...

Liza: Da, da! Kakor pokojni — Bleiweis... oče domovine...

Marija (kakor zase): In oče marsikaterega otroka tod okoli...

Liza: Oblasten pa je, ta Lipe. Pa vendar je treba biti pravičen. Gospod Filip je sicer preoblasten, res, a je prikupljiv gospod, Njegova zibka je bila z rožicami postlana.

Marija: Govore pa, da so bile te rožice — cekini.

Liza: Blagor mu!... Vsako leto gre v Pariz!

Marija: Se mu pozna na ovratnicah in čevljih.

Liza: In avtomobil ima.

Marija: To razodevajo njegove čepice.

Liza: Kaj hočemo? Svet je pač tak. Na svetu bo zmeraj dovolj bogatašev in revežev.

Marija: To je pa res čisto nova misel.

Liza: Imate prav, da se delate norca iz mene. Sem pač stara klepetulja. Do svidenja! Ah! Nekaj Vam moram svetovati: kljub povodnji stopite v šolo, da se ne razljuti ona sirova stara kopolja, ki so nam jo dali za ravnateljico.

Marija: Pojém samo par grizljajev in pojdem. Če nimate opravkov, ostanite pri meni! Vsa sem iz sebe, če le pomislim, da nimam nikakega opravka. Sedite! Greva potem skupaj — ali hočete?

Liza: I seveda!... Zame je klepetanje vrhunec sreče. Obrali bova vso vas...

Marija: Za to bi potrebovali cel dan.

Liza: Bova pa rajši hvalili vso vas.

Marija: Za to pa zadostuje pet minut. (Začne uporabiti skromen zajtrk: kruh z maslom.)

Liza: V resnici nimate prav, gospodična Marija, da ste vedno sami. V majhnem gnezdu je naravnost potreba, skoraj bi rekla dolžnost, da človek ve, kaj delajo drugi. Kaj pa delate in počenjate Vi, o tem ne ve nihče ničesar.

Marija: Kar delam in počenjam jaz, je tako malenkostno.

Liza: In prav iz malenkosti, iz komarjev delajo ljudje konje.

Marija: Pa naj jih delajo, če se jim ljubi. (Zakličče na desno.) Julka!

Liza: Razumem... razumem, toda dajte si vendar dopovedati: Vi ste ljudem nekoliko na poti zavoljo tega samotarjenja, zaradi svoje molčečnosti in ker ste tako nobel.

Marija: Jaz nobel? Črno krilo...

Liza: Ki pa je malce prekratko.

Marija: Bela bluza...

Liza: Ki je za vratom preveč izrezana.

Marija: Oh! veste... povem Vam zaupno: kvečjemu tukaj (pokaže na srce) bi utegnili biti nekaj za opravljive jezike... (Pokličče še bolj nepotrpežljivo.) Julka! (Vstane, gre k pisalni mizi in vzame košarico s kruhom, potem se vrne na svoje mesto.) V resnici sem lačna. Vstala sem zgodaj, da sem šla k rani maši.

Liza: To je druga napaka! Zakaj vendar hodite k taki maši, h kateri ne hodi nihče izmed gosposkih?

Marija: Prav zato, ker nihče ne hodi.

Liza: Da, da! Toda tako Vas ljudje ne vidijo pri drugih mašah in tako nihče ne veruje, da ste bili sploh v cerkvi.

Marija: Pa če sem bila...

Liza: Toda če tega nihče ne ve, nič ne velja.

Marija: Nekdo pa je, ki to ve, in ta velja več kakor drugi.

Liza: Kdo?

Marija: Bog!... (Izpremeni glas.) Hočete kozarec pomolženega mleka?

Liza: Hvala... Toda rešite me radovednosti! Kdo pa je Julka?

Marija: Moja hišna.

Liza (osupla): Vi imate hišno?

Marija: Kajpada!

Liza: Pa je gluha, kakor se vidi.

Marija: Ne, draga moja.

Liza: Zakaj pa se ne oglasi?

Marija: Ker je ni.

Liza: Ali je šla z doma?

Marija: Ne, je ni, je sploh ni.

Liza: Kaj se to pravi?

Marija: To se pravi: ker sem vedno in zmeraj sama, mi dela družbo misel, da imam hišno. In v tej misli živim, klepetam in se prepiram.

Liza: Ta je pa nova!...

Marija: In zvečer se manj bojim, ker vem, da je Julka blizu. Vidite, pred nekaj dnevi sem prišla domov precej pozno, ko se je bila že naredila noč. Odprem vrata, vstopim in iščem na oni omariči škatlico vžigalic, radi katere sem naročila Julki že sto in stokrat, naj mi jo najde in pripravi. Tipljem in tapam v temi, se spotaknem tu, se spotaknem tam, iščem, brskam... Nič... Vžigalic ni bilo. Torej prav: Če bi se ne bila mogla otresti strahu, bi mi bilo prišlo gotovo slabo. Toda s tem, da sem govorila in godrnjala o nebriznosti poslov, sem vendar, tipajoč sem ter tja, prišla do postelje. Slekla sem se in legla, a godrnjati nisem nehala. In tako sem mirno zaspala, kakor bi si pela ono otročjo »aja tutaja«.

Liza: Jutri si najamem tako hišno tudi jaz. (Se smejata. Toda prekine ju šibko goslanje, ki znova igra: »Dete, zatisni...«) Tudi godbo imate?

Marija: Klopčič igra.

Liza: Naš šolski sluga? Saj res, tudi on stane tukaj.

Marija: Tu zgoraj.

Liza: Ali igra večkrat?

Marija: Da, a nikoli ne igra dolgo. Poslušajte! (Poje za glasom violine.)

Dete, zatisni premile oči —
materin ljubček...

Tu ga vedno polomi... Tak!... Viš ga!... In vedno tako. Nato preneha in začne iznova. (Glas violine ponovi začetek.) Vedno je tako... Ne vem, zakaj.

Liza: Bog zna, če ve, da imamo prosto.

Marija: Mu telefoniram. (Ko se Liza začudi, odgovori.) Res! Tudi telefon imam. (Gre k levi steni, ob kateri drži debela cev skozi strop, ki je na koncu zakrivljena.) Ta stara cev — nekoč je bil tu menda napeljan lijak — nama služi, da obveščava drug drugega o najnovejših dogodkih. (Govori v cev.) Haló!... Klopčič!!... Haló! Haló! Ni nikogar!? — Aha! Je že tu!... In Vi?... Hvala... Dober dan!... Kako, kako ste rekli? Kako? Aha! Ali ste vedeli? Da... da... kar pridite... (Reče Lizi.) Pravi, da mi prinese zadnja sporočila o povodnji.

Liza: Kdo ve, kako obupana je ravnateljica. Pomislite vendar, kako more ona živeti dva dni, ne da bi koga mučila, žalila in poniževala... Prav gotovo zboli; upajmo, da za smrt.

Marija: Tako hudobna pač ni.

Liza: Boste že videli. Jaz bi rajši imela, da me popade stekel pes, kakor da bi me poljubila ona. Ali hočete, da Vam povem zadnjo novico o njej?

Pripovedovala mi jo je gospa Dolenčeva, krčmarjeva žena. Torej pred malo dnevi je v kavarni... (Nekdo trka.)

Marija: Noter!

(Klopčič vstopi, rdeč, okrogel in počasen starček. Oblečen v dolg površnik, razdeljen zadaj v dva škrica, na glavi ima črno čepico, pod pazduho gosli.)

Drugi prizor.

Klopčič (boječe): Gospodična Marija!... Bog in sreča z Vami!

Marija: Hvala! Le kar naprej!

Liza: Korajžo, Klopčič!

Klopčič: Tudi Vi tukaj, gospodična Liza? Kaka lepa družba!

Marija: Sedite!

Klopčič: To je zame preveč časti, vse preveč.

Liza: Torej, kaj novega??

Klopčič: Voda... voda... sama voda!

Liza: To nam je znano... in potem?

Klopčič: Še zmerom voda... povsod voda... S stropov kaplja... zidovi škripljejo. Zdi se, da bo treba najmanj štirinajst dni, da se vse popravi.

Liza (vesela): Kako ste rekli? Štirinajst dni? Štirinajst dni?!... Če rečete to še enkrat, Vas objamem. (Ploska zadovoljna z rokami.) Štirinajst dni!

Marija: Ali se ni zgodila nobena nesreča?

Klopčič: Nobena... to se pravi... da. Ravnateljica je cmoknila v vodo, pa so jo rešili.

Liza: Škoda! — In kaj pravi, s kom se prepira?

Klopčič: S komunisti. Pravi, da so komunisti s svojo brezbožnostjo spravili na naš kraj to nevihto, ki se ji zdi prava kazen božja.

Liza: Komunisti ali kdor hoče! Poglavitna reč je ta, da bomo imeli štirinajst dni prostó. In kaj bi morali napraviti Vi, da se praznuje dostojno ta dogodek? Zaigrati bi morali kaj, ali ne?

Klopčič (kakor ostrašen): Ne... ne... Kaj Vam pade v glavo!... Tega vendar ne smem v tuji hiši... Jaz igram, kadar sem sam... zato..., da pozabim, da sem sam.

Liza: Ali je že dolgo, odkar igrate na gosli?

Klopčič: Petdeset let je žel... Pretekli mesec sem praznoval z godbo svojo zlato poroko. Edina poroka mojega življenja.

Liza: Petdeset let! Potem morate igrati, da je čuda!

Klopčič: Ne morem reči, da ne bi imel razpoloženja za glasbo! Nasprotno...! Toda spanec je moja poguba. Glasba me uspava. To se sicer godi mnogim, pa ne povedo... Začnem igrati, toda čez nekaj minut me prime spanec in zaspim... Borim se, premagujem se, igram bolj forte, zaspim pa kljub temu. Ah, če ne bi bilo zaspanca, bi bil sedaj mogoče slaven mož. Tako pa... poglejta...! (Pokaže v gubah površnika

široke luknje, raztresene sem ter tja.) A vzrok temu so tistile paglavci v šoli... Ker je pipa moja strast in včasih rad skrivaj nekoliko povlečem, pustim tudi paglavcem, da si zapalijo kako cigareto; toda kar naenkrat zakriči kdo izmed njih: »Ravnateljica, ravnateljica!« Tedaj pa prestrašen vtaknem prižgano pipo v žep in se prismodim.

Marija: Ubogi Klopčič!

Klopčič: Življenje je res težko.

Liza: Pojte no! Pojte! Nikar se ne pritožujte!...

Klopčič: Saj se ne pritožujem... Toda, Vi ne veste, da sem bil nekdanj profesor! Latinsko sem znal! Potem sem izgubil spomin in vse lepe latinske besede so se izkadile iz moje glave, zletele so kakor ptičji, ki so se naveličali biti v kletki... Potem pa je prišel ta presneti zaspanec... in polagoma sem postal to, kar sem, šolski sluga. Lep napredek, jelita?

Marija: Kaj bi na to mislili!

Klopčič: Pozabil sem latinščino, a nisem pozabil svojega gorja.

Liza: Pozabite! Zaigrajte nama!

Marija: Da, da...

Klopčič: No, če vama je res toliko do tega... Ali poznata »Dete, zatisni...«? To je edina pesem, ki jo znam. Oh, to pač ni nič novega.

Liza: Le zaigrajte! Poslušajmo!...

(Klopčič si pripravi gosli, toda komaj zaškriplje in začne igrati, ga prekine trd in suh glas od zunaj.)

Glas: Ali je gospodična Svetina doma?

Liza: Ravnateljica, ravnateljica!

(Klopčič hoče skriti gosli pod suknjo. Tudi na Lizo je glas napravil neprijeten vtis. Samo Marija ohrani mirno kri in gre odpirat.)

Tretji prizor.

Marija (se prikloni): Gospa ravnateljica!

Ravnateljica (pogleda naglo in strogo po sobi): Z zadovoljstvom opažam, gospodični, da se tukaj ne dolgočasita.

Klopčič: Jaz sem bil tukaj, da...

Ravnateljica: Vi molčite! Res, zelo lepo, gospodični, zelo lepo. Nikdar ne pozabim vajine gorečnosti v teh dneh, ki so tako resni in težki, zlasti za služabnike vere in prosvete.

Liza: Jaz sem bila vendar v šoli.

Marija: In jaz sem hotela iti sedaj.

Ravnateljica: Spodaj pri šoli delajo med razvalinami, v vodi in blatu, a vi jeste tukaj, pijete, igrate in plešete...

Klopčič: Jaz nisem plesal.

Ravnateljica: Tiho, gospod Klopčič... in govorite le takrat, ko Vas počastim s kako besedo in Vas vprašam, koliko ste stari! (Govori k Lizi.) Čudim se Vam, gospodična... taka lahkomišelnost vendar ne pristoja ne Vaši starosti ne Vašemu obrazu. (K Mariji, ki hoče govoriti.) Vam se pa ne čudim, gospodična Svetina. Vaše vedenje...

Marija: Nihče mu ne more ničesar očitati.

Ravnateljica: Nasprotno; prav mnogo se govori o njem; in večkrat sem že namerjala, da Vas obiščem... Res, zdaj pa vidim, da dajete dober zgled... Če jeste in spite med cveticami in pentljami, ni mogoče, da bi bili resni in bi imeli pravo vero... Vi živite...

Marija: Doma živim, kakor hočem.

Ravnateljica: Nikar mi ne jezikajte!

Marija: Vi ste krivični, gospa ravnateljica...

Ravnateljica: Jaz ne pustim, da bi me sodili Vil

Marija: Da se tako znašate nad menoj, ni drugega, kakor da sem Vam zoprna že od prvega dne dalje in ste me pričeli polagoma brez vzroka kar preganjati.

Ravnateljica: Teh besed ne pozabim v podrobnem poročilu, ki ga napravim o vsem, kar se je zgodilo.

Marija: In kjer ne boste mogli reči, da nisem vedno in vselej vršila svoje dolžnosti. Kar se pa tiče mojega zasebnega življenja, gospa ravnateljica, Vam rečem, da je jasno, preprosto in prozorno kakor kozarec čiste vode... in je neoskrunjeno kakor Vaše.

Ravnateljica: Gospodična!

Marija: Nič več, nič manj!

Ravnateljica: Od gospoda grofa-župana navzdol govore po vsej vasi toliko o Vas.

Marija: To je znamenje, da me opravljajo vsi od gospoda grofa-župana navzdol.

Ravnateljica: Obsojajo Vas.

Marija: Po krivici.

Ravnateljica: Opazujejo Vas.

Marija: Vohunijo za menoj.

Ravnateljica: Vi ste preveč sami.

Marija: To je žalost, pa ne greh.

Ravnateljica: Vi ne dobivate nikakih pisem.

Marija: Ker sem tudi daleč naokrog sama.

Ravnateljica: Hočete imeti Vi zadnjo besedo?

Marija: Z vsem spoštovanjem, ki sem Vam ga dolžna, da...

Ravnateljica (sopiha): Bodil! A vedite, da je Vašega dirindaja konec. Četudi je šola zaprta, sem že vse preskrbela. Pouk bo kljub temu v prostorih, ki nam jih je prijazno ponudil gospod grof-župan. Gospodični, jutri ob navadni uri. (Klopčiču.) Ste razumeli?

Klopčič: Da, da, gospa...

Ravnateljica: Pa skrivite vendar tisti svoj cigumigu... Sram Vas bodil! Vi ste javen nameščenelec, ne pa potujoč prôgar. Sramujte se!... Sedaj pa le še ostanite in praznujte nesrečo. V poročilu ne bom ničesar pozabila. (Odide silno dostojanstveno.)

Liza (po dolgem molku): Coprnica!

Klopčič: Strašilo koruzno, motovilo, kopolja...

Ravnateljica (nenadoma zopet vstopi): Tudi tega Vama ne bom pozabila. (Hitro zopet odide. Dolg molk.)

Liza: Vse tri nas bo odstavila.

Klopčič: Lepa pravica bo to. (Mariji, ki vsa ponižna molči.) Pogum, gospodična Marija! Nikar ne obupajte! Človek ne sme nikoli obupati. Le pogum, le pogum! Dobro smo jo spodrepili.

Marija: Mislim na vaju... Pri vsej reči sem tudi jaz nekoliko kriva.

Liza: Preveč ste ji odgovarjali...

Klopčič: Je že prav povedala.

Liza: Gotovo, a odstavljeni bomo.

Marija: Ne govorite mi o tem... Vest bi me strašno pekla!

Klopčič: Če me odstavi, se zapišem med komuniste... potem pa gorjé njej...

Liza: Grem k ravnateljici, da jo pomirim...

Marija: Da... da... prosim Vas... opravičite me...!

Liza: Le brez skrbi. (Odide.)

Četrty prizor.

Marija (brez poguma, gre ji na jok): To ni pravično... Toda kaj sem naredila, da so vsi tako proti meni?!

Klopčič: Povem Vam jaz, kaj ste naredili. Preveč lepi ste... to je vse. Nevoščljivost! Zavid! Pa nikar ne mislite na to! Le pogum! Le kar lepo pozajtrkujte; jaz grem tudi še pospravít, kar je ostalo. Bog ve, kako mrzla je že postala moja prežganka. Le pogum, le pogum!

Marija (dobiva iznova pogum): Tako je! Ni, da bi se človek preveč razburjal radi takih neumnosti. Dovolj o tem! Vi greste zajtrkovat? Povejte mi: ali imate radi hruške?

Klopčič: Če jih imam rad? E, pa so kar drage!

Marija: Hočete eno? Pa takole, debelo? Kar z menoj! Greva na vrt.

(Ga prime za roko in ga odvede k oknu. Odpre okno in lepa veja, ki je bila na šipah, se obrne v sobo in je polna najlepših hrušk.)

Klopčič: Oh! Vaš vrt je pa kar v sobi?!

Marija: Poglejte, kako čudovito, kako krasno! Hočete tole?

Klopčič: Kaj mi jo daste... zares?

Glas (iz vrta): Oho, gospodična učiteljica!

Klopčič (prestrašen): Gospod grof! Gospod župan!

Glas: Gospodična učiteljica!

Marija (pogleda skozi okno): Dober dan, gospod župan.

Glas: Ali bi lahko govoril z Vami nekaj besed?

Marija: Še več, gospod župan, če hočete.

Klopčič: Jaz zbežim.

Marija: Pa hruško vzemite.

Klopčič: Ne... ne...

Marija: Vzemite jo!

(Mu jo da po sili. Klopčič odide. Na pragu sreča grofa Filipa, se globoko prikloni, nekaj zagodrnja in zbeži.)

Peti prizor.

(Grof Filip je elegantno oblečen. Način elegancje je poseben in kričav. Filip je v jahalni obleki, obut v škornje z ostrogami. Ovratnica je kričeča. Rokavice čiste, velika zlata verižica z mnogimi zlatimi obeski, nosi avtomobilsko čepico. V roki ima konjski bič, v gumbnici cvetko. Vstopi in se ustavi pri vratih in obstane kakor gospodar. Filip se ne odkrije.)

Marija: Prosim... gospod župan... kar naprej... sedite!

Filip: Kar Vam bom povedal, Vam lahko povem stojé... tudi od tukaj.

Marija: Kakor hočete.

Filip: Tako hočem.

Marija: Vidim, da Vas ni treba spominjati tega, da ste Vi gospodar.

(Gre k obešalniku in vzame klobuk, ki visi na njem. Z odločno moško kretnjo si ga dene na glavo, nekoliko pošev, kakor ima Filip čepico.)

Filip: Odhajate?

Marija: Kaj še!

Filip: Pa kaj, kako?

Marija: Kaj vem... tako... Ker gledam Vas in Vašo čepico.

Filip: Opozarjam Vas, gospodična, da nisem vajen, da bi mi kdo bral levite.

Marija: Škoda, gospod župan, ko ste jih pa potrebni! In če bi mi zdaj hoteli povedati, čemu se imam zahvaliti za čast tako visokega obiska?

Filip (jezen zaradi pridige, ki mu jo je naredila Marija, in radi svoje trme, se še vedno ne odkrije): Ali so dobre, kaj?

Marija: Kaj?!

Filip: Moje hruške?

Marija: Izvrstne! Kadar katero jem, se mi zdi, kakor bi grizla veliko cvetko, ki je polna sladkorne rose.

Filip: To me veseli, da so po Vašem okusu. Ker vedite... zamenjal bi lahko tudi drevo, če Vam te ne bi bile všeč...

Marija: Hvala... a te so res kar nebeške.

Filip: Prosim, gospodična učiteljica, ali bi lahko zvedel, kdaj jih boste nehali trgati?

Marija: Kadar ne bo drevo nič več tiščalo v mojo sobo.

Filip: Kako ste rekli?... Presneta reč, to je pa že nesramnost...

Marija: Kakšna? Aha! Drevo je pa res nesramno, ki zija v žensko sobo, čim vidi, da je okno odprto.

Filip: Prosim Vas: nikar se ne šalite in ne pozabite, s kom govorite!

Marija: No, to bi pa že težko pozabila.

Filip: Kratkot malo... konec besedi!

Marija: Posekajte drevo!

Filip: Bodite z menoj kot se spodobi... Jaz sem prva oblast v tem kraju!

Marija: Ubogi kraj!

Filip: Gospodična!

Marija: Gospod župan!

Filip: Oddal sem Vam sobo, vrta pa ne.

Marija: Na vrt ne hodim jaz, a vrt prihaja k meni.

Filip: In če se dotaknete mojih hrušk...

Marija: Posekajte drevo!

Filip: Izvolite se pomiriti!

Marija: Čemu pa? ... Saj sem doma!

Filip: In ste sklenili, da ne boste ubogali?

Marija: Sklenila sem, da si ne dovolim nobene predrznosti več.

Filip: Tedaj... koncem meseca: z Bogom! Soba mora biti prosta.

Marija: Imam najemno pogodbo...

Filip: Ne velja več!

Marija: To je stvar sodišča!

Filip: Pravica sem jaz — sila sem jaz — država sem jaz!

Marija: Kakor Ludovik XIV., ki je rekel: »Država sem jaz«...

Filip: Prav tako! In vedite, ker že hočete vedeti: če Vas odslovim, to ni samo radi hrušk, ampak radi mnogih drugih kočljivih in zapletenih vzrokov... Poglavitno pa je, da moram gledati na red in nrvstvenost svoje občine... ker moram vedeti, komu je poverjena duševna vzgoja deklic, ki bodo jutri žene in matere v našem kraju. O Vas pa ne vem drugega kakor to, kar se o Vas šepče in kar gotovo ni v Vaše dobro. Sleherni dan izginate po šoli in se vrnete pozno, včasih zelo pozno. Ob nedeljah Vas ne vidimo ne v cerkvi ne na trgu ne v kavarni. Zakaj ne? Kaj delate? Kam hodite?

Marija: Na neko pokopališče.

Filip: Kaj?

Marija: Da se lenuhi v kavarni in služkinje na trgu zabavajo s tem, če opravljajo in obrekujejo, razumem. Kaj bi neki govorili, če ne bi nekoliko opravljali? Da pa Vi, gospod grof, Vi, ki imate vse pogoje, da bi bili lahko dobri, da se tudi Vi, tudi Vi družite s klepetuljami in postopači in mučite ubogo žensko, kakršna sem jaz, tega pa zares ne razumem.

Filip: Kaj bi Vas mučil!

Marija: Zakaj ste potem taki z menoj? Zaradi hrušk že ne, ker ne verjamem, da bi bili tako skopi... Čemu ste me torej prišli žaliti in zmerjat, kakor bi bili mešetar?

Filip: Najprej — žalil Vas nisem!

Marija: Pa še močno!

Filip: Ali zahtevate, da se opravičim?

Marija: Ne!

Filip: Prav! Ker sem jaz tak, če me hoče kdo prišiliti, da bi napravil kaj, cesar nočem storiti, pa sem kakor živina. Če bi bil prepričan, da sem Vas žalil, bi Vas prosil odpuščanja sam od sebe, prostovoljno. A da bi me kdo silil, nak! Prišel sem k Vam, da Vam povem, in povedal sem, kar... In če sem bil neko-

liko... nekoliko... no... če sem bil... ker... torej... (Se odkrije.) Prosim Vas oproščanja!

Marija (odloži klobuk in se prikloni): Prosim!

Filip: Kaj Vi ne veste ali pa nalašč nočete vedeti, da je zoper Vas prava pravcata stranka, prava sovražna, organizirana stranka!

Marija: Pa zakaj, za božjo voljo, zakaj?

Filip: Ker tukajšnjim ljudem ne gre v glavo, da bi Vi tekom osmih mesecev ne bili imeli nikakega znanja; da ne bi nikoli koga potrebovali, še zdravnika ne; da niste prišli niti enkrat v kavarno...

Marija: Čemu kavarna, čemu zdravnik, ko sem pa tako zdrava!

Filip: Kaj tisto! V kavarno morate hoditi, kakor so stari Slovani hodili pod lipo sest. To je za sedanje čase že kar dolžnost. Sicer pa sprejema Vaša ravnateljica vsako nedeljo obiske, Vi ste bili pa samo enkrat pri njej! In potem se niste pokazali nič več ondi...

Marija: Oh, še takrat sem je bila sita!

Filip: K naši godbi, ko igra na trgu, Vas ni nikoli!

Marija: No, taka godba! Hvala lepa!

Filip: In iz vseh teh neumnosti so nastale besede in besede in takozvano javno mnenje. In zato sem se moral pobrigati za Vas kot župan, seveda... Zakaj tako in osebno pa nimam nič proti Vam... Nasprotno... Saj Vam lahko povem, kar je res, je res, še zelo všeč ste mi...

Marija: E, pojte no...

Filip: Res, res! Saj ste Vi takorekoč edina oseba, dovolite, da se tako izrazim, ki je prebavljiva v tem kraju... Edina oseba, ki je civilizirana in je celo elegantna... Da... da... vem, kaj govorim... poznaj ptiča po perju... Zakaj bi Vas sovražil? Pa drugi hočejo tako. Živim pač tukaj, ker imam tu svoj grad, svoj lov, mnogo udobnosti in ker sem župan, kakor je bilo županov mnogo mojih prednikov. Pa čeprav sem župan, sem kolikor mogoče malo v tem malem, blebetavem, sršenovem gnezdu. Izogibljem se ga, kolikor le morem. Hodim v Zagreb, kjer imam hišo, e, pa še kakšno hišo! Potem pa vsako leto po božji milosti in volji naroda... fr... sfrčim v Pariz... Razumete, draga gospodična učiteljica? Pariz... Pa saj ne veste, kaj je to — Pariz!

Marija: Vem, vem.

Filip: To se pravi: si mislite, kakšen je?

Marija: Ne, ne. Tudi jaz sem bila že v Parizu.

Filip: Ni mogoče! Vi ste bili v Parizu?

Marija: Jaz.

Filip: V Parizu? ... Pa prav v Parizu?

Marija: Pa prav v Parizu na Francoskem!

Filip: Tristo jasnih, kaj govorite! Poglejte, kako bi dejal: zdi se mi, kakor bi me Pariz zbližal z Vami, kakor da Vas poznaj zdaj bolje. Ne morete si misliti, kako sem vesel, da sem našel človeka, ki z njim lahko govorim o Parizu! Bomo že še govorili o njem. Kaj

ni tako, kakor bi bil človek bolj eleganten, če govori o Parizu?..

Marija: Ne vem, to bo težko šlo... kdo bi se meril z Vami v eleganci!

Filip: Menite?

Marija: Vi kar dišite po Parizu.

Filip: Ah, da! Pariška sprehajališča! Množica... gneča... ropot... lesket... E, Pariz... Pariz... To ti je mesto! Kakšno mesto! Čudovito mesto!

Marija: To je res ves svet — na kupu.

Filip: Kako razkošje!

Marija: In kaka revščina!

Filip: Kake restavracije!

Marija: In koliko lakote!

Filip: In kaj ste delali v Parizu?

Marija: Delala? Nič. Nisem vzbujala niti usmi-ljenja, ker nisem poznala nikogar.

Filip: To so pač grdi spomini?

Marija: Moji spomini so vsi taki. In če je kateri nekoliko manj strašan, je zato, ker sem si ga izmislila. (Se strese.) Pa kaj!

Filip: In vendar, veste, sem si mislil, kadar sem Vas videl iti pod mojimi okni: Kako ljubka, kako šik je ta mala učiteljica... In kako rad bi bil njen učenec.

Marija: Gospod Filip! Kaj Vam pride na mar!

Filip: Pa je čisto tako! Jaz poznam te reči, veste! Imam bistro oko... Ni, da bi se hvalil, a ženska je zame strojček, ki ga dobro poznam.

Marija: Kdove, koliko teh strojčkov ste že po-kvarili.

Filip: Hm!

Marija: Torej ni kar tako, da Vam pravijo: lepi Lipel!

Filip: Vem, da so mi naredili ta priimek.

Marija: Pa ste hudi zaradi tega?

Filip: Da, zelo. Pa odpuščam. Imam široko srce.

Marija: Kar se tiče hrušk, ne posebno...

Filip: Tudi kar se tiče hrušk... (Se smeje zelo zadovoljno.) Toda imeli ste prav... priznavam... hruške so bile samo pretveza... Ker moja županska strogost ni našla dlake v jajcu, sem se domislil hruške. In hruška se je izpremenila v drevo spoznanja — in prepira. Ta je pa dobra! Bravo, Lipel... (Se smeje še bolj zadovoljno ko prej.) Jaz, da bi bil skop? Me v resnici ne poznate... Vprašajte, kogar hočete, če sem res skop... Dovolj je, če Vam povem, da so ljudje preteklo leto skovali neko ženitev zame... Šlo je za milijonček... lep, okrogel milijon. Pa sem ga odklonil.

Marija: In mu gotovo ni bilo všeč.

Filip: Komu?

Marija: Milijončku! Milijon pač ni vaje, zlasti če je ženskega spola, da bi ga kdo odklanjal.

Filip: Ta je spet dobra!... Vi ste duhoviti...

Marija: O ne!... Vaše duhovitosti sem se nalezla.

Filip (jo gleda nekaj časa): Gospodična učiteljica!

Marija: Gospod župan!

Filip: Častna beseda, Vi ste mi všeč!

Marija: Blagor se Vam!

Filip: In jaz, kako se Vam zdim? Sem Vam všeč?

Marija: Ne!

Filip: Nič ne de. Gospodična, nekaj mi je prišlo na misel... Vi se dolgočasite tukaj, jaz se dolgočasim še bolj kot Vi... torej: dve in dve je...

Marija: Štiri.

Filip: Se pozna, da ste učiteljica! Veste, kaj na-rediva?... Ljubiva se!

Marija: In zlobni jeziki?

Filip: Jih zaveževa.

Marija: In kavarna?

Filip: Jo zaprem! Gospodična Marija, v imenu najinega dolgega časa.

Filip: (Jo hoče prijeti za roko.)

Marija: (Odstopi.) Gospod Filip — prosim...

Filip: Prosim Vas jaz, ne Vi mene.

Marija: Dovolj!... Nikar me toliko ne žalite! Ta bi bila lepa! Jaz — da bi bila Vaša — Vaša — igračka!? No, gorje ga meni!

Filip: Nasprotno, blagor se Vam! Oh! Napravila bi si skrivnost, srčkan paradiž... In nihče ne bi vedel... Midva pa bi vlekla za nos vse mesto... In Vi ne veste, kak užitek je to, če vlečeš za nos vso okolico! Vi tega ne veste, ker niste bili nikoli župan... Vi ne veste, da...

Marija: Vem, vem, še preveč vem! Nikar ne si-lite! To bi bilo zelo neokusno... In bodite mi prijatelji! Sem tako sama... Vi ste radi kaj posebnega... le pogledajte, kako lepo priliko Vam nudim za posebnost... Da... da... Se Vam mogoče ne zdi nekaj posebnega, če ste dobri, plemeniti in kavalirski z ubogo žensko, ki ni ne lepa ne vesela, ki ne more dati ničesar, ki ni ničesar, ki je izgubljena in ponižana mogoče za vselej? Verujte mi, Vi ste zelo posebni... Prepričana sem, da vržete vrabcu, ki prileti na Vaše okno, kadar ste pri mizi, drobtinico kruha, ne da bi kaj pomislili, kar tako... Pomislite, da sem tudi jaz tak vrabec, ki prihaja od daleč, ki je letal po vetru, po mrazu in dežju in ki je truden in onemogel, z zlomljenimi perutmi sedel na Vaše okno... Vrzite mi drobtinico dobrote! — To Vam je tako lahko! Poskusite, boste videli, kako je lahko!

Filip: Še zresnil se bom pri Vas.

Marija: Znak, da postajate dobri...

Filip: Pa le ne razumem te storije o vrabcih...

Marija: Ste hudi, da sem tako govorila?

Filip: Nikarte no — kaj Vam pride na mar! A kakšna čudna ženska ste Vi!... In nič Vas ne poznam. Ko ste bili prišli v ta kraj, sem bil jaz v Zagrebu. Nisem niti vedel za Vaše imenovanje. Toda odkod ste pravzaprav?

Marija: Iz Višnega.

Filip: Višno? Višno na Gori?

Marija: Da... Višno na Gori.

Filip: Tako blizu... Pa Vas nisem nikoli videl.

Marija: Vsaj zadnjih devet let ne... in...

Filip: Povejte, no, kar povejte!... Višno je v mojem županstvu... Me res zanima... Zaupajte mi. Če hočeva biti prijatelj, se morava vendar poznati! No, povejte!

Marija: Oh!... To je cela povest!

Filip: Kar povejte jo!

Marija: Res?... Hočete?...

Filip: Zahtevam!

Marija: Bila je nekoč... Toda ne, ne... kaj Vas ne dolgočasim?

Filip: Nasprotno, še pomlajate me.

Marija: Bila je nekoč sedemnajstletna deklica, dobra, ponižna in čista; nekega dne pa je srečala na svoji poti, ki je bila polna cvetja in sanj, pošast, ki se je bila našemila v moža, in rodilo se je...

Filip: Ah! Ni mogoče!

Marija: Pa je ni hotel poročiti.

Filip: Zakaj?

Marija: Bogat je bil.

Filip: In deklica?

Marija: Ni bila bogata. Bila je pač iz dobre hiše, kakor pravimo, a takrat družina le ni bila dobra; preklela je deklico in jo spodila iz hiše; ni se hotela brigati niti za otroka. Pošast je otroka poslala na neko svoje posestvo, kjer je umrl čez nekaj dni. Kaj ne bi — tako majhen je bil... Dih življenja je šel skozenj, ne da bi kdo zapazil. Mati ni imela niti toliko časa, da bi mu dala ime... In kadar se ga sedaj spominja, ga ne more niti poklicati... Pošast pa je rekla deklici, da morata zapustiti kraj oba in iti daleč, daleč, tako da pozabita sramoto sama in jo pozabijo tudi drugi. Šla sta v Hamburg in sta se vkrcala skupno z množico ljudi, ki je jokala... Parnik je odpihal in kmalu nato je deklica zapazila, da je sama. Poslali so jo kakor zavoj, ki so pozabili napisati naslov nanj. Saj deklica sama ni vedela, kam gre.

Filip: Lopov!

Marija: In vendar deklica ni imela niti toliko poguma, da bi bila skočila v morje... Mogoče zato ne, ker je preveč trpela in se je bala... Peljala se je dalje z množico neznanih ljudi, ki niso več jokali, začeli so popevati... Morske bolezni ni dobila od morja, a spomin na to, kar so ji bili naredili, je tičal v njenem srcu kakor gnus in sramota. Zlobneži! Kako so bili hudobni!

Filip: A če se neradi spominjate...

Marija: Da, nerada se spominjam... Pa nič ne de... ne bojte se... ne bom se jokala... Treba je, da kdo to izve, da sočustvuje z menoj... vsaj ne bom več tako sama... Prišla sem v New York, v to brezmejno mesto, ki je kakor puščava. In kolikor more

storiti mravlja v puščavi, da ne umrje od lakote, toliko sem storila tudi jaz. Zakaj? Ne vem... Zakaj nisem hotela umreti, ko sem vendar imela za to toliko vzrokov in sem smrti tako potrebovala? Še storila sem vse, da se smrti ubranim. V ponižanju in revščini sem prišla tako daleč, kakor sploh more priti človeško bitje. Potem pa se je hipoma spomnil Bog tudi mene. Spoznala me je žena švedskega konzula, ki je bila kakor angel dobra in usmiljena z menoj. Postala sem njena dekla in sem učila klavirja njene otroke. Že mi je bilo boljše, a neka strašna in nerazumljiva bolezen me je začela mučiti: to je bila nestrpnost, kdaj se zopet povrnem v domovino. Da se povrnem in poiščem ono ped zemlje, kjer je pokopan moj otrok... In iz te nestrpnosti je nastala obsedenost. Nisem imela več miru. In kadar me je dobra gospa hotela tolažiti, sem odgovorila: »Umrila bi ali šla daleč proč...« Potem je bil konzul predstavljen v London. Pripeljali so me s seboj v Pariz in v Parizu sem ostala, ker nisem hotela, da me zopet loči morje od mojega spomina. Zopet sem trpela pomanjkanje dve leti. Toda s pomočjo svoje lastne volje, molitve in priporočil se mi je čudežno posrečilo, da sem se vrnila v domovino in dobila to službo... Če me sedaj vidijo ljudje, da izginem za nekaj časa iz tega kraja, ni to kaka slaba pot. Hodim več ur daleč na pokopališče v Višno. Tam klečim na grobu neke deklice, ki ni moja... A kaj zato? Tam pod zemljo so vsi enaki, vsi naši. In kadar molim ondi vsa sama, se zdim, kakor bi bila mati vseh mrtvih otrok. Tako: konec povesti.

Filip (je ganjen; ne ve, kaj bi rekel; nato pa hipoma pravi po dolgem molku): Pojejte jih, kolikor jih hočete!

Marija: Hvala!

Filip: Pa korajžo!

Marija: Poguma imam mnogo... Pa saj ni, da bi človek klical spomine nazaj... Poglejte, dokler sem bila v Ameriki, se mi je tožilo po domu; sedaj sem tukaj in zdi se mi, da se mi toži po nebesih. Saj moj otrok ne more biti drugje kot v nebesih. In kakor prej bi rekla tudi sedaj: Umrila bi ali šla daleč od tod. (Slišati je gosli, ki igrajo: »Dete, zatisni premile oči.« Marija se začne nervozno, skoraj krčevito smejati.) Oh... ta je pa res dobra... Slišate? Moram Vam zapeti: »Dete, zatisni...« Ali ni smešno? (Poje vedno tesnobneje.) »Materin ljubček...« Tu jo vselej polomi... Ste slišali? Neskladnost, kakršna je v mojem življenju... Nekaj strganega... Pa saj je smešno... Se Vam ne zdi? (Toda ganjenost jo premaža in Marija se razjoče.) Ne... veste... zares bi rada umrla... tako... tako... sem potrebna smrti...

(Filip jo gleda, ko se joka. Ganjen je tudi on. Rad bi jo pobožal po laseh, rad bi ji rekel besedo v tolažbo, a si ne upa. Jo gleda, se obotavlja in odhaja. Zavesa pada.)

(Dalje prihodnjic.)



Pregled slovenske umetnosti.

(Umetnost koncem osemnajstega stoletja.)

Viktor Steska.

Layerjevi učenci.

Leopold Layer ni samo znamenit kot samostalen umetnik, marveč tudi kot učitelj, kot ustanovnik posebne slikarske šole v Kranju. Njegovi neposredni učenci so bili: njegov posinovljenec Egartner, nekateri Goetzli, Mikše in Goričnik, ki so zopet imeli celo vrsto učencev. Lahko pa rečemo, da so bili tem slabši, čim bolj so se oddaljevali od Layerja.

Josip Egartner, poprej Pessentheiner, rojen v Gmündu na Koroškem 27. marca 1809, se je poročil 7. novembra 1832 z Marijo Pajer in umrl v Kranju 2. maja 1849 v 41. letu.

Njegova je glavna slika velikega oltarja v Kranju. V Stražišču pri Kranju je v kapelici na evangeljski strani ob steni slika sv. evangelista Mateja s peresom



L. Layer: »Glej, človek!«
Križev pot v Zavodu sv. Stanislava v št. Vidu.

in knjigo; spodaj pa je naslikan prizor, ko kliče Jezus Mateja od mitnice; l. 1845. V Šent Juriju pri Kranju: sv. Jakob st. s sv. Florijanom in sv. Ahacijem. Na Sv. Gori nad Litijo imajo več njegovih slik: 1. Marijino rojstvo, l. 1844; ta slika ni napačna, ima jasne barve, čedno sestavo in tudi podrobnosti so dobro pogojene, n. pr. bakrena posoda; 2. Sveta Družina; 3. sv. Ana in bržkone tudi 4. Ecce homo. Tudi na Dobovcu hranijo tri Egartnerjeve slike: 1. sv. Ano, 2. sv. Jožefa, obe posneti po Mencingerju, 3. Marijino oznanjenje. Na Trški gori v lopi pred cerkvijo sta dve njegovi sliki: 1. Marijino vnebovzetje, 2. sv. Frančišek Ksav. umira.

Josip Egartner je imel sina enakega imena, ki je bil v Kranju rojen 14. oktobra 1833 in je kot kipar in slikar umrl 24. januarja 1905.

Jakob Mikše, podobar, pozlatar in posestnik, je bil rojen v Cerknici št. 32 1. julija 1789. Učil se je doma pri očetu Martinu, ki je bil baje na akademiji izučen podobar. Potem je šel v Ljubljano na risarsko šolo; dalje se je izobraževal pri raznih mojstrih, nazadnje pri Layerju v Kranju. Bil je bolj podobar kot slikar.

Matej Goričnik, slikar in podobar v Radovljici, je bil rojen v Poljčah 10. septembra 1790, umrl pa v Radovljici 17. septembra 1862. Za Radovljico je napravil božji grob, oltarje in bandera po požaru l. 1835. Za Lesce je naslikal l. 1837 sv. Janeza Krstnika. Podpisal se je: Mat. Goritschnig. Pinx. anno 1837. Za podružnico sv. Petra nad Begunjami je naslikal bandersko sliko: Marija z Jezuškom na eni strani, Ti si Peter! na drugi strani. Za podružnico sv. Lucije je napravil križev pot. O kaki umetnosti ni sledu; risba je slaba; glave so čudno na trup nasajene.

Franc Wissiak, slikar, je bil rojen v Kranju 10. oktobra 1810, umrl je 21. maja 1880. V Lahovičah je naslikal v znamenju sv. Florijana l. 1842, v Križah pri Tržiču na stropu svetišča Kristusa na križu, pod obokom ladje pa štiri evangeliste (l. 1848), ki jih sedaj ni več. Pri Sv. Joštu nad Kranjem je njegov križev pot iz leta 1851. V Cirčičah sta oltarni sliki sv. Andreja in sv. Ane Wissiakovo delo iz leta 1849. Za Cerklje je naslikal sv. Tomaža 1856; božji grob po načrtu kaplana Pucherja; na mrtvašnici pa Lazarjevo obujenje 1859. Križeve pote je naslikal tudi za Trško goro pri Novem mestu l. 1861, za Črešnjevem in Zalog pri Cerkljah l. 1869. Njegove slike so še dosti prikupne. Značilna zanj je posebno svetlozelena barva.

Franc Wissiak je imel dva sina slikarja: Anzelma in Edvarda.

Anzelm Wisiak, rojen v Kranju 21. aprila 1837, umrl 9. marca 1876. Učil se je pri očetu in je zelo mlad nastopil kot slikar. Leta 1862 je naslikal za Rateče sv. Ano in sv. Marjeto in za Rova Zaroko sv. Katarine; l. 1863 za Dravljce Marijino vnebovzetje in sv. Jožefa; za Rova pa sv. Jožefa in sv. Aleša. V Tržiču je naslikal na steni: 1. Izgubljenega sina, 2. Lazarjevo obujenje. V kapelici sv. rožnega venca: 1. Kraljico sv. rožnega venca, 2. Obiskovanje Marijino.

Edvard Wissiak, rojen v Kranju 11. oktobra 1841, umrl 21. julija 1874, je slikal za Zg. Besnico križev pot l. 1868 in za župno cerkev v Kranju Marijino oznanjenje.

Layerjev sodobnik je bil Jožef Götzl. Rojen je bil v Kranju 17. marca 1754, umrl je 9. junija 1806. Leta 1804 je pre naredil veliki oltar v Naklem, ki ga je leta 1794 postavil podobar Janez Stimmer iz Kranja.

Gašpar Luka Götzl je bil rojen v Kranju 4. januarja 1782 in umrl 30. julija 1857. Za Naklo je 1827 naslikal podobi za stranska oltarja: 1. Marijo, 2. sv. Antona. Na Dobravi pri Kropi sta bila v stranskih oltarjih: 1. sv. Florijan, 2. sv. Anton Padovanski (C. Goetzl 1825); sedaj sta v župnišču. V Višnji gori: 1. sv. Jožef; to sliko je dovršil v Kranju 20. aprila 1837; 2. sv. Frančišek Ksav. in sv. Janez Nepom. Za veliki oltar na Ježici je napravil 1841 sliko sv. Kan-



L. Layer: Podoba Josipa Hayneja.
(Lastnica družina Cirila Kocha v Ljubljani.)

cijana in tov., ki se sedaj nahaja v muzeju Društva za krščansko umetnost. Na Šmarni gori: oltarna slika sv. Ane iz 1835 in bržkone še druge. V zakristiji pa hranijo za postni čas pet slik Kristusovega trpljenja. V frančiškanski cerkvi v Brežicah: sv. Anton 1825; v oratoriju: sv. Frančišek Ser. 1850. V frančiškanski cerkvi v Samoboru: sv. Valentin 1845. Na Pungrtu v Kranju: angel varuh 1841. V Goričah na listni strani: sv. Jakob. V Škofji Loki v župnišču: Zaroka sv. Katarine 1846 in sv. Janez Nepomučan 1846. V Selcih v kaplaniji: sv. Peter 1846. V Zapogah na obeh stranskih oltarjih: 1. sv. Jožef, 2. sv. Vid, obe iz leta 1843. Na prižnici manjše slike. Za župno cerkev v Senčurju pri Šmarju je naslikal 1842 križev pot, ki se nahaja sedaj pri Sv. Nikolaju na Tabru. Za Šmarjeto na Dolenjskem je naredil 1849 veliki oltar, ki ga je 1879 pre naredil Karel Pogljajen.

Franc Ser. Götzl je bil rojen v Kranju 12. novembra 1783 in je tam umrl 19. maja 1855. Leta 1815 28. junija je potrdil prejem 330 gld., ki jih je prejel v Križah pri Trziču za poslikanje dveh stranskih oltarjev, za freske itd. Za Žužemberk je naslikal sv. Janeza Evang. 1847 in za podružnico sv. Antona pri Žužemberku tri oltarne slike v lepo izrezljanih in prodratih okvirih: 1. sv. Antona Pad., 2. sv. Brunona, 3. sv. Vincencija Fer. in sv. Urbana. Za Naklo je izdelal dva stranska oltarja in prižnico za 1000 gld. 1857. Za Glince pri Šent Vidu nad Ljubljano je izdelal veliki oltar in bržkone tudi križev pot. Na Mlaki pri Kočevju (Kerndorf) je njegovo delo veliki oltar iz l. 1841 in stranski sv. Andreja. Slika je dosti čedna. V Petelinah (župnija Slavina): veliki oltar iz l. 1842.



L. Layer: Sv. Jožef.
Stropna slika na presno v podružnici sv. Jožefa nad Trzičem.

Sin Gašparja Götzla je bil Franc Götzl, rojen v Kranju 14. septembra 1807, umrl 8. avgusta l. 1865.

Slikar in podobar je bil Karel Götzl, rojen 6. novembra 1816, umrl 22. januarja 1892. Ta je slikal l. 1850 na Bruniku pri Radečah v kapelici; l. 1856 križev pot za Goro pri Sodražici in veliki oltar obiskovanja Matere božje kakor tudi slike stranskih oltarjev: sv. Jožefa (C. Goetzl 1851) in manjšo sv. Petra, sv. Jurija in manjšo sv. Magdalene. Leta 1859 je dovršil dva nova stranska oltarja za Zgornjo Besnico in 1860 veliki oltar za Strahinj, l. 1862 oltarja sv. Jožefa in sv. Florijana za Spodnji Tuhinj, l. 1863 dva nova stranska oltarja na Podreči pri Mavčičah.

Alojzij Goetzl je bil sin Franca Ser. Rojen je bil v Kranju 21. junija 1820, umrl je 3. januarja 1905. Bil je podobar, slikar in pozlatar. Leta 1847 je po-

stavil v župni cerkvi v Motniku nov oltar, l. 1886 pa na Jesenicah dva stranska oltarja: 1. Matere božje, 2. sv. Jožefa.

Alojzijeva brata Leopold in Avgust ter nečak Aleksander so se naselili v Ljubljani in gojili podobarstvo.

Prezreti ne smemo Layerjevih znancev Antona in Jožefa Hayneja, sinov kirurga Antona Hayneja in Terezije Skopin. Oba sta bila rojena v Kranju, in sicer Anton 17. januarja 1786. Že kot otrok je imel priliko, da se je vadil pri Layerju v risanju in slikarstvu, gojil pa je to umetnost tudi še kot dijak in kot profesor živinozdravništva na Dunaju. Umrli je na Dunaju kot ravnatelj živinozdravniške šole 17. avgusta 1853. Leta 1828 je razstavil v akademiji likovnih umetnosti na Dunaju sedem dobrih oljnih pokrajinskih slik; l. 1835 zopet štiri pokrajine in olomuško stolnico; l. 1840 dve zimski pokrajini in štiri druge pokrajinske slike iz okolice Karlsbrunn. Dr. Janez Bleiweis je kot njegov ožji rojak in njegov sekundarij hranil Haynejevo pokrajinsko sliko. V ljubljanskem muzeju je njegova lična pokrajinska slika Kranj z oko-

lico iz l. 1844 (127×80 cm). Strahlova zbirka v Stari Loki hrani vsaj dve pokrajinski sliki njegovega čopiča, ki se odlikujeta po jasnem, lahmem, prozornem uprizarjanju podnebja in svetlobe ter po lepih drevesnih oblikah. Po slikah je izdeloval tudi ujedke.¹⁵

Nekatere slike so se Egartnerju, Gašparju Götzlu in Wissiaku še dosti posrečile, splošno pa Layerjevi učenci niso napredovali. Taka je bila sodba tudi že pred približno sto leti. Neimenovani kritik piše o njih l. 1840 tako:¹⁶ »Zgoraj označeni vse narejajoči prirodni umetniki iz Kranja pa poznajo razen Gorenjske komaj še kako deželo in se ne uče mnogo. Če je podoba le prav živo modra, rdeča in rumena, pa je že dovolj lepa in dobra. Tako opazujemo n. pr. na Šmarni gori, Štirinajst pomočnikov v sili! vse modro in rdeče kostimirane in takoj zraven sv. Florijana v svinčenem oklepu itd. Layer je bil nesporno dober slikar, njegovi učenci ali nasledniki pa menijo, da hodijo njegova pota, a duh, ki je rajnega preveval, njegova sila in zavednost pa je daleč od njih.« (Dalje prihodnjč.)

¹⁵ Carniola, 1914, 27—35.

¹⁶ Carniola, 1840, 412 in 416.



Solnčna pesem sv. Frančiška Asiškega.

Ti najvišji, najmogočnejši, dobri Gospod,
Tebi vsa čast, hvala in slava in ves blagor,
ki si jih vreden le Ti, Najvišji,
a človek ni vreden, da Te imenuje.
Bodi hvaljen, Gospod, z vsemi svojimi stvarmi!
Posebno Te hvalim s solncem, našim gospodom bratom,
ki nam daje dan in nam Ti svetiš z njim
in ki je lepo in blesteče v velikem sijaju
in je Tvoj odsev, Ti, Najvišji!
Zahvaljen bodi, Gospod, za sestro luno in za zvezde,
ki si jih pripel čiste in ljubke in lepe na nebo.
Bodi zahvaljen, Gospod, za veter, ki je naš brat,
in za zrak in oblake in za lepo in sleherno vreme,
ki z njimi vzdržuješ svoje stvari.
Zahvaljen bodi, Gospod, za našo sestro vodo,
ki je tako koristna, tako pohlevna in dragocena in
čista.
Bodi zahvaljen, Gospod, za ogenj, ki je naš brat

in ki nam z njim svetiš ponoči in
ki je lep in ljubezniv in silen in močan.
Zahvaljen bodi, Gospod, za našo sestro mater zemljo,
ki nas preživlja in nas nosi,
ki nam daje sadeže in pisane rože in travo.
Hvalite in slavite Gospoda in zahvalite se mu
in mu služite v velikih ponižnostih!
Zahvaljen bodi, Gospod, za vse, ki odpuščajo iz ljubezni
do Tebe svojim sovražnikom in
prenašajo slabosti in bridkosti.
Blagor onim, ki živijo v miru do konca,
saj jih boš Ti, Najvišji, kronal na veke.
Bodi zahvaljen, Gospod, za telesno smrt, ki
je naša sestra in
ki ji ne uide nihče, ki je živ.
Gorje onim, ki umrjejo v smrtnem grehu.
Blagor pa onim, ki so živeli po Tvoji najsvetejši volji,
zakaj ne bo jim škodovala druga smrt!

M. K.



Japonski motiv.

Kadar pojdeš prek polja,
pa bo dež rosil z neba
in bo močil tvoje lice,
mislí, da so to solzice
zapuščene srca . . . Anton Zužek.

Anton Medved.

Ob odkritju spominske plošče na pesnikovi rojstni hiši dne 7. junija 1925 v Kamniku govoril F. S. Finžgar.

Mogočna nisi, ne prostorna
in staval te umetnik ni.
Bolj kot bogata si uborna,
preprosta selska hiša ti.

Ne vem, če bi ob tej priliki, ko časti mesto Kamnik svojega rojaka pesnika Antona Medveda s tem, da je vzdalo spominsko ploščo v njegovo rojstno hišico, dobil primernejših besed, ki bi bolje označile ta skromni dom, v katerem je tekla zibelka pesnika, kot so navedene Gregorčičeve. Usojeno je namreč našemu majhnemu narodu, da je bila skromna kmetiška in meščanska hiša tisti vir, iz katerega so prihajali med naš narod možje prosvetnega in narodnega dela. Ta usoda pa ni golo naključje. Zgodovina nam jo razlaga.

Ko je namreč leta 819 zbral Ljudevit Posavski vse Slovence in skoro vse Hrvate in Srbe pod svojo zastavo na boj zoper Franke in Nemce, je bilo to brez dvoma prvo, zavedno in organizirano — rojstvo Jugoslavije. Ta misel ni bila našim dedom prazen fantom, bila je v njej izredna življenjska moč. Zakaj zgodovina dokazuje, da so morali sovražniki poslati na to zedinjenje celih deset vojska, preden so s svojo veliko premočjo razbili in strli Ljudevitove voje. Kdo pa je moral plačati največjo dačo zmagovavcem, ki niso plemenito čislali junaštva slovenskih knezičev, marveč poznali samo pest krutega zatiravca? Ne Srbi in ne Hrvati, ki so bili odmaknjeni od meja sovražnikov. Slovenske kneze in vojvode in z njimi ves narod je zadel korobač tujca: pregnal je iz naših dežel vse slovenske kneze in poslal namesto njih nemško plemstvo, ki se je utaborilo po gradovih in za slovenskega kmeta ni imelo drugega smisla kot tlako in desetino pa še krvni davek. Vemo pa, da se je kultura pri vseh drugih narodih širila baš od onih središč, kjer so bivali prvaki in voditelji naroda. Prbislavov, ki so vladali na Sorskem polju, in drugih mož naše krvi ni bilo več in kaj čuda, če je ostala v razvoju naše kulture široka vrzel neizpolnjena, dokler niso prišli možje iz naroda, iz revnih hiš, in so ti prevzeli prosvetno nalogo nase. In tako so bili

skoro vsi iz kmetijskih, malomeščanskih in delavskih hiš, vsi od Trubarja preko Slomška in Prešerna, od Stritarja preko Gregorčiča, Aškerca, Tavčarja, Kreka in Cankarja do onih, ki žive še danes in oblikujejo narod res kot narod in mu dajejo svojsko slovensko in slovansko lice.

Od tam nam misleci globoki,
od tam klicarji k nebu nam;
od tam nam pesniki preroki,
za dom borilci vsi od tam.



A. Medvedova rojstna hiša v Kamniku.

Od tu torej, iz te skromne hišice obrtnikameščana sodarja, kjer je bilo več pomanjkanja kot obilja, kjer je bilo več dela kot počitka, — od tu tudi naš pesnik Anton Medved.

Pa mi utegne kdo ugovarjati, češ, saj je vseeno, kje je človek rojen. Sposobnosti mu ne da hiša, od zgoraj je nadarjenost. — Zares, darovitost je od Boga, toda talentu je treba brusa kot žlahtnim kamenom. In le pomislite: Otrok, ki je sin bogatih staršev, ima že v rani mladosti priliko, da se izobrazuje. Nima boja za obstanek, ni mu treba tratiti moči s tem, da se ubija s poučevanjem drugih, ni mu treba misliti, kje bo ujel tisto malo, da si privoščiči večerjo — in še to v ljudski kuhinji. Koliko talentov nam je pokosila prezgodnja smrt vprav zaradi stradeža! In ko dospe do poklica — do kruha: osvaja ga neprestano delo, ki mu ga nalađa služba, in svoj poklic kot prosvetni delavec vrši samo priskakovaje, kakor se je Medved rad izražal. Velja torej, da gre posebna odlika vsem našim prosvetnim delavcem, ki so, kar so naredili,

ustvarili resnično iz nesebične požrtvovalnosti. Iz majhnih hiš so, kot je ves naš narod majhna hiša, toda baš te majhne, skromne hiše so trdne, stoletja prebijejo in prevojskujejo na svoji grudi in prebole najhujše udarce, ki bi jim razmehkuženi bogataši težko kljubovali.

Da bi danes govoril o Medvedovem pomenu kot pesniku, se mi zdi odveč. Danes je Medved last naroda, znan in priznan, njegova dela spadajo v naš kulturni zaklad. Toda omenil bi rad par njegovih izrednih vrlin. Medved je klesar slovenske besede, Medved je klicar naše zgodovine, Medved je kot človek najnežnejši sin svoje matere.

Medved je klesar slovenske besede! Naj povem ob tej priliki sodbo pruskega častnika - profesorja, ki je bival med vojno pri meni. Ko me je nekega dne obiskal v pisarni, sem dobil nemški dopis od vlade za neko ženo. Ves nejevoljen mu rečem: Poglejte, takole se nam godi. Ta žena, ki ne zna besedice nemški, naj bere in ume tak dopis. To so krivice, ki morajo odtujevati naš narod državi. Nato mirno odgovori Prus: »Ali ste pa Slovenci že narod? Jaz namreč ločim pojem narod od pojma ljudstvo. Da govorim o narodu, zahtevam, da se je ljudstvo že dokopalo do neke stopnje kulture, da ima že izobražen jezik. Ali ste se Slovenci že? Ali imate slovar, kjer so zbrani zakladi vaše govorice?« Pokažem mu Pletersnik-Wolfov slovar. Mož se je začudil. Pokažem mu še grško-slovenski slovar. Mož se je čudil še bolj. Pokažem mu knjige, revije, časopise, povem mu, da samo Družba sv. Mohorja izdaja vsako leto skoro 400 tisoč zabavnih in poljudnoznanstvenih knjig med ljudi. Tedaj se je mož zavzel in sodil: »Priznam, vi ste že narod. Toda nikar ne mislite, da vam bodo veliki narodi kar k nogam padali. Obrnite sedaj komolce ven, samo borba in delo vas bo ohranilo.« Sodba tega moža je pravilna: da narod more in sme v vrsto kulturnih narodov, mora imeti predvsem moč, ki mu izklešejo književni jezik, ki po njem zanašajo prosveto med široke plasti naroda. Motimo se, če mislimo, da za narodnostno čuvstvovanje ni treba vzgoje. Pa kako močne in vztrajne! Le tako k moči in samozavesti vzgojen narod bo samostojen in ne bo podanik in hlapec.

Pri tem delu ima Medved odlične zasluge. Ni ga pesnika, ki bi pisal takrat tako klen jezik kot on. Neutrudoma je prisluškal narodu in ujel s tenkim posluhom vsako drobtinico iz jezikovnega zaklada ter jo uporabil — in ji s tem vdihnil življenje v knjigi. Bil je odločen narodnjak z delom in srcem. Ni bila prazna stvar, ko je zapisal:

Odreveni gibka mi desnica,
jezik mi prirasti na nebo,
ako te, slovenska govorica,
kdaj pred svetom zatajam plašno.

Druga njegova vrlina je bila ta, da je vneto gojil dramatik, ki sega v našo preteklost: Zgodovina mora biti naša učiteljica; krivice, ki jih je narod trpel, so šola bodočnosti. Medved si je izbral Kacija-

narja in njegov boj zoper Habsburžane. In izbral si je drugo snov v drami Za pravdo in srce — kmečke punte. V obeh tli misel osvobojenja izpod tujega jarma, obe kličeta v spomin preteklost in označujeta smeri bodočnosti. Sam je zapisal preroško:

Hodil bi na dedov grobe
in jih od srca miloval,
da niso čakali dobe,
ko narod je od mrtvih vstal.

Toda Medved zato, ker je bil klicar naroda in klesar slovenske besede, ni bil nič manj človek, ki je imel silno rahlo srce. Nobena stvar ga tako sijajno ne označuje kot njegova velika ljubezen do tako zgodaj mu umrle matere. Ko ni mogel kot sin v poklicu več na vernih duš dan romati na grob matere, pa ji je od leta do leta prižigal lučce, ki gorijo vse in ne bodo nikoli ugasnile, te večne luči njegove ljubezni. To so pesmi žalostinke na materin grob. Nič lepših nimamo v naši literaturi in baš te nam razodevajo čudovito lepo in gorko ljubezen Medvedovo do matere.

Ob sklepu mi je dolžnost, da se kot prijatelj pokojnikov v svojem imenu, pa še bolj v imenu vsega naroda zahvalim mestu Kamniku, ki je svojega rojaka prav vselej tako častno sprejelo: ob njegovem pogrebu, ko se je kakor ena sama žalost zavilo v črnino, kesneje ob odkritju njegovega spomenika in danes. Rodno mesto, ki tako časti svoje za narod zaslužne sinove, bo prav gotovo še rodilo novih sinov, ki bodo znali nesebično nadaljevati delo svojih prednikov.



Iz nenatisnjene zbirke »Opevane slike Kamnika in okolice, izdelal Anton Medved«, ki obsega enajst pesmi. Ob vsaki pesmi je A. Medved sam naslikal opevani predmet. Letnice zbirka nimaa; pesmi so nastale v pesnikovih dijaških letih.

PISANO POLJE

Po okrogli zemlji.

Kralj Slovenskih goric!

Ko veliki srpan začne prevažati iz polj rženo in pšenično, za mlatvo suho in pripravno snopje — v drugi svoji vroči polovici, takrat se začno glasiti po Slovenskih gorica h drobni čirički, začetkoma kakor na skrivaj tu in tam, — sprva tiho in najtiše — slišno... neslišno ob bližanju mraka v mehkih, toplih, tihih večerih, ko lahen južec lahko piše, — le na lahko diše.

Zglasi se eden čirič in zaslišavši ga drugi se zglaši za njim, za drugim tretji, za tretjim četrti in naprej... vsak lepo ubrano h glasu prvega, visoki, nižji in nizki glasovi, — na mlado in na staro, — v naraščajoči krasno ubrani zbor, polneč griče in navmesne ozke dole in glaseč se kvišku navzgor v bajno mesečno noč proti visokim zlatim zvezdam in čisti vedrini... v mogočen poletno-jesenski slavospev goričji.

Čirič — pozdravljen!

In spev čiričji zbuja v vinogradih Slovenskih goric kmalu tudi spev klopotca.

Petje čiričkov je predhodnik mehčanju grozdovih jagod, ko se moka na jagodah-trdikah jame brisati in jagoda, prosvetljuje se v solncu, — pisati.

Prvo mehčanje grozdja, njega brisanje in pisanje, pa je že dano v proslavljanje klopotcev. Prvi čirič — prvi glas klopotca iz goric — pozdravljen!

Prvi klopotec je samevanec za nekaj dni, dokler se ni mehčanje grozdja doznalo tudi v drugih vinogradih.

In potem je klopotec-osamljenec dobil tovariša v soseščini, in lepo se razvija razgovarjanje — razpevanje med njima, in potem s tretjim, četrtim na tretji, četrti višici do velike maše, ko je pravi klopočji dan za vse klopotce, ki še dosedaj niso bili postavljeni kot orglavci vinograjski.

In zvonki klopotec, doneč in zvonč, glaseč se čez brege in dole daleč, daleč v vetrni smeri, na ure daleč, stoječ na vrhu, na gospodujoči višici hriba sredi bujnega zelenja trsov, slikovitega v luči in senci solnca, viden na daleč okrog na obzorju, sinje nebesne vedrine — orjak goric — veli-

kan, glasán, prelepo ubran — to je kralj Slovenskih goric.

Njegove slave je poln bližnji grič in dol in vsa sosedna dalja in daljša okolica. In glasba — orglanje slovenskih klopotcev! Nevednež gre mimo in se ne meni za njo. A veččnik jo sluša in se z njo naslaja in težka se loči od nje.

Naraščanje, pojemanje glasov, njih sprememba po smeri vetra — po obračanju — odhajanju in prihajanju glasu, — v počasnem in pohitrem gibu in postopu, po medsebojnem tekmovanju in soorglavanju s tovarišem na drugem in tretjem bregu — to je treba slišati in uživati — popisati se to v prirodni prvotnosti ne da.

In vendar naša knjiga, zlasti naša lepa knjiga o klopotcu Slovenskih goric še dolgo in dolgo premalo ve in zna.

Drobci v pesmi Petra Danjka, Glaserjevih Pohorskih potih, — nekaj več v Pesnitvah Mirana Brankova, to je malo ne ali do cela vse, in še mnogo, mnogo premalo.

Novejša nemška lepa knjiga, hrepenča po osvojitvi Slovenskih goric bi nas kmalu prekosila. Zadnji čas je, da se podrobneje pobrigamo sami.

Pokazati pravi klopotec Slovenskih goric slovenskemu prosvetljenstvu — je težko, dosedaj nemožno. — Niti ene slike nimamo o slovenskem klopotcu.

Poskus — nazorno naslikati klopotec v neki Meškovi povestici — se je risarju klavrno ponesrečil, vsak prleški pastir se posmehuje takemu izrodu klopotca.

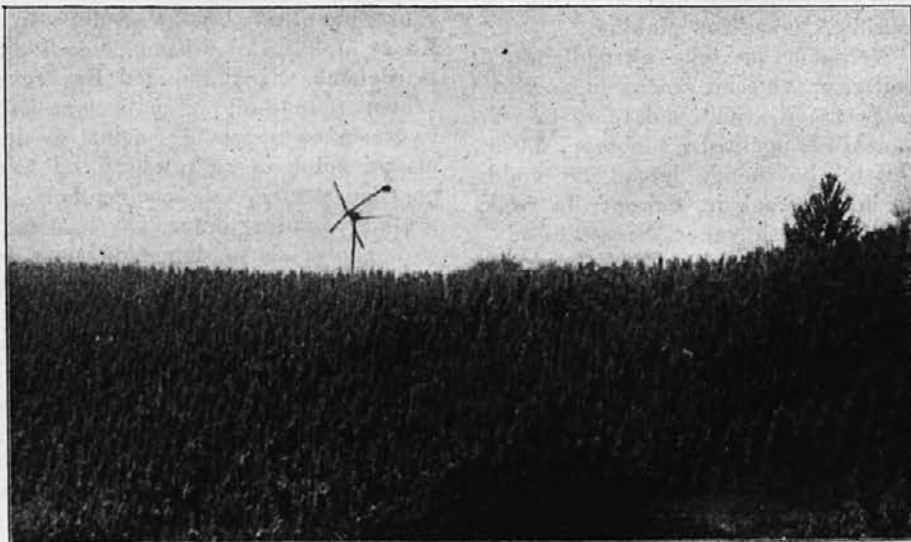
Po dolgem trudu se je piscu posrečilo dobiti snažen svetlopis klopotca Slovenskih goric. Prinaša ga »Mladika« — kralja Slovenskih goric, slovenskih vinogradov, znanivca, veličavca srednje, dobre in najboljše letine: čim boljša je letina, tem več klopotcev jo veličuje.

Ustvarjen je klopotec prvotno zgolj kot preganjavec ptičev-tatičev-zobačev, toda narodov tanki posluh, nardarjenost za petje in glasbo ga je razvila v pevca in vinograjškega orglavca, ki se s svojo dičnostjo in mičnostjo proslavlja po širnem svetu.

Nekaj podrobnosti o klopotcu Slovenskih goric najde čitatelj v piščevem spisu: »Iz krajine klopotcev« v Celjski »Novi Dobi« 1924, št. 98 do 103.

Pričujoča slika klopotca je svetlopisni posnetek v prirodi, ki ga je po piščevem izbranju ob naprošenem so-trudništvu dr. Grossmanna iz Ljutomeru — izvršil akademiški slikar Tone Čeh iz Ljutomeru. Klopotec je ročni izdelek veččaka-klopotčarja Martina Majcna iz Podgradja pri Ljutomeru: orjak, pravi klopočji orglar.

Dr. Fran Mohorič.



»Kralj Slovenskih goric.«

Amundsenov povratek.

Letos 21. maja je Amundsen odšel proti severnemu tečaju, 15. junija je prišel nazaj na Spitsberge. Najrazličnejše vesti so se širile o njem. Večina je mislila, da ga ne bo videl nihče več, in tovarišev seveda tudi ne. Mi smo trdili zmeraj le eno: če je le iz aeroplana prišel živ, se bo rešil. Pa se je. Še preden sta oba aeroplana prišla na tečaj, sta morala pristati, ker je bila polovica bencina že porabljena in so morali drugo polovico hraniti za povratek. Oddaljeni so bili od tečaja tedaj še okoli 250 kilometrov. Pristali so tako nesrečno, da je en aeroplan v vodi, ki se je takoj strnila v led, zamrznil, dočim so morali drugemu tri tedne delati pot za odhod. Kajti aeroplan se ne more dvigniti kar z mesta, temveč se mora zalepeti. Sicer ga priprava helikopter tudi z mesta dvigne, a je še premalo izpopolnjena in se v takih slučajih še ne more uporabljati. Iz zamrznega aeroplana so znosili ves bencin na drugo letalo, vrgli so vse proč, kar so le mogli pogrešati, tudi znanstvene aparate, smuči itd., in so se 15. junija dvignili. Dvig se je srečno izvršil, in po osemipolurni vožnji so prišli do Spitsbergov. Gor so pa porabili osem ur. Na uro so se vozili povprečno 130 kilometrov, kar je za tako težko obloženi letali zelo veliko. Kajti namesto določene teže 2500 kg je nosilo eno letalo 3050 kg, drugo pa 3100 kg. Uspeh Amundsenovega potovanja je bil samo ugotovitev tega, kar smo že od prejšnjih tečajnih raziskovalcev vedeli; saj je neznan le oni del, ki se razteza od tečaja proti Ameriki in Sibiriji.

Dvojno je Amundsenova ekspedicija potrdila: 1. Severno od Evrope ni do tečaja nobene suhe zemlje. 2. Morje je zelo globoko; tam, kjer so pristali, so merili 3750 metrov globine.

Aeroplan za take ekspedicije ni; boljše, pravijo, bo zračna ladja. Sedaj so že začeli graditi nalašč za to velikanski »Zeppelin«, z vsebino 100.000³. Odletel bo menda leta 1927; vodila ga bosta znani dr. Eckener in veliki polarni raziskovavec Nansen.

Dr. V. Šarabon.

Ljenin v grobnici.

Poleti 1924 je bilo več časnikarjev v Moskvi in so poprosili sovjetsko vlado, če si smejo ogledati Ljeninovo grobnico. Vlada jim je to dovolila.

Nikolaj Ljenin, prvi sovjetski ministrski predsednik, počiva na krasnem rdečem mrtvaškem odru v dragoceni krsti, kamor ne pride zrak. Na krsti je pokrov iz stekla, da moreš mrtveca

videti. Ruski balzamisti (tisti, ki balzamirajo trupla) so dosegli višek znanstva, ker so Ljenina tako balzamirali, da je njegov obraz neizpremenjen in tak, kakršen je bil na dan smrti. Vse poteze lica so naravne, nobene gube ni nikjer; zdravniki so celo pretvorili Ljeninov obraz, da se smehlja. Pa niso pri tem uporabljali voska ali pa umetnih barvil.

Ljeninovo truplo je oblečeno v uniformo navadnega ruskega vojaka. Roke so sklenjene na prsih in prsti desnice so nalašč nekam zviti, kakor bi spominjali na pest in znamenje za revolucijo, ki jo je vodil pokojnik.

Profesorja kemije, Šarski in Vorobev iz Moskve, sta imela z balzamiranjem trupla štiri mesece opravka. Pri tem pa nista uporabljala kakega egiptiškega ali drugega načina, temveč sta balzamirala truplo na nov način, ki temelji v zdravniški vedi. Predvsem sta odpravila iz trupla vse vodene snovi, ki povzročajo izpremembo, in sta uporabljala glicerin in druge kemične snovi. Preden so balzamirali Ljenina, so delali take pozikuse na drugih mrličih. Profesor Šarski pravi, da bo ostalo Ljeninovo truplo še stoletja tako, kakršno je zdaj, če bo vedno ista temperatura v grobnici.

M. K.

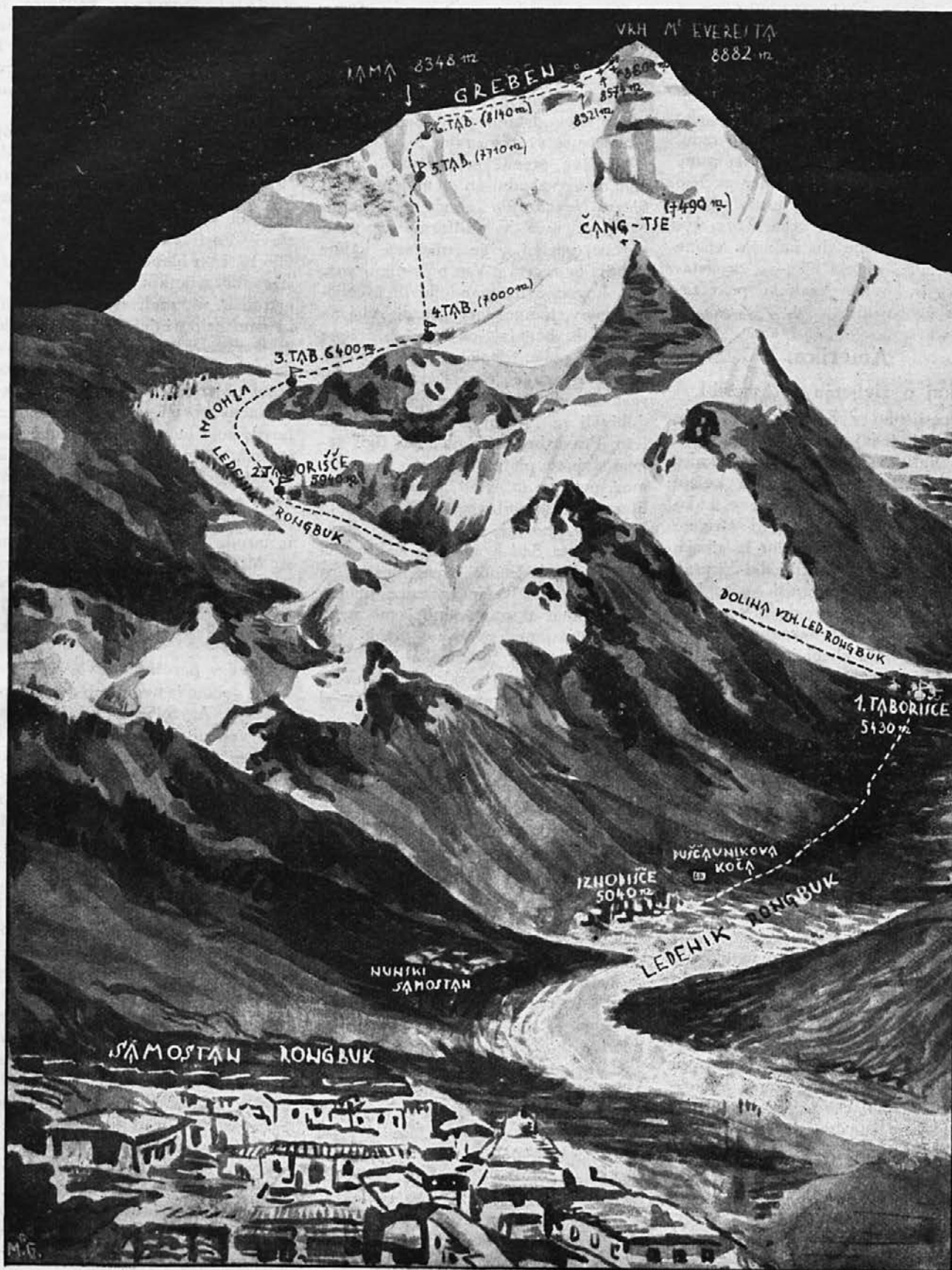
Meje življenja v visokem gorovju.

Naša slika nam kaže najvišjo goro sveta — Mt. Everest — in njeno okolico. Vidimo pot drzne angleške ekspedicije l. 1924 od samostana Rongbuk po ledeniku navzgor in pa posamezna taborišča. Gornji del ledenika ima napis »vzhodni« ledenik; gledamo namreč proti jugu, zato je vzhod na levi in ne na desni, kakor je na kartah običajno. Silno težek je dostop od taborišča 3 do taborišča 4; treba je preplezati 300 metrov visoko in skoraj navpično steno. Pa v tej višini! Ko že itak težko dihamo, četudi nič ne delamo. Na sedlu med Severnim vrhom (Čang-tze) in pobočjem Mt. Everesta so napravili Angleži in domačini šotor in so prodirali od tam po silno strmem zaledenem pobočju proti grebenu velikana. Od 7600 metrov naprej so se domačini samo še vlekli in se kmalu niso mogli sploh več premakniti. 3. junija sta naskočila Somervell in Norton in se jima je posrečilo, da sta postavila šotor v neverjetni višini 8140 metrov (skoro za štiri Stole visoko). Od tam sta prodirala 4. junija naprej in sta prešla točko 8321 metrov, najvišjo višino, ki jo je bila dosegla himalajska ekspedicija leta 1922. Sedemkrat do desetkrat sta morala zasopsti, preden

sta napravila en korak, 180 krat na minuto jima je udarjala žila. Somervell se je prvi ustavil, Norton je šel naprej, 25 metrov se je dvignil v eni uri! V višini 8574 metrov se je ustavil tudi on, 300 metrov pod vrhom. Nihče si dotedaj ni mogel misliti, da se more kdo dvigniti do take višine brez umetnega dovajanja kisika.

Medtem sta se pripravila Mallory in Irvine za zadnji naskok; vzela sta s seboj tudi kisik. 6. junija sta prenočila v taborišču 5, 7. junija v taborišču 6. Prihodnji dan, 8. junija, sta odšla in se nista več vrnila. Njiju tovariš Odell ju je opazoval iz taborišča 5 in pripoveduje, da sta dobro prodirala; zadnjič ju je videl v višini 8604 m. Čez dan se je povzpел Odell do taborišča 6, pustil tam več konserv in se vrnil dol do taborišča 4, kakor je bilo domenjeno. Ko je 9. junija videl, da ni nikogar okoli taborišča 6, je odšel še enkrat gor; prenočil je v taborišču 5 in se je dvignil 10. junija do taborišča 6. Bilo je zapuščeno, tako kot ga je bil pred dvema dnevoma zapustil. Himalajski velikani je postal grob dveh novih žrtev! Po mnenju Odella sta prišla Mallory in Irvine 8. junija ob štirih popoldne na vrh Mt. Everesta; nazaj grede ju je prehitela noč, nista imela ne šotora in ne spalne vreče, in sta zmrznila; ali pa jima je spodrsnilo in počivata sedaj gori, v največjašnji okolici sveta. Gorska višina molči.

Znanstveni uspeh te ekspedicije je izreden. Ugotovila je tudi, kako visoko gre organsko življenje. Od samostana Rongbuk je šla ekspedicija mimo manjšega nunskega samostana, si postavila glavno taborišče in šla mimo puščavnikove kočje naprej. Puščavnik dobiva vsak mesec enkrat hrano iz spodnjega samostana. Ob taborišču 1 preneha rastlinsko življenje. Živali gredo pa više, čeprav ne več v velikem številu. Do samostana pridejo še ovce, zajci, metulji, molji, čebele, hrošči, ose, pajki, na vodi pa vidiš razne vrste muh. Ob izhodišču so opazovali še ščinkavce, vrabce, golobe, vrane, kavke in jastrebe; ob prvem taborišču jastrebe, golobe, vrane, metulje, hrošče, molje in kobilice; ob taborišču 2 so jih obletavali še golobi, vrane in kavke; do taborišča 3 žene veter metulje, molje in čmrlje, 6400 metrov visoko, za 1600 metrov više kakor je visoka najvišja evropska gora. Gori na sedlu Čang-la (taborišče 4), 7000 metrov visoko, so videli najvišjega samotarca sveta — pajka, ki je skakal okoli po kamnitih ploščah, s katerih je bil veter spihal sneg. Od česa li ta puščavnik živi?



Mt. Everest in taborišča na njem.

Začetkoma niso mogli ugeniti, nato so pa dognali, da živijo pajki drug od drugega. Veliko hujši še je med živalstvom boj za obstanek kakor med nami! In še gori na točki, kjer so si postavili najvišji šotor, 8140 metrov, Angleži niso bili sami, obkrožale so jih gorske kavke, njih stalne spremeljavke. Norton pripoveduje, kako je skakala kavka okoli njega, ga radovedno ogledovala in ščebetala vanj. Toda kavk ne zanese veter, pridejo same gor. In če gredo do te višine, gredo gotovo tudi do vrha. Torej gre organsko življenje do najvišje višine naše zemlje, zadnja njegova predstaviteljica je kavka. Vsekako prav zanimiva ugotovitev. *Dr. V. Šarabon.*

Amerika.

Nekaj o življenju v Ameriki.

Če zaslišimo v Evropi kaj o delu v Ameriki, tedaj si nehote predstavljamo, kako vse hiti in drevi, kako so ondi delavci taki, da se komaj dela dotaknejo in je že storjeno, kako strojepiske kar brnijo pred strojem in jim listi kar tako frčijo iz stroja. Nič ni tako — v Ameriki delajo prav tako kot pri nas ali rajši — še bolj počasi. Tudi to ni res, da bi se Američanom godilo tako neznansko dobro in bi živeli brez skrbi in truda. Tudi v Ameriki je težka borba z življenjem kot pri nas. Stanovanja so v večjih mestih neznansko draga, delo utegneš izgubiti kar čez noč, kar v hipu utegneš priti ob vse prihranke, obubožati — nihče se ne bo zmenil zate, zakaj Amerika je dežela, ki je brezobzirna in prav nič čuvstvena. Težko je življenje v Ameriki — vse ti gre na živce. Hodiš po mestih, kjer je neznanski trušč in vrvež, voziš se po ure in ure v hrumečih, smrdečih podzemskih vlakih; mudiš se ti jesti — Američani jedo zelo naglo in hlastno in uživajo navadno napol kuhana jedila — zato so Američani nervozni do skrajnih mej. Po večjih tvornicah imajo zaradi tega zdravnike za živčne bolezni. V neki tvornici je 36 tisoč delavcev in ena četrtnina — 9 tisoč izmed njih, je bolna na živcih. Vse je nervozno, najbolj bolehaajo ženske, strojepiske. Posestniki in delodajavci so se začeli zato zanimati za domove svojih nastavlencev, ker so izprevideli, da s samimi poviški plač ne pridejo nikamor. A da Američani le niso preveč »dobri« in človekoljubni, če bi preveč skrbeli za svoje uslužbenke, zato se ne zanimajo nič več toliko zanje in rajši sprejemajo le take, ki jih že prej preiščejo zdravniki in ugotovijo, da imajo dobre živce. *K.*

Kalifornija.

Če hoče iti bogataš iz Severne Amerike kam na počitnice, ne da bi odšel iz Združenih držav, tedaj gre v Kalifornijo. Ondi dobi vse, kar si utegne pozeleti veselja žejno in razvajeno srce kakega bankirja. Najame si hišico v severni Kaliforniji in drevesa oranž in dateljev drhtijo pred okni in zelenkasto se svetlika reka Sacramento. Rodovitne prerije se raztezajo proti jugu, na vzhodu so temni gozdovi Sierre Nevade, na zahodu pa prijetno nizko gričevje. V Kaliforniji je večno poletje, pozimi je še prijetneje kakor v juliju in avgustu. Vse polno je oranžnih, kostanjevih, mandeljevih in oljčnih gajev, temnordeče grozdje visi na obronkih, bogata so pšenična, ržena in druga polja, tobak raste vsepovsod. In mimo vsega je v Kaliforniji tudi resnično zlato, ki so ga v prvih letih dobivali za 730 milijonov dolarjev na leto. Pravtako dobivajo ondi tudi železo, svinec, platino, živo srebro, premog, petrolej in asfalt. Vendar ni Kalifornija znamenita radi teh prirodnih bogastev, tudi ne radi krasnega glavnega mesta San Francisca. Kalifornija je tudi dežela filmov. Krog mesta Los Angeles so največje tvornice filmov, ker je ondi skoraj vedno jasno nebo in torej najbolje uspevajo razni fotografski posnetki. In še nekaj je v Kaliforniji: ondi najde vsak človek svojo vero, saj je Kalifornija dežela 50 ver! Ni čudno, saj so ondi prebivavci vsi pomešani, v Kaliforniji dobiš Američane, Nemce, Indijance, Kitajce, Japonce. In vse polno je raznih cerkvâ in svetišč in vse polno še bolj različnih pridigarjev in prerokov — moških in ženskih. Bosi starci hodijo po cestah, sive brade jim valovijo po prsih, beli plašči vihrajo krog njih. In so društva za »podaljšanje življenja« in »bratovščine za večnost« in »Križarji iz onstran sveta«. In v vlakih dobiš take »apostole« in v kavarnah in vsepovsod. Iz raznih krajev so prišli — iz Rima in Jeruzalema, iz Indije in Egipta, iz Tibeta in Japonskega in Kitajskega. In še nekaj, neka Ana Rix Miliz pridiguje o tem, kako se kaka beseda izpremeni v dejstvo, če jo ne prestando mrmraš predse. Če si torej dan in leto ponavljaš besedo sreča — sreča — sreča — utegneš res najti srečo.

Kalifornija je torej pravo čudo. Ondi vidiš prirodne lepote, najdeš vere vseh vrst in si utegneš prenoviti duha in telo. Dá ti zlatá in kinofilmov, oranž in prerokov. Je pač »Amerika« v pravem pomenu besede. Je tisto, ko pravimo: »A to je bilo v Ameriki!« *K.*

Nove knjige.

Otoški postržek, spisal Anton Vadnjaj, Mohorjeve knjižnice 7. zv. Založila Družba sv. Mohorja, natisnila tiskarna Družbe sv. Mohorja na Prevaljah, 1925. Za ude Mohorjeve družbe broš. Din 10, vez. Din 12-50, za neude Din 17— in 22—.

»Jaz sem Francek Istinič iz Borovnice. Objestni ljudje, ki mislijo, da je treba majhnega človeka zaničevati, so mi dali drugo ime, ki ga ne slišim rad in ga ne povem« — tako se nam predstavi »Postržek« sam. (Postržek pravijo tistemu hlebčku, ki ga mati iz postrganih ostankov testa speko.) Tak pritlikljaj so zdeli navihanci Istiniču, ki nam pripoveduje svoje življenje, ki ga je začel v Borovnici, eno leto pa nadaljeval v Postojni — v šoli, odkoder je šel v Ljubljano. Ta življenjepis dečka, ki začne zoreti, je tako zanimiv, duhovit, poln humorja in resnobe, da mu je težko dobiti kaj podobnega v našem slovstvu. To je knjiga, ki jo uživa odrasel prav tako kot mladina. Jezik je pristno naš, mnogo je čisto novih rekel iz naroda. Kdor hoče dati otrokom kaj za Miklavža ali za god, naj jim kupi Postržka. V vsako hišo naj pride, v vse šolske knjižnice! Pisatelju Vadnjalu pa toplo priporočamo: Še, še kaj takega! *R. C.*

Uvod v perotninarstvo. Kako vzgajamo, gojimo in negujemo domače ptice. Sestavil A. Slivnik, bivši srpski drž. veterinar okruha Niš-kog, bivši kurator mestne klavnice ljubljanske. 1925. Založila Jugoslovanska knjigarna v Ljubljani. Natisnila tiskarna J. Krajec nasl. v Novem mestu. Cena Din 44—, platno Din 56—.

Ta knjiga (strani 174) ima sledečo vsebino: Za predgovorom se bavi s ptičjim telesom, nato s koristjo, ki jo daje perotninarstvo, s pogoji uspešne reje itd. Nato opiše najvažnejše kokoške pasme, razmotriva, katera bi bila za nas najbolj priporočljiva, opiše življenje in gojo kur, konserviranje jajc, pride v drugem delu do opisa še drugih domačih ptic in v tretjem delu opozarja na razne kurje bolezni. Knjiga je za domače gospodinjstvo prav vsake, zlasti kmetiške hiše koristna in važna. Mnogo jih je že začelo s kurjo rejo »na debelo«, pa so skoro vsi omagali. To delo utegne vsaj onim, ki v majhnem obsegu goje perotnino, brez dvoma koristiti. V času, ko je trda za denar, mora tudi vsaka gospodinja modro izrabiti prav vsak vir, odkoder bi bilo mogoče ujeti kaj dohodka. S tega stališča knjigo le hvalimo in založništvu radi priznamo, da je oskrbelo knjigi prav lično obliko.

Druga stvar v tej knjigi pa je jezik. Spisatelj je dokazal, da mu teče pero prav gladko in dobro po slovensko, če hoče. Toda knjiga napravlja vtis, kakor bi se trudil, da napiše tako, kakor nihče na svetu ne piše in se pisati ne sme. Ustvarjal je »nov jezik«, namašil v slovenski tekst hrvaških, srbskih, celo turških besed (ščedro!) in zapisal takele spakedranke: »in samo razne predstvene pravice spasle (rešile) so jih«. In tako se vije skozi vso knjigo brezobzirna nesmisel, da stavi v slovenski tekst na prvo mesto srbske besede, v oklepaju jih pa razlaga po slovensko: ljubopitnost (radovednost), sujeta (?) (nečimernost), spoja (ploditev), zadača (naloža), pomladek (mladiči), šchedro (radodarno), perad (perotnina), se z njim zanima (peča) itd. Kdo pod milim Bogom bi tako pisaril? Če je spisatelj imel dober namen, da bi tudi Srbi in Hrvatje umeli njegovo knjigo, naj bi bil dodal na koncu kratek slovarček, ali pa naj bi bil delal vsaj narobe, da bi pisal v slovenski knjigi slovenski, v oklepajih pa pridodajal srbohrvaške besede, na kar bi pod črto bravce opozoril. Tako zmes pa najstrožje obsojamo in odklanjamo. — Tudi zasebna spisateljstva srčna bolečina na strani VII o predstojniku ne spada popolnoma nič med kurji zarod. *Finžgar.*

Človek z bombami. Anton Podbevšek, založila in izdala Štefanija Ravnikar-Podbevškova. Tisk tiskarne »Merkur« v Ljubljani, 1925.

Podbevšek je zbral najbolj znane, sojene in presoane pesmi v zvezek; še enkrat sem jih bral in občutil isto kot vselej poprej; strahotna domišljija se zgane v tebi, ko to bereš, in te vselej trešči v prepad takoj, ko se zasveti vrstica, o kateri sodiš po svojem pojmovanju, da je poezija. Morda je res bolešna duša taka, morda je veren odsev takega čuvstvovanja, razbolelega, divjega? Ne vem. Vsak naj si ustvarja sodbo sam, bodočnost naj ugotovi, so li to pesmi, ali niso. Zase sem prepričan edinole o tem, da zdravje to ni. *R. C.*

Slovenski biografski leksikon. Uredil Izidor Cankar s sodelovanjem: Jože Glonarja, Franca Kidriča, Janka Šlebingerja. 1. zvezek: Abraham—Erberg. V Ljubljani, 1925. Založila Zadruga gospodarska banka. Natisnila Jugoslovanska tiskarna v Ljubljani.

To važno delo, ki bo obsegalo do 1000 strani in izide v šestih sešitkih, vsebuje življenjepise vseh nekdanjih in živečih slovstvenikov, umetnikov, glasbenikov, znanstvenikov vseh panog, šolnikov, politikov, narodnih gospodarjev, podjetnikov, izumiteljev in

vseh osebnosti, ki so za razvoj kulture v Sloveniji kakorkoli pomembne, bodisi da so slovenskega rodu in so delovale doma ali v tujini, bodisi da so tujege rodu, a so s svojim delom med Slovenci trajno vplivale na slovensko kulturno življenje. Slovenski biografski leksikon prinaša življenjepise s točnimi življenjskimi podatki, z opisom dela in pomena posameznih osebnosti za razvoj Slovencev, z navedbo vse literature, ki se na posameznike nanaša, in z opozorilom, kje je najti njih slike. Ta slovar ni samo popolna zbirka življenjepisov, marveč obsega v njih vso zgodovino slovenske književnosti, umetnosti, glasbe, politike, vseh panog znanosti (bogoslovja, prava, zdravstva, prirodoslovja, tehničnih in drugih ved), šolstva, industrije, trgovstva in ostalih delov narodnega gospodarstva. Vse delo (6 zvezkov) stane, kdor ga takoj naroči, 500 Din, posamezni zvezki 90 Din. Posamezne zvezke dobijo le oni, ki so se naročili. Kesneje, ko izide ves slovar, bo stal 600 Din za one, ki ga niso naročili. Prodaja ga samo Zadruga gospodarska banka v Ljubljani. Delo na videz stane mnogo. Toda kdor količkaj ve, kako ogromen trud je zakopan v tej zbirki, mora reči, da je poceni. Res si ga posameznik težko nabavi. Toda vse knjižnice in uradi pa bi ga morali imeti. V njem je kakor biser v školjki stisnjena, vsa naša kulturna zgodovina, ki je tem bolj zanimiva in kot čtivo tem bolj privlačna, ko v njej gledamo razvoj ob vseh onih možeh, ki so kakorkoli prispevali za napredek in prosveto slovenskega naroda. Hvala gre Zadrugi gospodarski banki, ki je prva pokazala smisel za tako velevažno kulturno delo in opozorila vse druge denarne zavode, da je pravzaprav njihova dolžnost, če od mrzlega mamona odkrhnejo košček za prosvetna prizadevanja, zlasti za taka, ki bi jim bila naša književna založništva težko kos. *D. S.*

Italijansko - slovenski slovar. Nad 40.000 besed, z bogato frazeologijo in kratkim imenikom krstnih in zemljepisnih imen. Sestavil dr. Josip Valjavec, D. S. Jugoslovanska knjigarna, Ljubljana (leta ?, izdaja?). Cena 70 Din. V drugi, neizpremenjeni izdaji (kar ni omenjeno, in tudi letnice ni) je izšel ta slovar, ki je že s prvo izdajo dokazal, kako je bil potreben, dober in res priročen. Za vse, ki se učijo laščine, ki bero laške knjige, za trgovce, ki si dopisujejo z laškimi tvrdkami, je Valjavčev slovar neizogibna knjiga, ki mora biti v vsaki zasebni knjižnici.

Mladikarjevi odgovori.



T., dijak v Lj. Poletni večer ima brez dvoma svojo posebno privlačno moč: narodna in umetna pesem nam to dokazujeta. Poletni večer na vasi, poletni večer v planinah — koliko poezije! Iz naših slovenskih pesnikov bi lahko nabrali lepo število prekrasnih pesmi o tem predmetu. Tudi Vas je navdušil tak večer. In reči moram, da je nekaj vrstic prav lepih. Žal, jih je nekaj slabih. In te so krive, da pesmice nismo natisnili v leposlovnem delu »Mladike«. Saj veste: en pogoj dobre lirčne pesmi je tudi ta, da je vsa lepa. No, čitajva jo skupaj!

Večer.

Mrak na zemljo se je spustil
in je zvezdice privabil,
je povabil hladen vetrič
in brezskrbno veselost.

Kot zdravilo dobrodejno
vetrič je telo obdal,
odvihral plahó je dalje,
kakor bi noči se zbal.

Vetrič v daljo je odplul,
zvezdice so zamigljale,
travice se priklonile,
jaz pa sladek sèn usnul.

Kakor rečeno, je poezija notri, pa vendar Vam jo moram z neusmiljeno roko razdreti. »Mrak se je spustil...« kako, po vrvi? Slab izraz. Da bi zvezdice privabil, bi se mrak moral kvišku vzpeti! Ali ne? »In brezskrbno veselost...« Zvečer smo vobče zaspani in dan nam prinese polno skrbi; ta vrstica bi pač bolj prijala — jutru. »Kot zdravilo...« Ta dva verza sta slaba proza. »Kakor bi... se zbal...« »bal« bi bilo pravilno. »Zvezdice so zamigljale...« Šele zdaj? Zgoraj ste rekli, da jih je že privabil!

Marinčič Ivan, Istra, Italija. Pesmica »Ave Marija« se Vam ni posrečila; ostali dve (»Želje« ter »Spomin na te«) pa izročim, nekoliko opiljeni in popravljeni, glavnemu uredniku.

Članu izobraž. društva v Šenčurju pri Kranju. Ne, pesmici nista dobri. »V mraku« nam slikate poletni večer v raznih prizorih: popotnik se vrača iz tujine, kmet s polja, rudar iz jame, gospodinje kuhajo večerjo... Vse to ste brali najbrž že v čitankah osnovne šole. Je popis, a ne pesem. V »Glasu srca« se pogovarjate s svojim srcem o lepi rožici, ledenomrzli. Ta razgovor ima nekaj poezije, ali oblika je še nezadostna.

Zvona. Poslali ste nam »Slutnjo«, ki se glasi:

Raz zlato se nebo
je zvezda potočila —
nad zibko sinčkovo
se mati je sklonila:

»Odideš v zlat večer,
kot zvezda v vsemir,
v neskončnost se utrneš
in se nikdar, nikdar ne vrneš...«

Torej tudi poletni večer. Kaj nam ne ugaja? Vidite, primera v drugi kitici je ponesrečena, ker preveč izumetničena: mladenič odide v svet zjutraj, ne pa zvečer; zgubi se res marsikateri, toda to imenovati, da »se utrne v neskončnost«, ne gre. Zaradi ritma bi se moralo glasiti: u vsemir.

Tatjana. Za svoja čustva doslej še niste našli primernega izraza. Mislim, da niste rojena pesnica. Izmed vseh poslanih pregledja najboljšo, ki je pa močno slaba, »Življenje naše«:

Buči vihar. Šumi morje
kot nema pesem in gorje;
človeštva bol — en sam je vzdih,
glaseč se v večnost vsaki hip.

Življenje naše — smrti sen,
so solze le — potem jesen
pobelj temne naše gore
in smrt nas pelje v jasne dvore.

Najprej pravite, da je življenje podobno morju, ki ječi in stoka; kar naenkrat pa je sèn, in potem slišimo še nekaj o jeseni, o »temnih gorah«, o snegu in jasnih dvorih. In tista druga vrstica! Kakšna kolobocija! Pesnikovanje kar pustite!

Nepoznanemu iz Maribora. Lepo je, da se spominjate Malgaja ob Cirilmetodovem kresu; pesmica pa ni lepa. Kres, griči, topiči, Drava, Meža, Urška gora, Slavije vodé in slovanski god — vse to nas nič ne gane, ker nas geniti ne znate. »Tvoj narod je svoboden!« Res? Ves? — Pišete nam: »Glejte, da ne boste preveč krivo gledali na mojo pesem,« in da naj bo kritika »mila«. Poglejte še enkrat moj obraz!

Ivanka B., Portogruaro, Italija. Vaša črtica »Argus« se mi zdi prepesimistična. Da je vse laž v življenju? Mar bolečina res nima zmisa? Krščanstvo uči drugače. Kaj drugega! Imate lep dar pripovedovanja.

Žarko A. Vaša črtica »Kipeči spomini«, žal, nima literarne vrednosti; preveč, res je, diši po litru. Brez cene je tudi »Grenka čaša«.

V. N., Mürska Sobota. Vaš prekmurski motiv »Ko je listje padalo...« je pisan v gladki slovenščini in se prijetno čita: »Pripovedujete, kako je mlad Prekmurec slutil smrt v svetovni vojni in kakó je to žalost občutila tudi narava v njegovi vasi. Toda konec mi ne ugaja, ko pišete: »Iste večera so se prikazali v vasi boljševiki, za čepico in na sablji so nosili rdeče cvetove. Napočila je zarja svobode...« Z boljševiki?! Za Prekmurce je prišla, bi menil, svoboda od drugod. Morda je le Vaša stilizacija tu nekoliko nerodna?

M...r v Lj. Novelica »France Jankar« ima še velike napake, slovnične in tehnične: preveč je zunanjih dogodkov, premalo notranjega peklà v Jankarju, preden se spreobrne. Morda predelate?

Ivan B., Št. Vid. V 6. številki sem Vam očital, da preveč posnemate. Poslali ste mi novih pesmic. Vztrajni ste. In vendar? »Nedeljska idila« je spel samó kopija »Poljske idile« Župančičeve. Kaj pa tista stvarca »Jeseni«? Poglejva!

Jeseni
so naša srca
kot okajene svetiljke,
v katerih poslednji plameni
trepečejo, umirajo v mrak.

Jeseni
s plaho rokó
iz solčnih dalj spomine
kličemo vsi mračni, trhleni...
In v naših dušah poje: Smrt, smrt.

Za primero o »okajenih svetilkah« bi Vas nemara celó Lipe Haderlap zavidal. In pa, da »z rokó kličemo spomine«? in da smo jeseni vsi »trhleni«? Tudi Vaš »Asket«, ki mu cele noči bič kakor ognjena kača opleta telo, ni — v Vaši pesnitvi — poetičen. Prijatelj, kar povežite jih z rdečim trakom, pa v dimnik ž njimi, da se posuše za stara leta.

Jože D—k. Ker poje Vaš deklíč, da je izpod Pece, sklepam, da ste tudi Vi tam doma. Pesmice so vse bolj poskočne. Precej slične narodnim. Nekakšne nagajivke. Čitajmo »Poredno«:

Uh, Uh!
kak si ti majčkena! Če sem tak majčkena,
V žep te pograbil, se ti že ukradem,
svate povabim, iz žepa ti padem,
pa hajd pred oltar! pa hajd pred oltar
le sam!

Dovtip se mi zdi dober. Ampak za slovstveni del »Mladike« se mi zdi pa le — premajčkena. — V ostalih pa ne najdem bogvekaj dovtipnosti. Ali prav vidim?

Jadranskemu v Kanalu. »Mlad sem še, komaj 16 let imam, tudi študiran nisem, ali veselje imam za pesmi... in zato bi rad poskusil srečo...« Fantič! Mladost še ne daje pravice, delati slabe verzje.

Katja. Primera, da je Vaša duša kakor struna, ki bi prelepo zabrnela, ako bi večča roka udarila nanjo, ni nova. Izražena je pa zelo nepoetično. Dà, z mislijo se mora združiti tudi prava beseda. In to je umetnost. O slovenski slovnici pa niti ne govorim. »Pošiljam Vam dve moji (!) pesmi...« »Spomine v dno moje (!) duše sem skrila...«

A. B—ý, Lj. Čitajva z a č e t e k, 'pe-smice' »Povratek«:

Ko vračal sem se čez nekaj let
domov skozi stari drevored,
mi je listje z vseh dreves
na cesto k noгам padalo... itd.

Ja, kje pa ste bili »nekaj let«? In kakšno vlogo je igral stari drevored takrat pri odhodu? itd. Vidite, kar ste nam poslali (Sèn, Osamljen in Povratek), je vse — prazna proza.

Naše slike.

Rajska ptica je posnetek po ujedkovini (radiranki) slovenskega slikarja Henrika Smrekarja, ki je zaslovel med nami zlasti po svojih risbah in karikaturah. — Radiranka nastane na sledeči način: Kovinska (bakrena) ploča se prevleče s plastjo, ki sestoji iz asfalta, smole in voska. Na tej snovi izvrši slikar z radirno iglo risbo, katero namerja odtisniti. Igla predere ono prevlečeno plast, tako da se pod vsemi njenimi potezami odkrije kovinsko dno, medtem ko ostanejo ostali deli ploče pokriti. Ko je risba na zgornji plasti gotova, se dene ploča v razredčeno solitrno kislino, ki se na potezah risbe zajé v baker; tako preide risba na pločo. Ko se voščena vrhnja plast odstrani, se prevleče kovinska ploča z barvo, ki preide v razjedene poteze, in se odtisne na papir.

Slika nam predstavlja ptico-rajčico, o kateri pripoveduje narodna pravljica, da zna s svojim čudovitim petjem ljudi popolnoma očarati; poslušajo jo tisoč let in se jim zdi ta čas kratek kot en sam trenutek. Mlada dekle je obsedela pod drevesom, poslušaje rajsko pesem čudovite ptice, ki poje na desni zgoraj v vejevju. Presanjala je tu že mnoga leta, zakaj zeleni bršljan jo je prerastel do prsi. Ko pesem utihne in se začaranka zbudi, bodo minila stoletja; deklica bo stala sama v tujem svetu, med neznanimi ljudmi.

GOSPODAR IN GOSPODINJA



Vrt.

Breskev in marelica.

Ni ga izlepa zlahtnejšega in boljšega sadu nego je zrela breskev in marelica. Kakor je zunanost teh plodov nenavadno prikupljiva, pravtako ju tudi glede sočnosti in okusa ne doseže noben drug sad naših krajev. Žal, da sta te dve sadni plemeni tako občutljivi, da ne uspevata povsod na planem kakor drugo sadno drevje. Gojimo ju zato izvečine le ob solčnih stenah, na planem pa le v prav toplih legah. Zlasti marelica je v tem oziru še bolj nekazna nego breskev. Raste sicer tudi na planem, toda obrodí redkokdaj, ker navadno pozebe cvetno popje že pozimi, preden se jame razvijati. Ako pa tu in tam ob milih zimah dočaka konca zime, pa jako rada pozebe v cvetju, ker cvete v ugodnih letih že koncem februarja ali začetkom marca. Nekateri sorte breskev so pa bolj kazne. V toplih legah, zlasti po vinorodnih krajih, uspevajo in razmeroma dobro rode tudi na planem brez posebnega zavetja. Vobče pa sodita breskev in marelica v naših hladnejših in bolj mokrih krajih le bolj za špalir, kjer jima posebno ugaja zavetje in toplota raznih zidanih, pa tudi lesenih sten.

Breskev in marelica začneta prav zgodaj roditi. Tretje ali četrto leto potem, ko smo ju posadili, navadno že pokusimo prvi sad. Zato pa je njuno življenje v primeri z drugimi koščičastimi, zlasti pa s pečkastimi sadnimi plemeni jako kratko. Malo je breskev, še manj pa marelic, ki bi dočakale 25 ali celo 30 let. Navadno se jih že prej loti kaka bolezen, ki jim polagoma izpodjeda življenje. Večkrat jih pa ugonobi kar na mah. Največkrat je človek sam kriv, da z breskvami in marelicami nima sreče, ker jim ne nudi take zemlje kakor je potrebujejo. Posebno a p n o je snov, ki ne sme manjkati, ako naj breskve in marelice uspevajo. Kjer ga ni v zemlji že od narave dovolj, ga moramo dati v obliki živega apna, ki je toliko ugašeno, da se zdrobi v drobno, belo moko. Posebno jima prija sprsteniasta zemlja, ki ji primešamo obilo stare zidine ali zdrobljenega ometa. Nasprotno pa jima ne ugaja zemlja, ki ima preveč dušika. Zato kaj slabo prenašata gnojenje z gnojnico in sploh

vsako preobilo zalaganje z dušikom, naj si bo v tej ali oni obliki, zlasti ako obenem primanjkuje kalija in apna. V zemlji, ki je pregnjena z dušikom, breskve in marelice rade pozebejo, končuje jih smolika in razne druge bolezni. Pravtako jim ne dá dobro, ako jih preveč v živo obrezujemo. Najmanj jim škoduje, ako jih obrezujemo poleti, ko rastejo. Takrat je pravi čas, da sproti odstranjujemo nepotrebne poganjke, čim poženejo na neprikladnih mestih. Le kdor tako ravna, si bo vzgojil zdravo, rodovitno drevje in lepe drevesne oblike. Poleti, dokler rasteta in sta zeleni, potrebujeta mnogo vode. Pozimi jima je pa podtalnica jako škodljiva. Ohranita se najbolje, ako so korenine bolj na suhem.

Za breskev na planem je grmičasta drevesna oblika najbolj prikladna. Marelici pa se skoro bolj prilaga visoko deblo. Ob stenah pa gojimo obe najrajši v naravnih, pahljačastih oblikah. Glavno vejevje (voditeljice) razpeljujemo in privezujemo na primerno ogrodje, kakor pač narašča. Paziti je treba le, da se veje nikjer ne križajo in da ne rastejo v smeri proč od stene. Marelica se tudi dosti radovoljno ukloni v pravilne viličaste oblike s somerno razvitimi voditeljicami. Toda naravni špalirji so bolj zdravi in praznine, ki večkrat nastanejo, se laže zopet izpolnijo. Še manj pa kaže, da bi breskev vklepali v tesnobo pravilne oblike, ker raste še bujnejše nego marelica in sili na vseh straneh z določene tira. Za vzgojo in negovanje takega oblikovanega drevja je treba precej znanja in spretnosti, pa tudi nekaj časa.

Breskev ima to posebnost, da rodi samo na enoletnem lesu, torej le na poganjkih prejšnjega leta. Zato je treba pri vzgoji in obrezovanju vedno skrbeti, da naraste vsako leto nov rodni les, starega, ki je že obrodil, je treba pa vsako leto izrezavati. Dalje se razlikuje breskev od ostalih sadnih plemen tudi v tem, da se dado posamezne sorte precej zanesljivo razmnoževati tudi s semenom (s koščicami) brez požlahtnjevanja. Vendar pa dandanes

tudi breskve cepijo, ker je tako drevje bolj zdravo in trpežnejše nego samorodno in ker je vendarle bolj gotovo, da na ta način dobimo sorto, katero baš želimo. Marelice pa razmnožujemo le s požlahtnjevanjem, kajti drevje iz koščic je slabotno in sorta nezanesljiva.

Breskve in marelice cepimo (najrajši z očesom avgusta meseca) na razne slive. Za najboljšo podlago se je izkazala Julijeva sliva, ki jo nalašč v to svrhu sejejo in goje v velikih množinah. Breskve cepijo v toplih in suhih krajih (v Italiji, na Francoskem, pa tudi že na Goriškem) na mandelj. Pri naš uspevajo prav dobro tudi na breskovem divjaku. V novejšem času so začeli cepiti breskve in marelice na trnoljico ali črni trn. Tako drevje ostane majhno, kmalu zarodi in je jako trpežno.

Breskev in marelic nikdar ne sadimo v jeseni, ampak vedno le spomladi. Zelo važno je, da mladim sadikam prav na kratko obrežemo vrh, ker sicer se nerade primejo ali vsaj prav slabo odganjajo. Tudi korenine moramo primerno skrajšati. Ob stenah potrebuje posamezen breskov ali mareličan špalir 2 do 3 m na širino in 3 do 4 m ali celo več na višino. Grmiče na planem sadimo 5 do 6 m narazen.

Breskev dobro raste in uspeva samo na zemljišču, ki ga redno obdelujemo in gnojimo — torej na vrtovih, po njivah, zlasti pa po vinogradih. Na zaledinjenem svetu raste jako zanikrno, hira in naposled pogine. Marelica v tem oziru ni tako občutljiva, dasi tudi njej bolj ugaja obdelana zemlja nego travnata ledina.

Večina breskovih sort je francoskega izvora. Mnogo so jih vzgojili tudi na Angleškem in v Nemčiji. V zadnjem času so pa zaslovele ameriške breskve, ker se je izkazalo, da so manj občutljive nego francoske. Kalanke (katerih meso se loči od koščic), so vobče bolj priljubljene nego kostenice (katerih meso se trdo drži koščice). Zato so pa kostenice manj občutljive nego kalanke.

Izmed pre mnogih sort so vredne priporočila posebno tele: kraljica vrtov, baron Dufour (izg. Dufour), La France (izgov. Lafrans), Amsdenova in Briggova breskev, Aleksander, Triumph in Waterloo.

Marellice za špalir: debela rana, Ambroževa, nanciška, turška in sirska marellica. Za drevje na planem bi priporočili melniško, holandsko in ogrsko marellico.

Najhujši sovražniki breskev so listne ušice, smolika in kodra. Ušice zatiramo tako kakor na drugih sadnih plemenih (tobačni izvleček, kvasijeva brozga), smolike se ubranimo, ako skrbimo, da je v zemlji dovolj apna, kodro pa odpravimo, ako škropimo breskve pozimi s 5% raztopino modre galice.

M. H.

Matí.

Žena.

Enostavna je njena naloga: dom. To je vse. A če pomisliš natančneje, spoznaš, da je v besedi »dom« troje drugih besed in drugih nalog, ki so: mož, otroci, gospodinjstvo. Pa se spet zamisliš v sleherno izmed teh besed in najdeš v vsaki izmed njih spet posebne naloge. Pri besedi »mož« obstaneš in vidiš te dolžnosti, ki jih mora vsebovati žena napram njemu: ljubezen, zvestoba, prijateljstvo, razumevanje, potrpljenje, samozataja. Koliko svetov notranjega življenja je v vsaki izmed teh besed! In se zamisliš v pojem »otroci« — in že ti prihajajo nebrojne naloge, ki jim mora biti žena in mati kos, in ki so le nekatere izmed njih: ljubezen, skrb, samoodpoved, skrb za telesno nego, vzgoja in čezmerna potrpežljivost. In greš dalje in vidiš polje gospodinjstva in se zazreš v nove poti: v red, točnost, snago, štedljivost, v srčno izobrazbo.

Vse to obsega poglavitna naloga žene: dom! — in vse to mora obvladati žena, poznati mora ves ta svet, potopiti se mora v najnezatnejši kotiček tega svojega sveta; vdati in oddati se mu mora vsa in do dna duše in telesa. Svet žene je neizmeren, je kakor potrog sveta, in vendar obsega ves ta svet časih komaj nekaj kvadratnih metrov skromnega stanovanja. Morda so le štiri stene — a koliko potov je med njimi, ki jih prehodi prava, skrbna in dolžnostna žena-mati dan za dnem in noč za nočjo! Trudapolna popotovanja so v tem ozkem — brezmejnem svetu, so veselo- in žaloiigre, so užitki najnežnejših odtenkov, ki so polni umetniškega pomena, in so izbruhi najbolj sirovih človeških napak, ki tolčejo po telesu in sekajo rane v srce. V svetu doma, v obsegu teh štirih sten, je solnce in so nevihte, je pesem in so bolesti, je smeh in so grmade skrbi, je cvetje in so skeleči trni, je luč in je tema. Živo

življenje in kamenita smrt si podajata roke dan na dan.

Mož je glava žene, a žena je duša doma. Vemo, da brez duše ni življenja v telesu — je smrt. In vemo, kako prazni so taki domovi, kjer umrje žena in mati. Kako vsepovsod nečesa nedostaja, kako sili praznota v sleherni del doma, v živi del — v ljudi — in v neživi del — v gospodinjstvo.

Še bolj hudo pa je ondi, kjer žena in mati živi telesno v domu, ne živi pa v njem z dušo. To se pravi: žena ni žena za svojega moža, ampak ji uha-jajo misli v drug moški svet, se ne zanima za delo in trud svojega moža, ampak živi poleg njega kakor mrtvo bitje in ga ne vidi in ne sliši. In se pravi nadalje, da ni taka žena prava mati svojih otrok, ker ne vidi njihovih potreb, ne čuti z njimi, se ne bavi z njihovo notranjostjo in zanemarja njihovo telesno in duševno nego. Taka žena je sama sebi več, prva misel ji je misel nase. Odveč so ji skrbi za otroke, zanemarja jih in jih prepušča cesti v vzgojo. In se dalje ne zmeni za gospodinjstvo, ji je odveč red in snaga, ne pazi na izdatke, nima smisla za domačnost in za solnce družinskega življenja.

Taka žena je mrtva, čeprav živi; škoduje sebi in domu in vsem, ki so v svetu njenega področja. In morda ne obsega njen svet le štirih sten, obsega več sob in soban — in vendar je ni nikjer v tem svetu, ampak hodi po tujih, zlih potih in zanaša strup med svoje. Nedostaja ji ene poglavitne čednosti — ljubezni nima.

Ljubezen je pa izvor vsega življenja in prava žena in mati mora ljubiti svoj dom.

Marija Kmetova.

Umna gospodinja.

Mleko in mlečni izdelki.

Lea Fatur.

O »sladki« vinski kapljici in o »zlahtni« vinski trti ve in zna pri nas vsak nedorasel fantič vse polno zdravice, pesmic in napevov, ki navdušeno proslavljajo dobrotnico - trto in njeno božjo kapljo, stara svatovska, tako-rekoč obredna, pa poje v kipečem navdušenju celo, da je Bog Oče preljubo vinsko trto sam sadil.

Vino zapečati poroko, v vinorodnih krajih bi bila sramota za botre, če bi prišli od krsta trezni domov, novi kristjanček gre od krsta v krčmo in dobi kapljo vina, »da se ga privadi«. Zato je vsak Slovenec že od samih vinskih pesmi in navad prepričan, da ga ni veselja brez vina, ki je tudi tolažilo v bridkosti življenja. Vino daje

vsemu našemu javnemu življenju pečat. In »kadar umrl bom,« — si želi pošten in pravi Slovenec — »frišen grob in firkelje na grob«.

Zakaj pa ne poje nikdo o tistem, ki je prva pomoč v življenju vsakega, o prijatelju, ki nas krepi in tolaži v boleznih, ki nam uteši žejo in lakoto, ki nam dela gladka lica, ki polni žepe gospodinjam? Zakaj ne poje nikdo o podaljševavcu življenja, o ščitu miru, zakaj ne poje nikdo o belem in sladkem mleku, zakaj ne poje o kravi rogati, ki je drugačna dobrotnica kakor preljuba trta, zakaj ne o kozi bradati, ki živi toliko ubogih družin, zakaj ne o ovčici v belem kožuščku, ki se hrani tako revno in plačuje borno nego z zlatom? In zakaj nam ne bi bilo mleko, tovariš in prijatelj naših otročjih let, tudi tovariš v zreli dobi, tudi pri gostiji?

Kaj?! Mleko?! Kako se boš pa pretepaj? Po mleku se človeku ne ljubi rogoviliti. Za otroke je mleko; še za ženske pa ne, tudi te ga rade potegnejo, seveda. To je: kako bi se pretepaj po mleku in kaj bi delali na vasi ob nedeljah zvečer, če bi ga ne zvrnili par litrov in se potem malo zlasali? Sodnija pa mora tudi kaj dela imeti.

Mi moramo drugam! Ven iz ozračja preklinjanja, sirovosti, prepirov, pretepev in ubojev, pri katerih se vsakdo izgovarja na pijanost kakor na neko potrebo in čast. Zadušili se bomo.

Narod Fincev je majhen, skoro tolik kot naš. Tudi ta se je začel dušiti v pijači. Kaj je storilo izobraženstvo? Vsi so se zavezali, da bodo popolni abstinentje. In tudi so, da vzgajajo ljudstvo. Pri obedu pri najbogatejših družinah stoji na mizi vrč mleka, ki ga pijejo pri obedu. Če tam poveš, da piješ (ne pijančuješ), že slutijo, da nisi več spodoben človek. Če tam obiščeš (kot tujec) družino, te gospodinja takoj vpraša, ali piješ. Če pritrdiš, te obdeluje tako dolgo, da ji obljubiš biti abstinent. Tak narod bo živel!

Na potu v druge razmere nam bo mleko tovariš in prijatelj. Treba bo peti »pesem« o mleku, peti jo na vsako »sorto viž«, da bo prešla mladini v kri, da bo pela o sladkem, o kislem, o presnem in kuhanem, o cellem in o posnetem, in da bo živela leta očakov in prvakov.

Važnost mleka v javnem in v zasebnem življenju. Kaj nam je mleko, smo videli in skusili za svetovne morije, ko so romala krdela mater v oddaljene vasi, ko smo se slačili in sezuvali, ko smo sedevali v temi, samo da smo prištedili svečavo

v zameno za mleko. Za najpotrebnejše je šlo. Tudi domovinska pravica je bila v zvezi z mlekom: matere, ki so bivale za vojne v drugi državi, niso dobivale olajšav za dobivanje mleka, ako niso optirale za državo, v kateri so bile.

Vojska je jemala posestnikom krmo in molzno živino, celo na kmetih je že jelo primanjkovati mleka. Ljudska prehrana je postajala vedno bolj zanič, kmetje niso mogli rediti prašičev, ker ni bilo mleka: tako je nastalo pomanjkanje masti.

Po mestih je umrlo na tisoče in na tisoče otrok, ranjencev in drugih bolnikov, izhiral je, kar je bilo starega, in opešalo, kar je bilo srednjih let. Nedorastli se niso razvijali pravilno. In še zdaj je med nami dosti boleznih, ki izvirajo od medvojnega pomanjkanja mleka.

Zelo važen činitelj je mleko v gospodarstvu; mnogo hiš, krajev in dežel živi od kupčije z mlekom; zaradi dovoljenja ali zabranitve izvoza postane mleko tudi politično vprašanje.

Pri vsakem gibanju za povzdigo naravnega življenja se oziramo na mleko; skrb za javno zdravje — je skrb za dobro mleko. Vsi zdravniki, vsi prijatelji naravnega zdravega življenja priporočujejo uživanje mleka, abstinenti zahtevamo pivnic in jedilnic, kjer se bo točilo mleko in kuhala in pekla jedila na mleku ali z mlekom.

Na mleko se zanašajo tudi miroljubi ali pacifisti. Mleko ne draži ne jeter ne ledvic, po mleku ne diši pretep in pastirska piščal ni bojni rog.

Boj, ki se je često razvijal na trgih ob pomanjkanju mleka, nam je tudi priča, da mleko pomirja kri — kdor ga nima in ne more dobiti —, pa zbesni. Črn je dan, ko ni mleka v hiši; kaj črna kava, kaj prežganka, kaj čaj! Mleko je edino, ki utolaži srce starih in mladih.

Mleko pa ni samo prevažno živilo in zdravilo, mleko ni samo bogastvo dežele in posameznika, mleko je tudi od pradavna znano lepotilo in pomladilo. Lepotice starega Rima so se kopale v mleku in so imele čez noč na obrazu mlečne obkladke. Germanke v Tacitovem času so bile neke bele v obraz, ker so se umivale z mlekom, ki so mu primešale žgane vode. Za vojne so zaprli v Budimpešti židinj, ki se je kopala v mleku. Na kmetih pa pravijo, da dobi dlakast obraz, kdor se umiva z mlekom. Spoštovanje do mleka! A matere na kmetih umivajo svojim dojenčkom bolne oči z mlekom in pravijo: »Bodi čisto moje oči kakor Matere božje mlečice.«

S e s t a v a m l e k a. Kakor za druga živila tako tudi za mleko do novejših dobe niso natančno vedeli, iz kakih snovi sestoji. Splošno mnenje je bilo, da se nareja mleko naravnost iz krvi, šele Voitove preiskave so dokazale, da je mleko izločba ali razkrojina stanic prsnih žlez, ki so v vednem prsnjavljanju.

Bunge in drugi novejši raziskovavci menijo, da ima mleko poleg izločbe prsnih ali krvnih žlez še druge fermente: soli in rudnine kakor kali, natrij, magnezij, železo, apno, fosfor, poleg teh pa še glavne redilne snovi; beljakovino, tolščo, sirnino in sladkor.

Pravzaprav je mleko raztopina soli in rudnin na vodi, po kateri plava maslena tolšča v obliki predrobnihih kroglic, ki so zavite v pretenko sirninino mrenico. In te kroglice dajejo mleku njegovo belino.

Kakor vidimo, je mleko približno tako sestavljeno kakor kri, zato se nam redi, sveži in krepki kri po uživanju mleka.

V litru mleka je 30—40 gramov beljakovine, 45 gramov mlečnega sladkorja, 45 gramov tolšče in okoli 900 gramov vode.

100 gramov mleka ima v sebi 15·10 miligramov apna in 2 do 3 miligrame železa.

K a j d o b i m o i z m l e k a. Sladko in kislometano, razne vrste skut in sira, razne vrste skisanega mleka, kakor bolgarski jogurt, kavkaški kefir itd.; razne vrste sirotk, presno ter kuhano maslo, zmetko ali pinjenec, kúmis, alkohol in druge pijače, suho mleko ali mlečni prah, zgoščeno mleko (konserva), zmlezek (zasirjeno mleko po teletu).

Za kaj še porabljamo mleko? Za kuho in peko, za krmo živalskih mladičev, za pitanje piščancev, za omeščanje in shranjenje mesa itd.

Mleko se rabi tudi v obrti, potrebuje ga zidar pri belanju, z njim se pere volna in svila, mleko izje madeže od sadja in črnila.

Mleko zapisujejo zdravniki v mnogih boleznih, kakor za jetiko in pljučnico, za želodčne rane, opešanje krvi, za ledvične, črevesne in jetrne bolezni. V novejšem času upoštevajo zdravniki na Nemškem mleko kot sredstvo za obolenje golščne žleze.

Uporablja se v zdravilstvu kot živilo, kot obkladke, kopel in klistir.

A l i j e v s a k o m l e k o u ž i t n o ? Mleko vsake živali je namenjeno za prehrano mladičev, torej bi bilo gotovo užitno tudi za ljudi, ni pa povsem v navadi, recimo, konjsko ali košutje mleko, kakor ni povsod v navadi pasje meso. Brali smo o volkulji,

ki je dojila Romula in Rema, in o košuti, ki je hranila Genovefinega sina, in druge take priče. Zdi se pa, da ne uživajo povsod mleka; saj pripoveduje Anglež Govern, da uživajo Tibetanci maslo, ne pa mleka.

V Evropi je v navadi kravje, ovčje in kozje mleko; v nekaterih deželah, kakor v Italiji in v Španiji, uživajo tudi osličje mleko, po drugih delih sveta uživajo mleko raznih plemen goved, ovac in koz, polarni narodi košutje, Kirgizi, Tatari, Kalmuki in tudi prebivavci ruskih step uživajo kobilje, Beduini in drugi narodi puščav pa velblodje mleko.

V tropičnih krajih poznajo tudi rastlinsko mleko; dobivajo ga iz kokosovega oreha. Neka vrsta palme ima v sebi sok, podoben po okusu in podobi kravjemu mleku; iz orehov drevesa arasuha se dobiva tudi mleko, ki je pa zoprnega okusa.

Moda.

Nove ženske skrbi.

Moda ima toliko zahtev in vprašanj in zapovedi, da časih ženske že ne vedo, kaj bi in kako bi. Zdaj si ženske najbolj belijo glave s tem, kaj bo z lasmi. V zadnjem času so prišli lasje ob dobro ime, kar postrigle so si jih. In je že kar čudno, če vidiš v mestu kako damo, ki bi imela še kito. Vse so ostrižene. A moda ima čudovite muhe. Ostrižena glava ne bo nič več dolgo moderna. In zdaj nova skrb — kaj bo? In se pripravljajo razni razsodniki na tem polju, da bi izumili frizure, ki bi bile najbolj prikladne za prehodno dobo, ko lasje niso čisto ostriženi, pa kite vendar še ni nikjer. Zato imajo ženske že vse sorte zatikalke in vtiikalke v laseh in v Parizu nosijo pri slavnostih — lasulje. Oj ta moda! Najprej si ženska ostriže lase, pa jo že skrbi, kako bi prišla spet do las. In ves ženski svet je zdaj poln te nove skrbi. Žal, je ženskam le tisto všeč in se ji zdi lepo le tisto, kar je moderno. Moderno je pa danes to, jutri spet povsem kaj drugega. Vprašanje je, kdaj bo pamet moderna. K.

Pestrost in bujnost današnje mode.

Črte in črtice, križi in križci, rože in rožasta polja, slikarije in vezenine, čipke in čipkasto blago, pentlje in trakovi, gube in zgibki, gumbi in cvetke iz blaga — vse to in še več hodi z današnjo modo. Blagovi so nove in posebne vrste, kroji so taki, da je vse živo na človeku, da vse poje in govori o solncu in življenju. Celo širokokrajni, takozvani »florentinski« slamniki so

prišli na vrsto, ki visijo z njih dolge pentlje in plapolajo čez obleko do pasu. In če ni ta moda pretirana, kar se pravi, da le ni preveč izrezana in prekratka, moramo reči, da je lepa. Izprijenosti dá vanjo vsaka ženska sama toliko, kakršna je sama v sebi. In take nemoralnosti je utegnila dati tudi ženska iz prejšnjih dni v svojo zunanost, čeprav je bila zapeta do ušes in se je krilo vleklo za njo. Kakor kdo hoče, tako se obleče. In če hočeš, da se ozirajo za teboj, pa se bodo, če se ti zdi namreč to prav in lepo ..., kar je pa drugo vprašanje. Res je pa, da morda še nobena moda ni zahtevala toliko pameti in okusa kakor današnja. Zato je nemara tudi toliko prestopkov v tem oziru, ker nekaterim le ne moreš dopovedati, da ta in ona barva in taka in taka golota ni zanje ter da je sleherna pretiranost smešna in večkrat tudi nemoralna. *M. K.*

Ženska moškost.

Bati se je, da ženska iz sedanje dobe ne postane preveč podobna moškemu — po zunanje. Kratki lasje, moške hlače pri sportu, ozke obleke in jopice, ki so kakor moški jopiči in vratniki s pentljami in majhni klobučki in cigarete — vse to kaže, kako postaja ženska podobna moškemu. Iz zgodovine pa izvemo, da ta smer ni nova, ampak so bile ženske že tudi prej take. Če pomislimo na rusko carico Katarino II., na vojvodinjo Montpensiersko, ki se je lastnoročno udeležila vojne, na kraljico Zofijo Marijo Neapoljsko, »junakinjo z Gaete« — vidimo, da sicer niso stremile po moških oblekah, a so nastopale, kakor bi bile možje. In poznamo iz zgodovine ženske, ki sicer niso nastopale v moških vlogah, a so se oblačile kakor moški. Predvsem je bila taka švedska kraljica Kristina, hči mogočnega kralja Gustava Adolfa, ki ga poznamo iz protestantovske dobe. In taka je bila tudi nečakinja francoskega kardinala Mazarinija, Marija Mancini, ki bi bila postala »skoraj« francoska kraljica.

Švedska kraljica Kristina je bila pač prezgodaj na svetu. Ni sodila v tisto dobo žensk. Ko se je bila odpovedala prestolu, je potovala vsepovsod. Učena je bila kakor kak visokošolski profesor, šaljiva je bila in zabavna kakor kaka igralka po poklicu in je bila spet otročja kakor šestletno dekletce. Na modo ni gledala. Vseeno ji je bilo, kako se je oblekla. In grda je bila, da je noben moški ni maral pogledati. Venomer se je preoblačila. Zgodilo se je, da je šla v kraljevsko kočijo vsa ka-

kor kraljica, a je izstopila preoblečena v častnika. Mogoče bi bila v naši dobi izvrstna igralka. Tedaj pa ni spadala nikamor. Le enkrat je bila ljudem všeč — na mrtvaškem odru.

Marija Mancini je živela na dvoru francoskega kralja Ludovika XIV. Poročena je bila z imenitnim velikašem Colonna iz Italije in je imela pet otrok. Po porodu petega otroka pa je kratkoma izjavila svojemu možu, da ne bo nič več rodila in je možu — ušla. Potovala je okrog kakor njena sovrstnica švedska kraljica in zapirali so jo v samostane — a je vedno utekla. Menjavala je samostane kakor menjamo dandanašnji hotele. Rada je nosila moško obleko — na maskeradah in potovanjih. Tudi ta je bila nekaj stotletij prezgodaj na svetu.

Leta 1850 je bila pričela Američanka Amalija Bloomer razširjati misli o moških oblekah za ženske. Vendar se take obleke le niso utegnile udomačiti med ženskami, čeprav so bolj in bolj silile v ospredje in nastopale na govorniških odrih. Če je pa bila kaka ženska ostrižena, so pa sploh dejali, da je kakor moški in so se »z zamero« in skoraj s studom odvrčali od nje. In danes? *M. K.*

Kuharica.

Zelena telečja juha.

$\frac{1}{4}$ kg telečjih kosti duši v eni žlici masti, z drobno na listke zrezano čebulo in par koleščki korenja. Ko se nekoliko zarumeni, prideni eno v mleku namočeno žemljo ter prilij dva litra gorke vode in vse skupaj kuhaj eno uro. Nato juho precedi in žemljo s korenjem in čebulo pretlači ter prideni eno v trdo kuhano in seseklano jajce, par žlic kuhane špinače, žlico drobno zrezanega peteršilja, soli, ščep popra in pusti vse še enkrat par minut vreti. Stresi juho na opečene žemljine rezine. (Ako hočeš imeti juho izdatnejšo, ji prideni med vrenjem 1—2 žlici smetane.)

Prikuha s kremo.

Kuhaj dve pesti izluščenega zelenega graha, en na rezance zrezan koren, za mali krožnik na poševne kosce zrezanega stročjega fižola, 1—2 na rezance zrezani nadzemeljski kolerabi. To skuhaj vsako zase. Kuhano odcedi in stresi v kozo ali v skledo, v kateri misliš peči. Sedaj mešaj kakor šato eno kavno žlico moke, ščep popra, soli, par kapljic limonovega soka in $\frac{1}{4}$ l ohlajene vode od omenjene prikuhe. Ko se naraste, prideni sneg enega beljaka, premešaj in zlij to kremo na prikuho, potresi z žlico parmezana-

skega sira in polij s par žlicami raztopljenega sirovega masla. Postavi v pečico in rumenkasto zapeci. Postavi kot samostojno jed z maslenimi cmoki na mizo.

Masleni cmoki.

Vmešaj 3 dkg sirovega masla z enim rumenjacom, prideni dve v vodi namočeni in ožeti žemlji ali kruha, žličico drobno zrezanega zelenega peteršilja, nekoliko soli, ščep popra, sneg enega beljaka in štiri polne žlice krušnih drobtin. Iz tega napravi 10 cmokov ter jih kuhaj 10 minut v vreli osoljeni vodi. Kuhane pa stresi na krožnik ter zabeli z zarumenelimi drobtinami.

Zapečena karfižola z malim krompirčkom (kifelčarjem).

Karfižolo skuhaj v slani vodi razcepljeno v posamezne cvetke, odcedi jo in deni v skledo, v kateri jo boš pekla, pa tako, da je na sredi bolj nakopičena, okrog karfižole pa naloži mali kuhan in odcejen kifelčar in dve pesti zelenega kuhanega graha in jo polij s sledečo polivko. Mešaj 4 dkg sirovega masla, dva rumenjaka, eno žlico parmezanskega sira, dve žlici kisle smetane, eno žlico drobtin, nazadnje prideni sneg enega beljaka, postavi jed v pečico in rumenkasto zapeci. Postavi kot samostojno jed s posajenimi jajci na mizo.

Stročji fižol s fižolom (vegetarianski).

Skuhaj $\frac{1}{4}$ kg zelenega fižola, kuhanega odcedi in ga skozi mesni stroj pretlači ali ga dobro seseklaj. Posebej pa skuhaj $\frac{1}{4}$ l namočenega fižola in ga tudi zreži ali seseklaj, deni obojega v kozo, prideni par žlic raztopljenega sirovega masla in prevri oboje med večkratnim mešanjem.

Stročji fižol v olju dušen.

Popari z vrelo vodo 1 kg svežega stročjega fižola in ga odcedi. V kozi pa razbeli dve žlici olja; ko se segreje, prideni par strokov česna in zelenega peteršilja, vse drobno zrezano; prideni tudi še par paradižnikov in fižol. Posoli, pokrij in duši počasi; včasih premešaj. Ko je fižol mehak, ga stresi v skledo in obloži s koruzno polento. Izvrstna in tečna jed.

Mrzla jajčna polivka z drobnjakom.

Skuhaj eno jajce v trdo, kuhanega olupi in seseklaj. Deni seseklano jajce v skledo, osoli ga, prideni eno žlico kisa, eno žlico olja, eno polno žlico belih krušnih drobtin in eno žlico drobno zrezanega drobnjaka. Vse dobro premešaj in postavi k mesu na mizo. *M. R.*

SALE IN UGANKE

Za smeh.

Dobro zdravilo.

O č e : »Dragi gospod doktor, bojim se, da bo moja hči oslepela, pa poročila bi se rada. Res ne vem, kaj naj storim.«

Zdravnik : »Le pustite, naj se poroči. Če ji sploh more kaj odpreti oči, ji jih odpre zakon.«

Profesorska varčnost.

Profesor Pozabič je napravil o počitnicah s svojo družino daljši izlet. Peljali so se z železnico precej daleč iz mesta na deželo. Vreme je bilo krasno. Zato so sklenili soglasno, da se vrnejo rajši peš kot z vlakom. In vrnili so se peš domov. Profesor pa je hotel porabiti to priliko tudi v vzgojne namene in je rekel otrokom zvečer pri večerji : »Poglejte, otroci, če si človek kaj prihrani, si lahko nato tudi kaj privoščiti. Vrnili smo se peš in si tako prihranili toliko, da si lahko privoščimo dve steklenici prav dobrega vina.« In služkinja je šla ponj. Vino je bilo res izborno. V tem trenutku pa seže gospod Pozabič v žep in v svoje začudenje in grozo privleče iz njega šest — povratnih vozovnic.

Navihanček.

Župnik pride na obisk h gospe. Gospe pa ni doma in njen sin, osemletni deček, mora zabavati obiskovavca v salonu, dokler ne pride mama. Deček pa je moral radi tega prekiniti svoje igre in mislil je samo na to, kako bi skrajšal dolgočasno čakanje. In začel je govoriti z župnikom o stvareh, ki župnika morajo zanimati. Pa je dejal : »Ali je res, gospod župnik, da je ljubi Bogec povsod?«

»I, seveda, dragec moj!«

»Povsod, prav povsod?«

»Gotovo!«

»Tudi pri nas?«

»I kaj pa!«

»Tukaj, prav tukaj?«

»No, če ti pa pravim!«

»No, potem je pa tudi tukaj v salonu in če je v salonu, potem ne boste sami, če grem jaz stran.«

Tako se je izvil mali mož in odšel na vrt k svojim igračam.

Odrezal se je.

Prepirala sta se španski redovnik in plemič. Prvi je trdil, da se vrti solnce okrog zemlje, češ, da tako stoji v svetem pismu. A plemič je bil nasprotnega mnenja.

Redovnik pa se je razhudil in pripomnil : »Vi, gospod, boste pogubljeni, ker ne verujete stvari, ki so v svetem pismu. Tam stoji, da je Jozue ustavil solnce, ne pa zemljo.«

»In baš od tedaj dalje,« je pristavil plemič, »se solnce ne vrti več, namesto nje ga se vrti zemlja.«

Po zaslužnju.

Mlad pisatelj je prinesel Crébillonu (Krebijonu) dramsko delo v verzih. Crébillon je stal pri kaminu in pregledoval rokopis. Hipoma se mu rokopis izmuzne iz rok in pade v ogenj. Pisatelj priskoči, da bi ga rešil, a Crébillon ga miri, rekoč : »Pustite, pustite, vsako delo prejme plačilo, kakor ga zasluži.«

Višek raztresenosti.

Zdi se, da je vrhunec te učenjaške slabosti dosegel francoski profesor Mouchot (Mušó). Ko je bil star že 82 let, so ga poklicali za profesorja matematike na licej v Alençon (izg. Alanson). Leta 1878 je tam konstruiral aparat za izrabo solnčne toplote. Mouchotova dela je nagradila tudi francoska akademija. Na stare, stare dni pa se je svetu popolnoma umeknil ter se naselil v neki hišici v Rheimsu (Remsu), da bi lahko nemoteno nadaljeval svoje delo.

Za vse drugo se ni nič brigal. Žena mu je znorela, pa ni zapazil. Delala je dolgove, kupovala je, a plačala ničesar, tudi davkov ne. Ko so prišli biriči rubit, jih je sprejela z revolverjem. Nato so jo oddali v norišnico. Sivolasi profesor je gledal izza svojih knjig in je bil precej začuden, ko je videl, da rubijo njegovo pohištvo in ga odnašajo. Hoteli so mu zarubiti tudi knjige, a na njegovo prošnjo so mu jih vendar pustili. Radi tega so se začeli zanimati zanj prijatelji in so v svoje presenečenje ugotovili, da profesor Mouchot že pet let ni bil potegnil nobene plače. In vse to je znašalo okoli 20.000 frankov.

Zadnji pik.

Ko je slavni francoski satirik Rabalais (izg. Rablè) ležal na smrtni postelji, so se zdravniki v njegovi navzočnosti posvetovali, kako in kaj. Tedaj je bolnik, ki je bil sam izvrsten medicinec, odprl še enkrat oči in rekel : »Gospodje, dajte, da umrem naravne smrti.«

Ne da se vleči.

Dečko z dežele je prišel za trgovskega vajenca v mesto. Bil je zelo pameten in previden, kajti doma so mu bili rekli, naj pazi, da ga mestna gospoda ne bodo za nos vlekli. In dečko je pazil na vse strani, da se mu ne bi kaj takega pripetilo. Nekega jutra stopi v trgovino skromna starejša gospodična.

»Nekaj ptičjega semena bi rada,« je rekla.

Novi vajenec pa se je zaničljivo nasmešnil in odgovoril :

»O, ne boste ga vlekli Andrejčka. Kaj mislite, da sem tako neumen in ne vem, da ptiči nastanejo iz jajc, ne pa iz semena.«

Zlobna šala.

Angleški listi so bili prinesli o profesorju Wilsonu na vseučilišču v Edinburgu naslednjo dogodbico : Ko je Wilson izvedel, da je imenovan za telesnega zdravnika angleške kraljice, je dal napisati na črni deski svoje predavalnice : »Profesor Wilson obvešča svoje slušatelje, da je imenovan za kraljičinega telesnega zdravnika.«

Drugi dan je moral Wilson zapustiti za kratek čas predavalnico, ker ga je nekdo klical.

Ko je stopil nazaj v dvorano, je videl, da je nekdo pod njegovo obvestilo napisal besede angleške narodne himne : Good save the Queen = Bog obvari kraljico!

Za polajšanje.

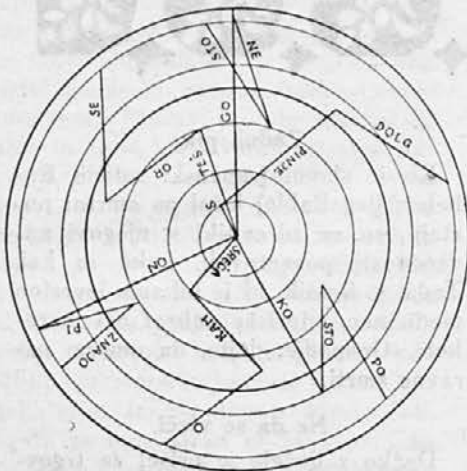
Zdravnik (kmetu) : »Ali res ni druge osebe, da bi Vam stregla, kot ta zapiti, po žganju smrdeči Balantin?«

Kmet (proseče) : »Pustite mi ga, gospod dohtar; žganje piti ste mi prepovedali, ali ga ne smem vsaj vohati?«

Uganke.

Urednik: Peter Butkovič-Domen, Zgonik, p. Prosek, Italija.

1. Krogi.
(Albin, Vič.)



2. Posetnica.
(Zmagoslav, Medvode.)

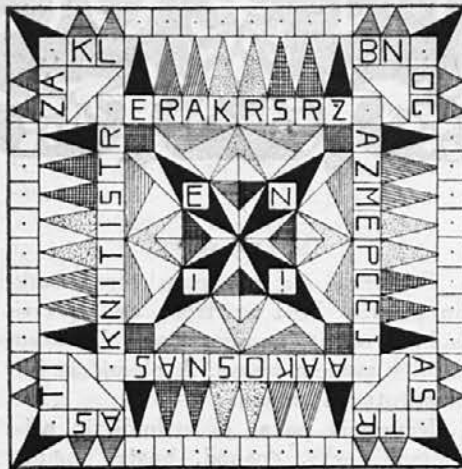
VALENTIN KREGAR
l = i
Čin duhovske službe.

3. Sestavnica.
(Bele Janko, Ljubljana.)



Sestavi te like tako, da dobiš sliko, ki ti pove začetne črke znanega reka. Kakšna je slika in kako se glasi rek?

4. Mozaik.
(Domen, Zgonik.)



5. Skrit pogovor.
(Sosič, K. S. S.)

I. → III. ← II.
L A J M U I B A O
D G O R M O A D K

6. Mlin.
(Miklavč Oskar, Livek.)



7. Vremenska uganka za avgust.
(Stric Jože, Bloke.)

Č
E G U E N P H U S
V K S R E E T A S
A S A E P S E T T
Č R E G B M E N A
E

8. Dopolnilna uganka.
(Rihteršič Boris, Celje.)

R A — — —
— R A — — —
— — R A — — —
— — — R A — — —
— — — — R A

Francoški pisatelj, slovenski vitez, reka v Srbiji, gora na Koroškem, reka v Sibiriji.

9. Lira.

(Stric Jože, Bloke.)

Skladatelj,

"

"

spevoigra,

skladatelj,

"

opera,

mir,

vrsta pesnitve,

slov. psalmist,

skladatelj,

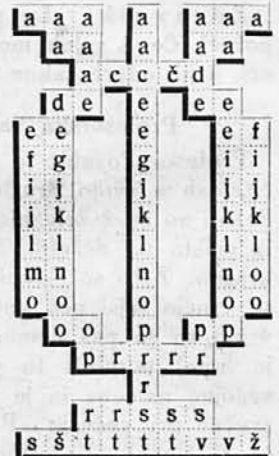
mesto v Evropi,

skladatelj,

soglasnik,

del sv. maše,

skladatelj.



Po sredi navzdol: naslov slovenske opere, v nogi (brez srednje črke, ki spada k naslovu) ime skladatelja te opere.

Razpis nagrad.

Za pravilno rešitev vseh uganek prva nagrada: „Italijansko - slovenski slovar“, vezan; druga nagrada: Fran Erjavec, „Zbrani spisi“, vezani.

Ako bo več rešivcev, določi žreb. Vse rešitve treba poslati vsaj do 20. avgusta 1925 v zaprtem pismu na naslov:

ČUprava „Mladike“, Prevalje.

Rešitev uganek
v 7. številki.

1. Magični kvadrat: a) zodiak, b) dlšava, c) akvarel.

2. Krmilo. Začneš s črkami, ki so na črni plati, najprej proti desni in nato spet nazaj s črkami na beli plati v obratni smeri, proti levi. Najprej zunanji krog. Rešitev:

Ta mali, a krepko boreči se brod
naš mili je dom, v njem vrli naš rod;
zaganja vanj silno se morje tujine,
požreti ga v svoje želi globočine.
Bog čuvaj ta brod,
Bog čuvaj naš rod!

S. Gregorčič.

3. Iz slovstva. Začetne črke: Prešeren, v stavkih pa: 1. Gestrin, 2. Levec, 3. Jaklič, 4. Jenko, 5. Hubad, 6. Levstik, 7. Opeka, 8. Meško.

4. Vremenska uganka za julij. Začni pri desnem spodnjem vogalu (J), navzgor (E), na levo počez (R), navzdol (A), na desno (G), navzgor (O) itd. Dobiš:

Je mesec moker in hladen,
v gnilobi rad je sad končan.

5. Skrivalica „Ura“. Vzemi vijuge od leve proti desni; številke na uri povedo, katere črke moraš zaporedoma vzeti, da dobiš: Čas uniči vsako delo.

6. Okvir s sliko:

F r a n k o p a n
r
a s l i v a v
n o l j k a i
č P l i v a p
i s l o k a a
š s r a k a z
e
K a c i j a n a r

7. Posetnica: Cestni pometlač.

8. Večna pot. Začneš pri K in čitaš po večni poti: Kdor preveč dobro dela, nima časa biti dober.

9. Polži. Sedem polžev je, ki imajo 7, 6, 5 itd. črk. Vzemi zunanjo črko največjega, nato naslednjega itd. polža. Rešitev:

Kar more, to mož je storiti dolžan!

(S. Gregorčič.)

10. Križ:



11. Besedna uganka. Ostanki od desne proti levi dajo:

Kar te ne peče, ne gasi!

12. Spremenitev:

Grd, god, pod, ped, led, lep.

13. Ječa. Kaznjenc je ušel skozi prostore s črkami, ki dajo po vrsti ime:

Mladika.